

Ujút

479

Irodalmi és kritikai szemle.

Szerkeszti: MÁRKUS ALADÁR

1935.

IX.

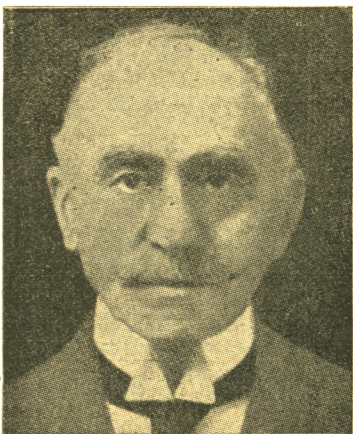
A MAKKABIAH világ sportverseny harsonása
nemzeti trikolorral diszített kürtön fujja a jelzést
az ünnepély megnyitásához.

לשנה טובה תכתבו

m. t. Olvasóinak:

a szerkesztőség
és kiadóhivatal

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Sir Isaac A. Isaacs
Ausztrália kormányzója.

Augusztus 7.-én fényes keretek között ünnepelték Ausztráliában és Angliában *Sir Isaac A. Isaacs*, Ausztrália kormányzójának 80-ik születési évfordulóját.

A jubiláns, aki *Reading* (Rufus Isaacs) India volt alkirályának testvére, szegény szabómester gyermeke.

Mint kifutófiu kezdte meg életpályáját. Magánszorgalomból leteszi a tanítói vizsgát, azután ujságíró lesz és későbbben megszerzi a jogtudományok doktori oklevelét. 1880-ban Melbourneben ügyvédi irodát nyit. Hatalmas tudása folytán 1894-ben állami főügyésszé és 1906-ban mint a legfelsőbb bíróság elnökévé nevezik ki.

1930-ban nyeri el a kormányzói rangot, amely Ausztrália legmagasabb tisztsége és e magas pozíciót ma is teljes szellemi frissességben tölti be.

Az angol király 1928-ban a Szent Mály és Szt. György rendjellel tünteti ki, 1932 év elején lovaggá avatja és ugyanezen évben a lordi rangra emeli *Sir A. Isaacsot*, aki *hűségesen ragaszkodik zsidóságához*.

LAPZÁRTAKOR:

Még csak 1936. év elején jár le a Pesti Hitközség vezetőségének mandátuma és máris élénk ellenzéki készülődések és szervezkedések észlelhetők a pesti zsidó közéletben.

A korai megmozdulásnak oka, hogy folyton növekedő elégedetlenség következtében a P.I.H. a hatalom megtartása érdekében és főképpen az ellenzéki szervezkedést meggátolást céljából pucsszerű választást készít elő.

Kiszivárgott hírek szerint a nagyünneppek után váratlanul tüzik ki a választást.

Eddig már három csoport megalakulásáról kaptunk jelentést.

A cionisták, dr. Miklós Gyulával az élen indulnak a küzdelembé. Egyetlen céljuk, hogy a hivatalosan engedélyezett működésüket a P.I.H. el ne gáncsolhassa.

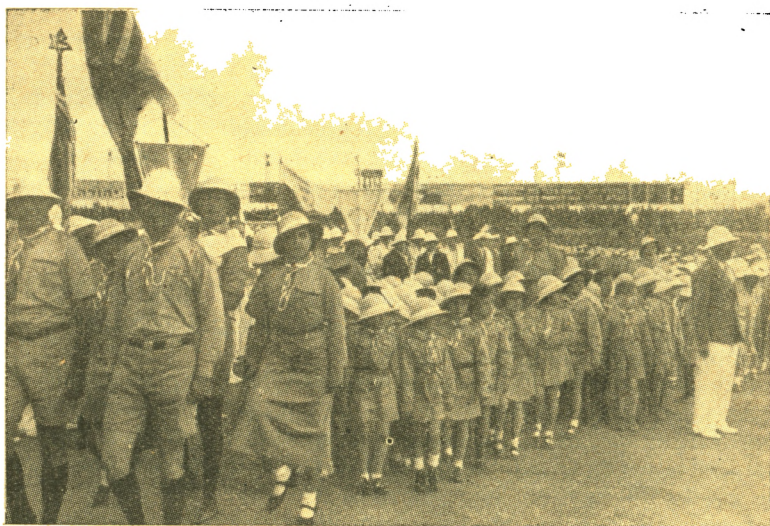
A második csoport Vida Jenő és a Goldberger köré csoportosul. Programjuk az egy kézbe tömörített 3 vezetőszerép decentralizálása. Elképzelésük szerint: Stern Samu, udvari tanácsos megmarad a P.I.H. elnökének, dr. Goldberger Leó felsőházi tag venné át a községkerületi elnökséget és az

Országos Iroda élére Vida Jenő, az új kegyelmes úr kerülne.

Legkomolyabb eséllyel indul a választási harcba az Új Ut Hitközségi Ellenzéki Párt, a kis és középosztályának blokkja, amely elsősorban az elavult alkotmányt a mai idők szellemében akarja megreformálni, a többségi szervezeti jogát az általános titkos és minden adófizetőre kiterjesztett lajstromos szervezeti jogát kívánja bevezetni. (Tudvalevő, hogy a legutóbbi választáson 53.000 adófizetőt fosztottak meg szavazati jogától s az ellenzék még így is 33% szavazatot kapott.) Célja az ötletszerű adóztatás megszüntetése és a zsidó elemi iskolákban a tandíj eltörlése, a mamuthfizetések leszállítása és számtalan olyan dolgot megszüntetése, amelyek a hittestvérek jogait sértik.

A legutóbbi párthoz máris sokezer választó polgár és számos egyesületi elnök jelentette be csatlakozását.

Dr. Serbu Adolf, a miskolci izr. tanítóképző országoshírv vezetőjét melegen ünnepelték 25 éves tanári és 15 éves igazgatói működése alkalmából.

A palesztinai cserkészek felvonulása a Makkabiah sportünnepélyén.

Quo vadis 5696 ?

Lapunk ötéves fennállása óta újévkor mindig visszapillantást vet az elmúlt évre. Öt esztendeje fojtja el könny a hangunkat. Öt esztendeje várjuk és hisszük, hogy a zsidóság világhelyzete megjavul. Ötödik éve állapítjuk meg, hogy sorsunk — sajnos — egyre rosszabb, végzetünk egyre felismerhetőbben visz bennünket a zsidó történelem legsúlyosabb megpróbáltatása felé.

Ugyáltszik, hogy a zsidó újjászületéshez, az Ős-Uj-Haza megteremtéséhez a szenvedések soha nem tapasztalt mértékét kívánja tőlünk a Gondviselés. Mert hiszen itt van a zsidó reneszansz, itt van az újjászülető Erec, de mintha egyidejűen a zsidóság világhatasztrófája fenyegetne.

A világháború alatt kérdezte a baka, hogy hol az ellenség, s merre löjjön.

— Menj fel fiam a hegy csúcsára — felelt a káplár — hunyd be szemedet s lőjj bárhova: mindenütt ellenséget talál a golyó! . . .

A zsidóság is lehunytt szemmel verekedhetik minden irányban. Ellen-ség belül, tulajdon sorainkban és ellenség kívül a nemzsidók között.

A zsidóság legveszedelmesebb belső ellenségei, az asszimilánsok, fáj-dalmas kisebbség ez, amely vagyoni hatalmával túlharsogja a zsidó tö-megek jaját. Az asszimilánsok nem törődnek a zsidó jövővel, nem szá-molnak az emberi sors labilitásával, nekik az a fontos, hogy biztosnak *vél*t pozíciójukból a jelen gyönyörűségeit habzsolhassák.

Németországban az asszimilánsok vezére, *Neumann*, aki fennen hir-deti, hogy a túloldálnak igaza van, mert a német zsidóság nem fogadta be „*kellően*” a német szellemet.

Ilyen gerinctelen asszimiláns vezér minden országban van. Csak any-nyiban különböznek, hogy Rosenblattnak, Sternnek vagy Sándor Pálnak hívják őket.

Ezek a túlzott lojalitásban szenvedők akadályozzák meg mindenütt a zsidóság ujjáébredésének átütő erejét. Ezek a megalkuvók viccelnek még

ma is a cionizmus kézzelfogható eredményein, a grandiózus arányu erעי prosperitás felett. Kizáróan ezeknek köszönhető, hogy ma a legtöbb közép-európai államban újból mindenki kapcarongya a zsidó.

Abban a világveszedelemben, amely legdrasztikusabban a hitlerizmusban jelentkezik, a leggyávább és legostobább nép is egységgé kovácsolódna, de a gheztó zsidó még mindig azzal ámtíja magát, hogy ő, amint túlélte az őskorban Hámánt, a középkorban a spanyol inkviziciót, az újkorban a vörös és fehér terrort, úgy most, a legújabb korban túléli a hitlerizmust is.

Súlyosan téved azonban az asszimiláns.

Mert a mindinkább nagyobb vehemenciával visszatérő antiszemita áramlat mindig jobban megřitkítja a zsidó sorokat és azzal a veszéllyel fenyeget, hogy elvérzik a zsidó nép.

A világ zsidóságának heterogén összetétele, egyrészenek a cionizmussal szemben elfoglalt ellenséges álláspontja eredményezte azután, hogy Anglia, amely 1917-ben, a Balfour-deklaráció évében maradéktalanul a Zsidó Nemzeti Otthon megteremtése mellé állott, ma egyre több akadályt gördít Palesztina zsidó értelemben vett kiépítése elé. Pedig munkások és polgárok további tízezreire és százezreire volna szükség. Ben Gurion, cionista munkásvezér a most lezajlott cionista világkongresszuson jelentette ki, hogy egymillió zsidó család letelepítésére volna szükség Palesztinában.

Fájdalom, Anglia ma nem áll maradéktalanul ezen az állásponton. Politikai és stratégiai bázisnak tekinti Palesztinát, amelyben szerepet szán ugyan a zsidóságnak, de úgy látszik, nem kizárólagosat. A helyzet még nem alakult ki, de addig is, amíg a cionista világszervezetnek sikerül a zsidó bevándorlást a szükséges mértékre emelni, helyes volna, ha Anglia megtermentené az üldözött zsidók palesztinai állampolgárságát — még a bevándorlás előtt!

Arra gondolunk, hogy ötszázhuszezer, halálfélelemben élő német zsidó vagyonát és talán életét menthetné meg Anglia egyetlen kijelentéssel: hogy ugyanis állampolgárának tekinti a még Németországban tartózkodó zsidót.

A világháború megváltoztatta az országhatárokat. Észtek, litvánok lettek felszabadultak, új országok alakultak, népek kerültek más határok közé. És az ember azt hinné, hogy a szenvedő népeknek legtöbb érzékük van más szenvedő nép iránt. Nem ez a helyzet. A zsidó népet, amely nem területeket veszített el, hanem elveszítette egész hazáját és azt az üldözött népet, amely az emberiségnek mérhetetlen szolgálatokat tett, érthetetlenül a legnagyobb ellenséges érzülettel gátolják abban a törekvésében, hogy ősi országát visszaszerezhesse.

Furcsa és tragikus dolog ez, amelyért elsősorban az asszimiláns zsidóság felelős.

Ezek a kérdések, gondolatok jutnak eszünkbe a zsidó újesztendő alkalmából. Mi nem ülünk diadalmas szilvesztert, nem üritünk pezsgőt, nem ujjongunk. Szívünk tele van bánattal és keserűséggel, de mégis hiszünk abban, hogy az erעי kalászkok nekünk is fognak teremni. De ehhez szükséges, hogy a világ zsidósága a szent cél érdekében egy táborba tömörüljön és nézzen szembe az eseményekkel és megteremtse lelkében a makkabeusok bátorságát.

Az Új Út független, az igazat írja!

1889-ben született Oroszországban. Hároméves korában Párisba került. Francia állampolgár lett.

A világháborúban, mint közkatona vonult a francia hadsereg szolgálatába. Hősies magatartásáért kapitánnyá nevezték ki. Két ízben súlyosan megsebesült. Egyébb kitüntetésekén kívül négy ízben kapta meg a „Croix de guerre” vitézségi érmet és a „Legion d'honneur” szallagját.

A párisi szemináriumból kikerülve Elsas rabbijává választotta, majd Lille fő-rabbija és most Genéve grand rabbinja.

A nagy tudós nem szívesen nyilatkozik lapoknak és ezt egészen kivételesen írta meg szövegét az Uj Ut számára.

Salamon Poliakov

Dr. Salamon Poliakov ünnepi szövege:

Korunkban igen sokan foglalkoznak a zsidó néppel és a zsidó nép lelkével olyanok, akik nem képesek megérteni sem népünket, sem pedig lelkünket, de azt az egyedülit, aki hivatott arra, nem ismerik, vagy lebecsülik.

Ez az egyedüli az öreg, pergament arcú, az évek nyomait viselő: Kenészesz Jiszroél a zsidók gyülekezete.

De mivel az eltávolodott Istenétől és annak törvényeitől, kiűzettek országukból. Gyermekei szétszórta élnek a világ minden részén, görnyedt a hátuk a sok csapás és igazságtalanság alatt és oda fordítják arcukat, akiktől a pofonokat kapják.

Ha az ódon zsinagóga beszélni tudna, bizonyára megmondaná: sem a politika, sem a diplomácia, sem pedig a chalucok csodálatraméltó küz-

delme nem használ addig Izraelnek, amíg nem hatja őket is ugyanaz az őszinte vallásos szellem, mint őseiket.

Emlékezzetek nagy prófétánk Mózesnek szavaira, aki úgy intette népét mialatt a Szentföldre lépett volna:

„Őrizkedj attól, hogy bensődben így szólj: mind azt a gazdaságot két kezem munkájának köszönhetem! . . .”

Vallásosság nélkül csak újabb üldözéseknek és zaklatásoknak vagyunk gyunk kitéve, a történelem, amely nem egyéb folytonos ismétlődésnél, elég bizonyosságot szolgáltat erre.

Izráél! Ha biztonságban akarsz élni, akár Palesztinában, akár diaszpórában, csak a hit és a zsidó tradíció lelkesítsen! . . .

Egyik kisvárosi élelmiszerkereskedő szerepsével használta ki a konjunkturális időt és hatalmas vagyonán házakat vásárolt a fővárosban.

Belvárosi házának egész emeletét a legkényesebb izlésnek is megfelelően rendezte be lakásául.

Itt azután nagyobb méretben folytatta az üzérkedést és „a közgazdaság terén szerzett érdemekért” csakhamar megkapta az udvari tanácsosi kinevezést.

Hatvanéves születésnapján nagy estélyt adott, amelyen a zsidó előkelőségeken kívül, a legismertebb színházi sztárok, kiváló írók és művészek jelentek meg.

Díszvacsora után az uriszobába vonultak, ahol az ünnepelt dicsekedve mutatta meg hatalmas könyvtárát, amelyben a világirodalom minden kiváló műve képviselve van.

Egyik vendég, minthogy a vendéglátó a hitközségnél is magasabb pozíciót tölt be, az iránt érdeklődött, vajjon a zsidó irodalom is képviselve van?

— Hogyne-hogyne! . . . hangzott öntelt mosollyal a válasz.

És a méltóságos úr előszedett a könyvszekrény egyik szerény sarkából: egy magyarra fordított imakönyvet, az ünnepi machsorokat, egy megillát és egy tucat hagadát . . .

*

A Berlinben megjelenő „Jüdischen Rundschau” ismét megjelenhet és a változtatóság kedvéért most a „Isr. Familienblatt”-ot tiltották be. Együttal elrendelték, hogy zsidó lapot az utcán árusítani tilos.

*

Dr. Schacht, a Német-Birodalmi Bank kormányzója feltűnéstkeltő nyilatkozatában elítélte a zsidók üldöztetését.

Dr. Mórítz Winternitz, a prágai német egyetem tanára nyugalomba vonulása alkalmával T. G. Masaryk dr. elismerését fejezte ki a nagy tudósnak kiváló munkásságáért.

*

Mózes elküldé a legkiválóbb férfiakat, Izráél fiainak (a Szentírásból szószerint fordítva) *fejeit* a Szentföld felkutatása és felderítése végett.

Egészen sajátságos, hogy a Szentírás a megszámlálásoknál mindig a fej ill. a fő-egységet használja. Így a többi között pl. „Számláld meg, hogy hány *fejből* áll Izráél fiainak népe (serege)?” . . .

Az iskolában is azt tanulják, hogy hány *lelket* számlál a város lakossága, A katonaságnál pedig, hány *emberből* áll a század, ezred, stb. stb.

Jelinek, Bécs híres hitszónoka ezt szellemesen eképpen magyarázta:

„*Más népeknél rendszerint a test egyéb részei bírnak jelentőséggel. Legtöbbnyire a kéz, amely a nyers erőt, öklöt, vagy az erőszakot jelképezi. A zsidóságot a fej: a tudás, az értelem, az intelligencia jellemzi . . .*”

*

Az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület első nyaraló gyermekcsoportja, 307 gyermek, július 29.-én érkezett vissza Balatonboglárról és Diósjenőre. A gyermekek testületben átlag 2—3 kg-ot gyarapodtak. A második csoportok július 31.-én és augusztus 1.-én indultak el (135 fiú Balatonboglára és 159 leány Diósjenőre). A nyár folyamán 601 gyermeket nyaraltatott az egyesület. A gyönyörű eredmény főképen Galambos Jenő hitk. főtanácsos érdeme.

Josué Jehouda

a „La Revue Juive de Geneve” főszerkesztője.

A kiváló publicista és ragyogó tollú író életrajzát és méltatását az októberi számban közöljük.

A német birodalmi válogatott úszó és vízipóló csapat megkoszorúzta *Komjádi Béla*, a magyar vízipólósport világhírének megalapozója sírját. *A német katonai attasé nem ment a sírhoz, hanem a temető előkertjében várakozott horogkeresztes zászlócskával ellátott autójában. S mialatt a Magyar Úszószövetség elnöke ifjabb nagybányai Horthy Miklós nevében koszorút helyezett a sírra, a német csapat hitleri karemeléssel tisztelgett a magyar vízipóló nagy mesterének.*

A braziliai kormány rendeletet bocsátott ki, amelyben megengedi, hogy a bevándorlási kvótán felül 5000 német menekült az országban letelepedhessen.

*

Berlinben a nagyvállalatok vezetői gyűlést tartottak, amelyen *Hitler* is megjelent. Midőn *Bosch* titkos tanácsos, a *Bosch-Werke* igazgatója azt javasolta, hogy a német export érdekében a zsidóüldözést enyhíteni kellene, *Hitler* köszönet nélkül távozott.

„Zöld“-e Zöld tábornok?

Egyik romániai olvasónk protestáló levelet küldött be nekünk, mert legutóbbi számunkban siogárdi Zöld Márton tábornokot — szerinte — megtámadtuk, aki áhítatos szavakkal sürgeti a zsidó gyermekek beiratását a budapesti zsidó iskolába. Mi tudniillik azt állítottuk, hogy a tábornok úr óhajta akadémiкус sóhaj marad addig, amíg a pesti hitközség az elemi iskolákat nem **vagyonszerző üzletnek**, hanem a zsidó nevelés legfontosabb intézményének tekinti.

Mi csak azt kifogásoltuk és kifogásoljuk, hogy Zöld tábornok a maga rosszul informáltságával kultúrpolitikai kérdésekről cikkezik.

Ha egyetemes zsidó érdekekről van szó, nem ismerünk tekintélyt, még akkor sem, ha az illető tekintély nadrágján vörös strápfot visel. Emlékeztetünk Petőfi négy verssorára, amelyekben a nemzetet oltárhoz hasonlítja:

„Szentegyház keblem belseje
Oltára képed,
Te állj s ha kell: a templomot
Ledöntöm érted.”

Amivel Petőfi nem többet és nem kevesebbet mond a **nemzet érdekeiért** önmagát is feláldozza, ha kell.

A levélíró Erdélyben él és így nem tudja, hogy statisztika szerint ez évben 24.727 tanköteles zsidó gyermek közül csak 11.918 jár zsidó felekezeti elemi iskolába. **12.809 zsidó gyermek, tehát a többség**, a községi és missziós iskolákat keresi fel, ahol van ugyan vallástanítás, de ennek értékével mindenki tisztában van.

A skót elemi iskolában pedig, amelynek nyílt programja tudvalevően a missziós munka, a térítés, a szülőknek a beiratásakor írásos reverzálíst kell adniok, hogy a gyermekek egyidejűen heti négy órán át az evangélikus hittant is kötelese hallgatni. Ennek eredménye, hogy a skót iskolába járók 90%-ka felnőtt korában elhagyja a zsidó vallást.

De a szülők mégis azokba az iskolákba járatják gyermekeiket. Egyszerűen azért, mert ezek teljesen ingyenesek míg a zsidó iskolákban megfizethetetlenül magas a tandíj.

Igaza van tehát Zöld tábornok úrnak, amikor a zsidó gyermekek számára zsidó iskolákat kíván. **De akkor vétkezik és szerezintünk súlyosan**, amikor tekintélyével és befolyásával nem bírja rá a pesti hitközséggel, ha már egyebütt nem is, de a zsidóság jövője érdekében legalább az iskolát mentesítse kalmárpolitikájától.

Zöld tábornok úr esete tipikus példája a magyar zsidó lojalitásának. Ez az asszimilációtól csöpögő zsidó szellem nem akarja belátni, hogy a mai hitközségi irány **katasztrófa felé viszi a magyar zsidóságot**.

A levélíró így fejezi be sorait:

„Egy hatvanötéves öregúr, a kitüntetésekben gazdag zsidó honvédtábornok politikája nem lehet „zöld”, még akkor sem, ha állásfoglalása nem fedi b lapjukat, **sőt ha nézete teljesen téves, vagy helytelen volna is**. Így gondolkodom én, így látom én Zöld tábornok „zöltségét” és állásfoglalásom erkölcsi erejét tizenkétéves önzetlen és mindenkor csakis áldozatot hozó cionista **mul-tam húzza alá.**”

Tudja-e az igen tisztelt és éppen becsületes felháborodása folytán előttünk igen rokonszenves levélíró, hogy a pesti hitközség, amelynek szekerét Zöld tábornok annyi ambícióval tölta, a magyar cionizmus **leg-ádázabb ellenfele?**

Erdélyi olvasónk minden betűjéből kiérez-zük az öntudatos és bátor zsidó szív **dobbanását**. Erdélyi olvasónk azonban nem tudja, hogy a magyar cionisták szíve csak **félve és halkan dobog**, hogy meg ne hallja a pesti hitközség, amely mindent eltipor, ami **Pa-lestina-gondolat**.

Vérbeli cionista nem tehet érzésben jobb szolgálatot a magyar zsidóságnak, mintha velünk szolidárisan **eltávolodik** **lökében a zsidótlan pesti hitközségtől és min-enkitől** aki még ha jóhiszeműen is támogatja a pesti hitközséget.

Dr. Weisz Arnold szülész-nőorvos rendelőjét IV. Károly körut 18 szám alá helyezte át.

*

Vilma, Hollandia királynője a zsidó rok-kantak egyesületét tekintélyes összegű se-gélyben részesítette.

James Mac Donald nyilatkozik az Uj Utnak

Genf, 1935. szeptember 4.

Genf történelmi nap előtt áll. Holnap dől el ugyanis, hogy a Népszövetség tekintélyével képes lesz-e a fellelte kényes abeszín-olasz kérdést békésen elintézni.

Az érdekelt diplomaták már mind megérkeztek, köztük *Jam. Mac Donald*, a német menekültek főmegbízottja.

A portástól tudom meg, hogy a nagy diplomata a cionista kongresszusról Lucernből érkezett Genfbe.

Bejelentésemre azonnal fogad.

Kérdés: *Mi a benyomása a cionista kongresszusról.*

Felelet: Csodálatos a zsidóság alkotó ereje! Az a nép, amely egy teljesen sivár földterületből ilyen rövid idő alatt valóságos Paradicsomot varázsolt elő, minden elismerést megérdemel. A zsidó diplomaták igaz rátermettséggel vezették a kongresszust és nagy politikai tapintatosságuknak köszönhető, hogy az ülések, komolysággal és zökkenés mentesen folytak le. A kongresszust méltónak tartanám egyéb politikai bonyodalmak megoldására is. Mindig emlékezetes lesz előttem a lucerni kongresszus ünnepélyes és szinte fenséges magatartása.

Kérdés: *Megoldható-e a zsidó kérdés a palesztinai bevándorlással.*

Felelet: A zsidóság ne adja fel szerzett jogait egy országban sem ahol él. Az a heroikus munka, amelyet a zsidó nép Palesztina ujjafölépítésében végzett, kétségtelen bizonyítéka a zsidó nép államalkotó képességének. A palesztinai bevándorlással azonban csak a zsidó nép kisebb töredékének problémáját lehet megoldani. Szerintem aktuálisabb és fontosabb lenne a zsidóság veszélyeztetett létkérdésével foglalkozni. Ezzel kapcsolatban beható tárgyalásokat folytatok azokkal az államokkal, amelyek a zsidók letelepítésére komoly aján-

latokat tettek. Remélem, hogy rövid időn belül általános változás fog következni a világpolitikában és ezzel talán megváltozik a zsidóság helyzete is . . . Berkovics Zoltán.

Minden év augusztus elsején ünnepli Svájc a szabad köztársaság megalakulásának évfordulóját.

Az idei nemzeti ünnepen Giuseppe Motta, a szövetségi tanács elöljárója beszédében többi között a következőket mondta:

„... Nem a származás és nem a nyelv, hanem a testvériség tiszta szelleme, ami összetartozandóságunknak alapja. Mert mi testvéri megértéssel akarunk egymás mellett élni és elhárítjuk magunktól a széles faj és homályos vér elméletek minden formáját és a gyűlölködésnek minden árnyalatát. Sőt éppen most, az erkölcsi felfogás zavaros válsága idején — s ezt ünnepélyesen fogadjuk meg — függetlenek akarunk maradni minden ellentétet szító áramlattal szemben és segítő kézzel, nemes gondolkodással akarunk eljárni. . . ”

Lord Mechet,

a Makkabiah díszelnöke figyeli a legutóbbi prágai kongresszus alkalmával rendezett sportversenyt.

„Gyula-Regős”, a „Turul Szövet-ség” gyulai folyóiratában méltatás jelent meg Bosnyák Zoltán: „Fővá-roսunk elzsidósodása” című könyvé-ről.

E könyvből minden kommentár nélkül kis izelítőt adunk:

A könyvkiadást, mint üzleti vállal-kozást, a zsidóság ugyan már koráb-ban kisajátította, egyideig azonban irodalompolitikai tekintetben nem használta fel hatalmát a külön zsidó faji érdekek szolgálatára:

Lassanként egészen megváltozott a helyzet, mert a fővárosi zsidó sajtó hasábjain egy külön zsidó írói rend termelődött ki.

Ettől kezdve könyvkiadóink leg-többjénél a *tehetségtelen zsidó* (Mol-nár Ferenc, Lengyel Menyhért, Szomory Dezső, Földi Mihály stb. stb. A szerk.) s a féltettségű, elzsidóso-dott magyar írók mellett az igazi, a gyökeresen magyar tehetségek telje-sen háttérbe szorultak Tömegével je-lennek meg könyvek a budapesti könyvpiacra, amelyeknek legfeljebb nyelve úgy-ahogy magyar, de írói zsi-dók, akik akarva vagy akaratlanul fajtájuk sivár lelkiségét viszik bele írásaikba. Degenerált alakok, idióta figurák ténferegnek bennük, piszkos erotikum, aszfalt romantika adják a háttérét ezeknek a regényeknek, egy-szóval a budapesti gheetto élete pere-g le előttünk unalmas, minden érdekessé-g és íráskészség nélkül megírt ké-peken.

S ezt modern magyar irodalomnak nevezik!

Budapest sorsa tehát beteljesedett. Mert mindazok után, amiket eddig a főváros zsidóságának igen gyors számbeli növekedéséről, *vérfertőző szerepéről*, a gazdasági életre gyako-rolt diktatórikus hatalmáról és ezzel együtt a jólétnek tűrhetetlen, minde-nütt szembetűnő magasabb fokáról, valamint a szellemi életre gyakorolt döntő, egyben *végzetes* befolyásáról elmondottunk, minden túlzás és elfo-gultság nélkül megállapíthatjuk, *hogy a magyar főváros a zsidó világ-*

hatalomnak egyik legjobban kiépí-tett, legfontosabb erődítménye.

*

Juniusban jelentettük, hogy legjobb érte-sülésiünk szerint a csehszlovák kormány a Prágában megjelenő „Angriff” című, hitleri eszméket terjesztő lapot, antiszemita uszi-tásai miatt be fogja tiltani.

A betiltás e hónapban meg is történt, ami fényesen igazolja, hogy a csehszlovák de-mokrácia maradéktalanul megvédi zsidó állampolgárainak érdekeit is.

1936-ban tartják meg a nemzetközi dalosversenyeket Budapesten. E ver-senyeknek egyik legérdekesebb bene-vezettje a lugoji *Hazamir*, zsidó *nem-zeti* dalárda, amely héber népdalok-kal fog szerepelni.

A „*Hasomér Hazair*” zsidó cser-kész világszövetség a m. hónapban tartotta meg nagygyűlését Poprá-don, amelyen 22 ország képviseltette magát. A vasuti állomás és a város-ban majdnem valamennyi ház cseh-szlovák és *zsidó zászlókkal* volt fel-díszítve. A városi tanács a vigadó dísztermét bocsátotta a kongresszus rendelkezésére.

Méir Jaaci, héber nyelven nyitotta meg a tanácskozást, amely után a polgármester lendületes szavakkal üdvözölte a delegátusokat.

A kongresszus gondos előkészítése és sikeres megrendezése dr. *Pártos Árpád*, a helyi csoport lelkes vezető-jének érdeme.

**Valódi, garantált
szentföldi (palesztinai)**

**narancsvirág
méz**

**ne hiányozzék
ünnepl asztalodról**

Eredeti csomagolásu
tégelyekben kapható:

Keren Kayemeth. Leisrael
magyarországi irodájában:

**B u d a p e s t, V I.,
A n d r á s s y u t 6 7**

Reich Koppel az Uj Út szerkesztőjével beszélget.

Visszaemlékezés Reich Koppel rabbira

Reich Koppel a budapesti Orth. mittleid! ... Geleubt se Gatt! ... — Hitk. megboldogult rebbeje nagyon és irónikus mosollyal felzárta szekrénye ajtóját — nur ká Unterheus-kon keresztül elbeszélgetett és vitakozott. hab ach nicht! ...

Néhány apróságot közlünk, amelyek a nagy tudós szellemes rögtönzéseit elevenítik fel. És a feltárt üres szekrény, mint egy óriási tátott száj, szomoruan meredt a deputációra ...

*

Reich Koppel fizetésének túlnyomó részét szegények felsegélyezésére költötte. Midőn azonban a nemes tulajdonsága a könnyelműségig fokozódott, hozzátartozói úgyszólván vagyoni gondnokság alá helyezték őt. Reich Koppel legszívesebben a Városmajor utcai Orth. Szanatórium-ban üdült. Életének utolsó nyarát is ott töltötte. Lábai már megroggyantak s ezért Ganz Ábrahám, kedvenc bócherjét rendelték melléje kíséruül.

A jószívű nagy rebe nem tudott betörődni korlátozásába, nagy titokban hasonló bőkezűséggel, mint azelőtt a pénzt, felső és alsó ruháit osztogatta szét. Háziorvosa: dr. Dach Sándor, akit talán mindenkinél jobban kedvelt, csak azzal tudta felbőszíteni a rebbet, ha valamilyen betegségfélét állapított meg rajta. Ha gyengélkedett, nem panaszkodott, sőt ha kínzó fájdalom gyötörte, tagadta és váltig állította, hogy ő bizony egészséges.

Felsőházi taggá való kinevezése alkalmából gratuláló köldöttség tisztelgett nála.

— Also jetzt bin iach e Oberhäus-

Ezért ellentmondást nem tűrve

meghagyta, hogy mindenekelőtt a betegeknek szolgálják fel az ebédet.

Naponta félkettő órakor megjelent háziorvosa és a megejtett vizsgálat után, pontosan két órakor kérte ebédjét.

Egy ízben kísértő bócherje szörnyen éhes volt s hogy a megszokott időnél előbb ebédelhessen, cselhez folyamodott.

— Rebbe!... — szólt *Ganz* — Már két óra mulott. Azt hiszem az orvos ma nem jön. Ne várjunk tovább. Ebédeljünk.

Alig kezdtek az ebéd elfogyasztására, amikor megjelent dr. *Dach*.

— Rebbe! — szólt csodálkozva az orvos. — Es ist noch nicht zwei...

Herr Rebbe speisen schon?!...

— Nü vorum nicht?!... — felelt hamiskásan a rebbe — tho e rebbe nicht far Zwa essen?!...

*

Szerkesztőnk rendszerint ebéd után látogatta meg Reich Koppelt üdülőhelyén.

— Wie geht es Rebbe?

— Dank' de Frug... Iach fühl' miach güt...

— Und wie hat das Mittagmahl geschmeckt?...

— Iach bin e bissele ünzüfrieden!... — és szemét hunyorgatva, fejével kísértője felé biccentve folytatta — Jeden Tog, jeden Tog e *Ganz* bei Tisch is dach zu viel!...

Az utóbbi időben gyakori eset, hogy egyes olvasónk leromlott gazdasági helyzete miatt lapunkról kénytelen fájó szívvel lemondani.

Hűségért — hűséget!...

Hűséges előfizetőinket, akik átsegitettek bennünket a kezdet nehézségein, nem fosztjuk meg, hogy lapunkat olvassák. Ezért ilyen bejelentésre utasítjuk a kiadóhivatalt, hogy nemcsak törölje a hátralékot, hanem tiszteletpéldányképen továbbra is küldje a lapot.

Szomorú örömmel, de egyben büszkeséggel említjük meg ezúttal először, hogy — sajnos — néhány száz ilyen ingyen példányt küldünk.

Most sem kérdésből hoztuk nyilvánosságra ezt a nobilitásunkat. E héten azonban egyik régi és kedves előfizetőnk a *leghatározottabban ragaszkodott ahhoz*, hogy erre vonatkozó levelét, akár teljes névvel, publikáljuk.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő úr!

Nagybecsű lapja meghatott, hogy a mai anyagi világban, ilyen önzetlen, nemeslelkű ember is akad, mint Ön.

15 évvel ezelőtt virágzó 2 üzletem volt s mint nagyon régi cionista minden zsidó folyóiratot megrendeltem, minden zsidó könyvet megvásároltam.

Amikor k. neje öngyászata itt járt, már nagyon gyengén álltam. De amikor ez a finom lelkű asszony arra a kérdésemre, hogy honnon szerzi az erőt ilyen strapával járó munkához, feleletül megmutatta kis fia fényképét, meghatódva rendeltem meg b. lapját.

En és feleségem megkedveltük a lapot és gyermekeinkkel együtt örömmel vártuk megjelenését.

Végtelenül imponált és imponál az igazságért folytatott megalkuvatlan küzdelme a hatalmasokkal szemben — különösképpen azért, mert amint hallottam, nem tartozik a dúsgazdagok közé.

Könnyekig megható ajánlatát elfogadom. nagyon szépen köszönöm. Ha a jó Isten újból megsegít ismét fizető olvasója leszek.

Midőn a közeledő újév alkalmából minden jót kívánok Önnek, fogadja szívélyes üdvözetünket

G. M. K.

A „Völkerischer Beobachter” kiméltelenül ostromozza az Evangélikus Egyházat, mert templomaikban irgalomért imádkoznak a zsidók számára.

*

Tel-Avivban nagy sikerrel mutatták be Molnár Ferencnek a „Liliom” című világhírű szindarabját.

Kinos incidens a lucerni kongresszus megnyitása előtt

Ötvenen indultunk kék-fehérbe öltözve Lucernbe.

Az állomásfőnök külön kocsit rezervált részünkre.

— Genève—Lausanne—Tel Aviv!
En voiture! . . . — harsogja a kalauz.

Héber társalgás, héber ujságok, héber dalok és néhány flaskó karmell emeli a különben is lelkes hangulatot.

A fülkébe lépő kalauz mosolyogva „Salom”-mal köszönti az utasokat.

Utközben folyton szálltak fel utasok, akik a kongresszusra iparkodtak, úgyhogy kb. 400-an érkeztünk meg Lucernba.

A gyönyörű fekvésű Lucern zászló-díszben várta a kongresszusra érkezőket.

A fellobogózott kongresszusi palota előtt, szökőkút kék-fehér vízugarakat lövel az ég felé.

Kék-fehér zászlók és lobogók mindenütt, szinte azt hinné az ember, hogy az Ősújhaza fővárosában van. Különböző nemzeti viseletek tarkítják a város képét. A napbarnított yemeni zsidó delegátusokat abeszini-aioknak nézi a város lakossága.

A vasuti hordárok és szállodai portások héber nyelven köszönik meg a kapott borrávalót.

A kongresszust megelőző napon kinos incidens zavarta meg az ünnepélyes hangulatot.

Aznap, egészen váratlanul érkezett meg a német cionista szervezet delegátusa, aki mindenáron ráakarta bírni az elnökséget, *hogy a felszólalók Németországot ne támadják.*

Dr. Stefan Wise, a magyar származású amerikai rabbi, világhírű szónok, a németellenes bojkottmozgalom vezetője, izgatottan pattant fel ülőhelyéről és bejelentete, *hogy ha a német delegátus kívánságát teljesítik, nem vesz részt a kongresszuson.*

Az elnökség néhány perces tanácskozás után kijelentette, hogy a tiltakozást respektálja.

Dr. Wise köszönettel tudomásulvette az elnökség döntését és tudósítónknak a következőket mondotta:

— Utolsó leheletemig fogok küzdeni a náci örület ellen. Amerika keresztény és zsidó népe egyaránt vesz részt ebben a küzdelemben. *Szent meggyőződése, hogy rövidesen észbe kapnak a németek, ha nem jó belátásból, de pénzügyi érdekből . . .*

Berkovits Zoltán.

Zoltán Berkovits,

a genfi orth. hitközség főkántora, népszövetségi ujságíró, az *Uj Ut* tudósítója.

A belga király magas rendjellel tüntette ki Romi Goldminz drágakőkereskedőt. A rendjel átnyújtásakor Camille Huismans, Antwerpen polgármestere (volt miniszter) üdvözölte a kitüntetett kereskedőt és érintve a német zsidóüldözést kijelentette, *hogy ez a királyi elismerés elégtételül szolgáljon a zsidó polgároknak.*

Beszédes rövid hírek

A Bazilika kat. egyházközség kb. 40.000 pengőt fordított pártpropaganda célokra.

Az „*Esti Kurir*” vezércikkben foglalkozott a kipattant botránnyal és a többi között ezeket írta:

„...A hívők filléreit, melyek ma közadó jelleggel bírnak s amelyeket kifejezetten felekezeti célokra szolgáltattak be, egy pártpolitikai mozgalom finanszírozására felhasználni, súlyos visszaélés a hívők jóhiszeműségével és egyszersmind megcsufolása annak a magasztos eszmének, melyet az egyházi közösségek szolgálni hivatva vannak...”

*

Autentikus forrásból értesültünk, hogy a Pesti Izr. Hitközség eddig cca 56.000 pengőt költött a Pest-Budai egyesülési mozgalom kortescéljaira.

*

A Lipótvárosi Templomkörzetnél kb. 50.000 pengőt sikkasztottak. Az előkelő tettesekre való tekintettel nem tettek büntető feljelentést.

*

Goldziher Ignác, a világhírű orientalista, mint főtítkárr 12.500 korona fizetést kapott a békebeli nagy és gazdag Pesti Hitközségtől.

*

Eppler Sándor a csőd küszöbén álló P. I. H. jelenlegi főtítkárának jövedelme meghaladja az évi 36.000 P-t.

Hölgyek jelszava:

Minden cikket legolcsóbban vásárolhatunk.

Klein Antal

uj divatnagyrúházában

KIRÁLY UCCA 49.

Csányi ucca sarok.

A Teréztemplom mellett, szemben a Nagymező uccával.

„A pesti rabbi hivatalnál e héten bejelentette kitérését Fuchs Artur igazgató és fia, dr. Fuchs Pál ügyvéd, az Érdliget-parcellázás vezetői. Indokolásul azt adták elő, hogy az elviselhetetlen hitközségi adó miatt hagyják el a zsidó vallást.”

*

A Pesti Izr. Hitközség határozati-lag kimonta, hogy a nagy ünnepekre az idén nem ad engedélyt pótimaházak létesítésére.

Ugyancsak hatóságilag tiltva van főünnepi istentiszteleteket lakásokban tartani.

Az ilyen ájtatos gyülekezeteket, mint tavaly is, rendőrlégények fogják feloszlatni.

Szegénysorsuk, a 10 percig tartó mázskr ima tartama alatt 1.— pengő belépti díj lefizetése mellett a templomban tartózkodhatnak, hogy elhalt szüleikkel szemben leróhassák kegyeletüket.

*

Dr. Vadász Béla ügyvéd és dr. Vadász Pál, a Pesti Izr. kórház volt főorvosa, néhai Vadász Lipót államtitkár fiai a mult héten jelentették be, hogy elhagyják zsidó hitüket.

*

A konzervatív zsidó családból származó Salusinszki Imre, az „Az Est” főszerkesztője a mult héten kitért.

*

A Pesti Izr. Hitközségnél havonta átlag 200—250 zsidó jelenti be kitérését.

~~~~~

A budapesti aut. orth. izr. hitközség, a budai területen lakó tagjai számára II. Margit körut 7 szám alatt templomot létesített, amelyet m. hó 9.-én ünnepélyesen adott át rendeltetésének. Az örökmécses meggyújtása után Grosz I. József rabbi tartott nagyhatású felavatási beszédet.

*

A palesztinai kormány, minthogy a két tengeri kikötője a megduzzadt forgalmat lebonyolítani már nem képes, egy harmadik kikötő építését határozta el.

Ady Endre és a zsidóság

Sok vitának képezte tárgyát az a kérdés, vajjon anti-, vagy filozsemita volt-e Ady Endre, a nagy magyar poéta. Biografusai mind a saját világnézetük képviselőjének akarták kikkiáltani, sokféleképen kommentáltak írásait és látszólagosan sikerült mindeniknek megnyugtatnia magát a saját igaza felől. Ám döntse el a vitát maga Ady, akinek egy 1910 évben írt cikkét szívesen közöljük:

AZ ÖREG UNGÁR ESETE.

Olvasták önök bizonyára az öreg Ungár esetéről.

Kemény, öreg, bácskai zsidó. Mellesken milliomos és egy szép leány apja.

Az öreg Ungár lányát megszőktette egy kopott férfi, egy huszéves gentri-gyerek.

Egész Bécsig elszőkött a szerelmes pár. Bizonyosan jól mulattak az úton. Tovább azonban nem mehettek. Az öreg lefűlelte őket és a lányt viszhazozta.

A leányszőktető ifjanc rokonai körűlvelték az öreg Ungárt:

— Ezen már csak házasság segíhet.

Egyidejűleg pedig barátkozni méltóztattak az eddig lenézett „szemtelenül meggazdagodott zsidóval”.

Az öreg aztán kitűzte az esküvő napját. Megjelentek a leendő büszke gentri-atyafiak, akik a millióért hajlandók voltak egy zilált vallási viszonyokban leledző menyecskét is akceptálni.

Mikor pedig már együtt volt a díszes nászkoszorú, megjelent az öreg kemény Ungár s odadobta elébük a leánya gyönyörű selyemruháját s mondta a maga paraszti nyelvén, de körülbelül ezt:

A millióval nem vagyok hajlandó restaurálni a dzsentrit. A lányom külföldre utazott. A kapu nyitva van . . .

Kár hogy az esetet nyilvánosságra hozták. Az öreg Ungár háziügye volt. De ha már beszélnek róla, nem sza-

bad ki nem mondani, hogy az öreg Ungár kemény ember, de okos ember is . . .

Egy budapesti lap, klerikális, agrárius és ősi középosztálydédeltető, így sóhajtott fel az eseten:

— Hajh, tizenötévvel ezelőtt még szerencsének tartotta volna bármelyik zsidó, ha a lányát dzsentri akarja nőül venni! . . .

Édes siránkozás ugye? . . .

Dehát még, ami ezután jön.

Ugyancsak ez a lap s néhány harctársa ezzel is azt látja igazolva, hogy a zsidóság nem akar beolvadni.

Hogy a kakas csípje meg! . . .

Nem is volna rossz. Mokány Berciék jól gondolják ezt az összeolvadást.

1. Fenntartatik a régi kedvezmény, mely szerint a szép zsidó asszonyokkal szemben nem vagyunk antiszemiták.

2. Azok a gazdag zsidók, akiknek leányaik vannak, tartoznak őket, elszegényedett nyakig adósságba úszó kaszinó gavallérokhoz férjhez adni.

3. Ellenben azok a gazdag zsidók, akiknek nincsenek leányaik, vagyunkkal egy szervezendő „Középosztály restauráló-egyesület” pénztárát gyarapítják.

4. Akik kellemetlenek azok tartoznak kivárandolni.

És így tovább.

Igy gondolják sokan az összeolvadást. De összeolvadni a munkában a haladásvágyban a közös célokban: ez nem izlik még mindig a magyar uri gyomornak.

Ady Endre.

Megjelent a „Nagyvárad Naplóban” 1901. júl. 21-én.

Feuer Illés, a „Félegyházai Közlöny” szerkesztője és kiadója m. hó 20.-án ünnepelte házasságának 40.-ik évfordulóját. A közszeretben álló publicistát, aki egyben a chevra elnöke is, ebből az alkalomból felekezeti különbség nélkül meleg ünnepelésben részesült.

Szántóvető dal

1849.

Leopold Kompert

(szül. Münchengrätz 1823. máj. 5.)

*Hullj, arany vetés!
Hullj a fekete földbe,
hogy onnan kitörve
légy áldott kalász!
S ha a lágy földbe hajlott
gyökerecskéd kihajtott
s új életet találsz,
nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
Apáim nem parasztok,
házuknál nem fakasztott
termést a pirkadat.
De én barázdát vágtam,
az eke után jártam,
hajtottam lovamat —
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
Teremj nekem te szép föld,
ősapám is ugart tört
ősföldjén hajdanán!
És Dántól Bersébáig
szérútól a présházig,
hogy sürgött Kánaán!
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
Zsidónak hajdanában
habzott saját kupában
Palesztina bora,
mely saját földjén termett.
S aratótáncától rengett
az ormos Gilboa!
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
Most mostohák e földek,
boraik előmöltek.
hordójuk eltörött! —
S kezünk, mely csak kufárol,
mint mérges, vak varázstól
most béma, szélütött —
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj arany vetés!
Hogy áldjon áldó könnycsepp,
ti ősapák, ti bölcsek,
kik halva régesrég!
Mi szolgasorban esszük,*

*nem vetjük, mi csak vesszük
Istennek kenyerét.
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
De im új szellők járnak
és új reménység támad
a nagyvilág felett!
Karunk többé nem sorvad,
de újra izmosodnak:
Bevetem földemet —
Nyilj, arany vetés!*

*Hullj, arany vetés!
Hullj a fekete rögbe,
hogy onnan kitörve
légy áldott kalász!
S ha a lágy földbe hajlott
gyökerecskéd kihajtott
s új életet találsz,
nyilj, arany vetés!*

Eisdorfer Andor a Keren Hajeszszod itteni megbizottja családostul véglegesen Palesztinába költözött. Elutazása előtt bucsuvacsorát rendeztek tiszteletére.

A vacsora végén Eisdorfer megtartottan mondott köszönetet ünnepeltetéséért és beszédét a következőképen fejezte be:

— Salom! ... héber nyelven békét jelent. „Salom”-mal köszöntik egymást a zsidók. De „cionista” szempontból a „Salom” egy öntudatos tábor jelszava is, amellyel az őshaza visszaszerzéséért lelkesen küzdenek ...

Férfi fehérneműek

mérték szerint is
gyári árban

Balázs-nál

BUDAPEST

VII., Kazinczy-utca 28

Sértő Kálmán

Két éve él itt Pesten ez a parasztleány.

Verseit a legnagyobb és legelőkelőbb lapok közlik.

Tarisznyával, gyalogszerrel jött falujából a fővárosba és azóta állandóan az irodalmi élet gyújtópontjában áll. Verseit dicsérik és csempülik, szóval ez a huszegynéhányéves fiú helyet vágott magának ebben a cinikus és nehezen felmelegedő Budapestben.

A jobboldali lapok most sorozatos cikkekben támadják Sértőt, amiért liberális lapoknak ír.

Mit mond erről Sértő Kálmán?

— Nekem két testvérbátyám van — kezdi — az egyik felesége zsidó. A másiké cseh. Az én feleségem talán cigány lesz, ha már így megkavarta Isten a családomat... De ebben a családi káoszban **szép mélység és igazság van...** Szelek, viharok, sorsközösségek és emberi vágyódások testáltak össze bennünket. Jönnek felhők, csillagok hullanak, virágok illata, viharok és szívérványpántlika csodája találkoznak ebben az Élet együttesében és nem szabadna a szereplőket — hogy pestiesen mondjam — a fájdalmas oldalán **moleztálni**, hogy így meg úgy — **zsidó-e?**... Lehet, hogy az utolsó Ítéleten, amikor mindnyájan elmegyünk az árnyékvilágból, akkor már nem kerül erről szó, mert bizony: testvérek leszünk égben és pokolban. Ki hova kerül...

— **Mi van a „vádakkal” Sértő Kálmán?**

— De most komolyan kell beszélnem a zsidókérdésről, mert folyvást izgatnak ezzel engem is. Éretlen ficsurok azzal támadnak engem, hogy zsidókézből vagyok. És miért nem vagyok az övékben?! Egyszerűen azért, mert zsidó ember nyitotta meg előttem az érvényesülés nehezen nyitható kapuját. Ha antiszemita volnék ezek után, akkor szégyenbabot dobálnék saját fejemre!

— Németh Lászlóék és Illyésék hiába akarnak Milotay gyönyörű „egyénisége” mellé emelni!... És hiába prűszköl rám az egyetemisták lapja is a „Bajtárs”. Én a szomorúság belátó emberi páncéljával védem magam. Tehetnék én róla, ha véletlenül a Rombach utcában láttam volna napvilágot?

— Én megölném azt a betyár zsidót, aki ok nélkül elszökik és nem állja a sarat, amikor térben és időben a zsidóság hátrányára való forradalom van. Kik fizetnek rá? A testvérei! A szerencsétlen szakállasok, akik félelmükben rogyó inakkal csak imádkoznak!

— **Gazember lennék, ha haragudnék a zsidóságra** — fejezte be nyilatkozatát Sértő Kálmán, aki ezzel állást foglalt Isten és ember előtt...

~~~~~

A P. I. H. szeptember 15.-én rendkívüli diszközgyűlést tart dr. Hevesi Simon, a pesti vezető főrabbi 40 éves papi jubileuma alkalmából. E közgyűlésen fogja kifejezni a pesti zsidóság szeretét és háláját a nagytudású és érdemdús lelki vezetője iránt.

Weisz Arnold dr.
az Új Ut belső munkatársa.

Al chejt

*Mint súlyos pöröly monoton csapása,
a szobán át folyton egy szó remeg,
egyik jajongó sirással kiáltja,
egyhangun mormolják a többiek...*

*Kín önti át a gyertyafényeket,
sírás, kiáltás, vérvörös patakja,
s a patak áttör a falak felett,
Istenhez zúdul, fel a magasba...*

*S a gyémántkaput vadul ostromolja,
a Kegyelem szilárd kapuját fent,
melyet előnt a kínok áradatja,
míg a kapu bedől, a kín betelt.*

*Istenhez tör, lángot fú, könnyet ejt:
„Al chejt, al chejt!” és sir: „Al chejt, al chejt!”*

N'ila

*A szűk, sötét szobában könnyek folytak,
a gyertyákkal vívott a napvilág,
a szoba kicsi volt a kinnek, gondnak,
mely nyomta az imádkozók hadát.*

*A nap lement. És haragos sugárt
vetett az imbolygókra, kik fehéren
hol lerogytak, hol a homályon át
ujjuk görcsösen kapkodott a légben,*

*mintha az eget megfognák keményen,
melynek bedöndült zugó kapuja,
csak az utolsó keskeny, fényes résen
suhant Istenhez esdeklő ima...*

*S végleg bezárult... Tűzkarddal oda
elébe állott Isten angyala!*

**Angol, francia uridivat
fehérnemű- és kalap-
különlegességek**

SCHULZER ÉS SCHWIMMER

**Budapest, VI., Andrassy út
47. szám Telefon: 14-5-99**

Tschammer von Osten, a német birodalmi sportcsapat vezetője, a most lefolyt főiskolai világbajnoki mérkőzés alkalmával az 1936. évben megtartandó olimpiással kapcsolatban a következőket jelentette ki:

„A berlini olimpiai versenyen mindenki részt vehet, faj és felekezeti különbség nélkül. Sőt Németországban 50 zsidó atlétát „gyűjtöttünk” egybe Ettlingen-Badenben, ahol már is készülnek a jövő olimpiászi versenyre. S ha azok képességei kielégítőek lesznek és német állampolgárok maradnak, úgy a német lobogó alatt ők is résztvehetnek a versenyen...”

Tschammer von Osten azt hiszi, mi *chammerek* vagyunk és nem tudjuk már jó előre, hogy a zsidó csapat nem lesz kielégítő és nem maradhatnak német polgároknak!...

A berlini olimpiással kapcsolatban a „*Newyork Times*” a következőket írta:

„A náci-mentalitás nincs gusztusunkra és hiába igyekeznek bennünket befolyásolni, hogy a mostani Berlin a legalkalmasabb hely az olimpiai versenyek megtartásához...”

A „*Haagsche Post*” ezzel a kérdéssel fejezi be cikkét:

„Ki merészel felelősséget vállalni azért, hogy az olimpiai versenyeket olyan országban tartsák meg, amelyben ilyen szellem uralkodik?!...”

Nem érdektelen, hogy a norvég és svéd munkásszövetségek egyhanguan kimondották, hogy szervezett munkás a berlini olimpiászon nem vesz részt.

*

A görög miniszterelnöki sajtófőnökség kommunikét adott ki, amelyben megdicséri a zsidó alattvalókat, akik a hosszantartó politikai zavargások alatt igazi hazafiként viselkedtek.

*

Julius 30.-án, az elhalálozás évfordulóján állították fel Bialik hatalmas síremlékét.

*

Lübeck városházán a következő felirat dicséri a nagy német szellemet: „*Óvakodjunk a zsebtolvajoktól és a zsidóktól!*”...

G. Gerő László dr.

az Uj Ut kiváló munkatársa.

Budapestben, 1905-ben született. Előbb finn-ugor nyelvészettel és classica-philológiával foglalkozott, majd jogász lett és az ügyvédi pályára lépett. Írásait kezdetben a Budapesti Hírlap, a Napkelet, a régi Érdekes Ujság és Neues Pester Journal hozták. 1927 óta kizáróan a zsidó kultúra munkása. Cikkei, fordításai úgyszólván az összes magyarországi és erdélyi zsidó lapokban jelennek meg. Kis könyvei, eredeti és fordított művek, 24 ezer példányban kerültek forgalomba. Tanulmányai még nincsenek összegyűjtve, úgyszintén a zsidó multat megjeleltető elbeszélései sem, melyek lapunk hasábjain látnak napvilágot.

*

A munkácsi zsidó árvaház és tanonc ott-hon árverés alá kerül. Szomorú, nagyon szomorú...

*

A romániai lapkiadók felekezeti különbség nélkül, csakis a tehetség alapján szerződtetik a munkatársakat. Így az „*Adverul*”-nál 21, az „*Universul*”-nál 7, a „*Gazetta*”-nál 5 és a „*Dreptatea*”-nál 4 zsidó újságíró működik.

Chamberlain a nácik előfutára

Három ösre hivatkozik a német fajelmélet: a francia *Gobineau*-ra, az angol *Houston Stewart Chamberlain*-re és a lengyel *Nietzsché*-re.

Chamberlain könyve (*Die Grundlagen des 20. Jahrhunderts*) 100.000 példányban fogyott el. *Vilmos császár* 2000 példányt osztott szét a könyvtárak között. Az ő elvei tehát igen nagy mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy a náciizmus egyáltalán talajra talált Németországban.

A testi sajátosságnak szerinte nincs jelentősége. A faji örökség legmegbízhatóbb megőrzője az agy. Sőt azt is írja, hogy mindenki germán, aki tetteiben germánnak mutatkozik, tekintet nélkül családfájára.

Ami a zsidókat illeti, a következő eredményre jut: „*Mi az, hogy semita, senki sem tudhatja megmondani.*”

Ennek ellenére mégis megállapítja: „A tiszta semita hosszúfejű (*dolichocephal*)”, ami nem igaz, mert a zsidó nép már a történeti kor kezdetén, három különböző fajból állott: a beduinokból, akik hosszúfejűek és barnák, az amoritákból, akik hosszúfejű szókék és rövidkoponyájú hettitákból. (Salamon pl. jó részben árja külsejű, Dávid még inkább).

Chamberlain minden műve tele van ilyen ellenmondásokkal. Halálosan komolyan írja például, hogy a francia kommun 1878-ban „*kezdetől fogva zsidó és napoleoni machináció volt.*”

„A többi héberek nyomorúságosan mennek tönkre; akárcsak az álsemita meszticek egyéb csoportjai, a föníciaiak, a babiloniak, nyomtalanul eltűntek; a zsidó ezzel szemben tragikus sorsra vállalkozott: ezt bizonyítja egész multja. Tisztára egoisztikus érdekszámításra nem lehet alapítani egy nép jövőjét; végzetes hiba lenne ezt kivihetőnek tartani. Nagy idealizmusra vall, hogy Babilont felcserélték Jeruzsálemmel. A kényelmesebbek, a világius gondolkozásúak ottmaradtak az Eufrátesz-parti metropoliszban. Hogy a zsidóság megszervezői oly tisztán és önfeláldozóan gondolkodtak, ez volt a forrása erejüknek. Tiszteletreméltó fanatikuskok”.

És ha már egyszer ennyire benne van a dicsérésben, tovább folytatja: „... Sokszor megállapították, hogy a zsidókból hiányzik az alkotó erő. A Tóra tanulmányozása azonban mást bizonyít. Ez a valódi remekmű!”

Goethét idézi, aki a következőket mondta: „Ezek a könyvek olyan szerencsésen vannak összeállítva, hogy a legidegenebb elemekből egy csálóka egész áll elénk.”

Már ez elég lenne annak bemutatására, mekkora szakadék tátong *Chamberlain*, a „német kereszténység” előharcosa és a mai „német keresztény” kortársaink között, — az új-pogány Wilhelm Hauer mozgalmaról nem is beszélve.

De most jön még a java!

Van egy ága Izrael törzsének, (a szerző *Josephitáknak* nevezi őket), akik *Chamberlain* szerint a zsidóság valamennyi ősi erényét megőrizték. Róluk írja a következőket:

„Az új, fejlődő angol-szász fajokkal ellentétben nézzük pl. a szefardokat, az u. n. spanyol zsidókat. Élő bizonyítékai ők annak, hogy egy igazi faj fajtisztaság által évszázadokon, sőt évezredekken keresztül megtudja magát őrizni s ha szükség van rá, hogy környezetében különállását megtartsa. Ezek a zsidók nemesek a szó legteljesebb értelmében, valódi

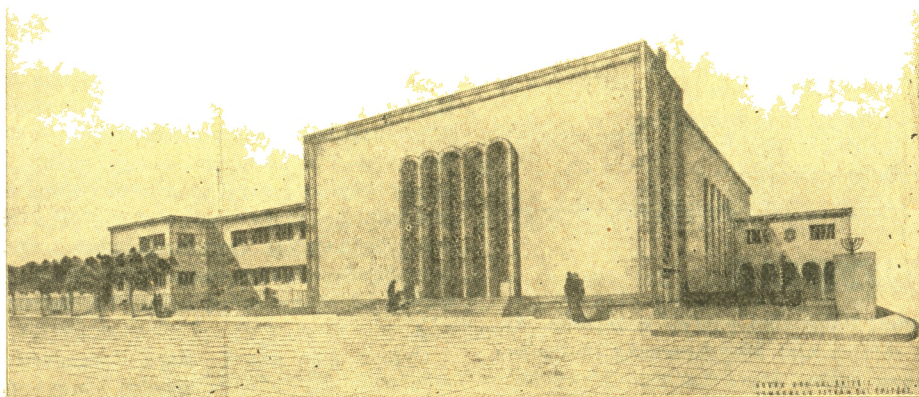
fajnemések: szép alakjuk van, nemes fejük, méltóság a beszédjükben és megjelenésükben.”

Természetesen nemcsak ilyen hízelgő megállapításai vannak.

„A történetiség nagyrabecsülése, a fantázia elnyomása, a gondolatszabadság tilalma, kegyetlen intolerancia másvallásúakkal szemben és lobogó fanatizmus: ezek a zsidó jellemvonások.”

Viszont mégis Nagy Károly érdeméért állapítja meg: „*Pénzügyeink rendbehozására zsidókat hozatott Itáliából.*”

Világos ellentmondások! Mint ahogy *Chamberlain* egész működését ilyenek jellemzik. Tanítására életét tette fel és az ő tragikumája, hogy annyira beleélte magát világnézetébe. Ez az, ami kritikusaiknak egyikét ilyen kemény szavakra bírta: „*Minden bolond, aki magát kínai császárnak képzei, beleéli magát rögeszméjébe, nem sokkal jobban, mint Chamberlain élte bele magát fajelméletébe. . . .*”

A lágymányosi zsinagóga homlokzata.

A pest-budai testvérháborút Schwarcz Samu igazgató, a lágymányosi templom körzet elnöke és a pesti hitközség elnökének üzleti érdektársa robbantotta ki

azzal a jelszóval, „Templomot Lágymányosnak”

A budai hitközség rövidesen megkezdi a templom felépíttetését.

Haifában megalakult a Csehszlovák—Palesztinai Bank r. t.

*

Dr. Strausz Adolf, egyetemi tanár, a pesti cionista élet kimagasló egyénisége belépett az „Egyenlőség” szerkesztőbizottságába.

Szegény magyar cionizmus!...

*

Egy varsói zsidó akinek egyetlen fia elhagyta ősi hitét, milliókat érő vagyonát a zsidó hitközségnek ajándékozta azzal a ki-

kötéssel, hogy haláláig tartsák el, halála után méltó temetést rendezzenek, egy évig és halála évfordulóján kaddist mondjanak utána. A kitért fiu perrel támadta meg atyja ebbeli rendelkezését, de a bíróság a keresetet elutasította.

Kitünő recept . . .

*

A brüsszeli Cionista Szervezet egyhangúan elhatározta, hogy a tragikus körülmények között elhunyt király emlékére, nevéreldőt alapít Palesztinában.

Vadmadár

*Vándormadár vagyok én
vadonerdő árnyán
dalolok a szélnek,
égigérő fának
egetverő ágán
csillagnak, világnak,
lengő levegőnek.*

*Vándormadár vagyok én
dalolok, mert élek,
mert a testem, lelkem
szívverésem: ének,
dalolok magamnak,
ha nem érti senki,
mint ahogy a vihar
a haragját zengi.*

*Vadmadárdalomat
szél sikoltja messzi,
így szép az éneknek
a világba veszni,
a nagy mindenségbe,
az örök időkhöz
beleénekelve.*

Cyprus

Sziget, Palesztina partjai közelében. Akkora, mint a mai Magyarország tizedrésze, lakóinak száma közel 280.000.

Rövid pillantást vetnünk erre a szigetre, amely a történelem folyamán sok kapcsolata volt Palesztinával és történetében is párhuzamot tapasztalhatunk.

Az ókor hajnalán sémi nép, a föníciai alapították Cyprusban az első városokat. Palesztina partjáról elindulva ez feküdt legközelebb a föníciai hajósoknak. Az ásatások sok értékes föníciai leletet hoztak felszínre, amelyek az ókori Palesztina kultúrájára is világot vetnek, későbbben a szigetet Egyiptom uralma alá került. Midőn Egyiptom meggyöngült, önálló királyság lett.

Zsidók már korán telepedtek meg a szigeten. Ezek sokat szenvedtek, midőn Cyprus királya és Alexander Jannaj zsidó király háboruszkodtak.

Majd Rómáé lett a sziget s midőn 117-

ben a zsidók az egész Római Birodalomban felkelést szerveztek, egyik főfőszékük Cyprus volt. Állítólag 240.000 görögöt öltek meg itt a zsidók, de ez bizonyára túlzás. Tény, hogy a római vezér kiírtotta a cypriusi zsidókat s törvényt hoztak, hogy még zsidó hajótöröttek sem léphetnek a sziget partjára.

Mégis VI. században ismét sok zsidó él Cyprusban. A cypriusi zsidók további soráról nincs adatunk.

A Keletrómai Birodalom gyöngülésekor Cyprus ismét önálló királyság, amelyet oroszlánszívű Richard angol király foglal el keresztes hadjárata alkalmával. Amikor elbukott, a szigetet az országvesztes Lusignan Guido jeruzsálemi királynak adja (1192), akinek utódai itt 1489-ig uralkodnak, azután a sziget Velence birtokába kerül, amelytől 1571-ben a török ragadja el.

„Mandátumokat” már a Népszövetség létezése előtt is osztogattak. A berlini kongresszus is mandátumot adott Ausztria Magyarországnak Bosznia megszállására és kormányzására. Ugyanazon évben, 1878-ban volt Törökországnak egy másik kényes pontja is, melyet nem tudott volna idegen hódítótól megvédeni: a göröglakta Cyprus. Törökország Angliának adott a sziget kormányzására mandátumot. Anglia az évi adóból jelentős összeget adott Törökországnak.

Cyprus élén angol High Commissioner (főbiztos) áll s kormányzása ugyanúgy történik, mint Palesztináé. 1882-ben hozták be itt a Palesztinában most tervezett **törvényhozó testületet**, mely ugyanolyan, mint a Palesztinában tervezett törvényhozó testület: 20 tagja van, ezek fele kinevezett angol tisztviselő, felét pedig a lakosság választja. Valaha a Jeruzsálemi Királyság alkotmányát vitték át Cyprusba, most a cypriusit viszik át Palesztinába...

Cyprusban ma is élnek zsidók. De nem sokan. Miért is élnének a galuthban, mikor olyan közel van Erec Jisrael. Átvándorolnak. Pedig a 80-as években százszámra vándoroltak be az Oroszországból menekülő családok. Az ICA kolóniákat alapított. Herzlnek Angliával folytatott tárgyalásai során is felbukkan Cyprus, mint zsidó állam. Ma azonban csak 3 ICA kolónia van Cyprusban, 24 zsidó családdal.

Bialik

Halálának első évfordulójára.

Borongó szürke ég. Végtelen puszták, amelyeket itt-ott megszakít a fenyveserdők fekete foltja. Déloroszország, Ukrajna képe ez. Kicsi falvak, fatörzsekből durván összetakolt házak, templomok, zsinagógák.

Ezen a végtelen síkságon, elszórt falvakba, kisvárosokba is, mint minden világrészbe, minden országba, ide is eljutottak Jisrael fiai száműzetésük, örkös menekülésük végtelen országútján.

Az orosz kormány csak tizenhat kormányzóságban engedett letelepülést zsidónak. Közel három millió zsidó zsúfolódott össze Ukrajnában. Életük nyomor és üldöztetés közt telt el, mégis csak zsidó élet volt, amelyben a zsidó közösség, a zsidó összetartás és a zsidó kultúra is kisarjadhatott.

A zsidó települési körzetek egyikében, Radi városában 62 évvel ezelőtt kisfiu született. Zsidógyerek volt, mint a többi: csillogó, feketeszemű, rongyos kaftánú, sápadt, rosszul táplált, sovány. Járt a chéderbe, ahol megtanulta a héber írás-olvasást, midőn a hasonlókorú nemzsidó gyerekek még gondtalanul hancuroznak. Később kora hajnalban kelt és cipelte nagy talmud-foliánsát a jesivába.

Nagyfiú lett. Elkerült Odesszába, a tengerparti, nagy kikötővárosba. Itt melegebb volt a levegő, kékebb az ég. Világi könyvek kerültek kezébe, amelyekből egyebet is olvasott, mint ami a Talmudban található. Megismerkedett az európai kultúrával és az új zsidó törekvésekkel. Agyában új gondolatok támadtak, lelkében új muzsika csilingelt.

Esténként kiment a kikötőbe, nézte a messze útra induló hajókat és álmodozva szívta be a szellőt, amely dél felől jött: Erec Jisraelből . . . És egyszer csak írt egy dalt: „A madárhoz”.

*Isten hozott bús, árva ablakomra,
Isten hozott hű, dalos kismadár!
Hogy vágyakoztam édes dalaidra,
hogy búslakodtam, midőn elhagyl . . .*

*Voltál-e Cionban testvéreimnél?
Ugy-e, hő üdvözetet küldenek? . . .
Ó, boldogok! Ők ottan, ottan élnek,
Tudják-e, én itt mennyit szenvedek? . . .*

*Testvéreim, kik vetnek néma könnyet,
aratnak-e dalolva boldogan?
Bár volna szárnyam s repülhetnék, szállnék,
mint a szellő, mely kelet felé suhan . . .*

Ettől fogva nem volt többé egy a névtelen milliók közül. *Bialik* nevét megismerték a föld összes zsidói . . .

*

Költő lett. Dalait olvasták az eldugott beszarábiai falvakban, a nyugateurópai nagyvárosokban és az új cióni telepeken. Megénekelte gyermekkori emlékeit, a jesivák sivár életét („A talmudista”), a kisvárosi zsidóság álmodozóit, a Cion utáni vágyakozást.

És mikor 1905-ben rettenetes pogromhullám vonul végig Oroszorszá-

gon, megírta a „*Harang dalait*”, a legnagyobb modern zsidó költői alkotást, mely a próféták hangjára emlékeztet. Ostorozza testvéreit, hogy tehetetlenek, oktan nyájként hagyják magukat lemeszárolni, túrik ezt az évezredes vigasztalan átkot és mitsem cselekszenek ellene.

Cion! . . . Mind nagyobb helyet foglal el a költő lelkivilágában, s az új zsidóország egyre reálisabb képet ölt benne. Meglett férfi korában, mint beérkezett költő megvalósíthatja ifjúi álmát. Vándorbotot vesz kezébe, elhagyja a goluth ismerős tájait, hazatér: *Erec Jisraelbe* . . .

Elérkezett a napsugaras, pálmafás földre.

Tel-Aviv városa díszpolgárává választja. Közadakozásból házat emelnek neki. Utcát neveznek el róla. Keleteurópai földije, akik gyermekkoruk óta az ő dalai mellett nőttek fel, újjongva fogadják körükben a zsidó nép nagy *nemzeti* költőjét.

A költő most már héber földön él és alkothatott, ahol a zsidó azt a nyelvet beszéli és érzi, melyen ő ír. . .

A költő, aki visszatért alkotni arra a földre, amelyen ősei, a zsoltárosok és próféták alkották műveiket, most észrevette a tátongó űrt, amely a zsidó irodalom multja és jelenje közt támadt.

A költő hozzáfogott a zsidó irodalmi mult feltárásához. Kritikai kiadásokat készített a zsidó mult nagy költőinek műveiből. Céltudatos munkája közben egyre ritkábban szólaltatta meg saját hangját. Megteremtette az *Onegh Sabbath* intézményét, a szombatnak a zsidó szellem jegyében való megünneplését. Palesztinaszerte az *Onegh Sabbath* egyesületekben szombat délutánoként kiváló írók művészek és tudósok előadást tartanak egészen a szombat kimeneteléig.

Az ünnepeltetés elől mindinkább visszahúzódva dolgozott népe kultúrájáért a költő.

*

Az ifjúságában elszenvedett nélkülözések és az egyenlenségek, amelyek az Ósújházában a zsidó nép között tombolt, lelkifájdalmak felőrölték szervezetét.

Egészségének helyreállítása végett Bécsbe utazott.

Megoperálták.

Palesztina csak a holttestét kapta vissza. . .

Chajim Nachman Bialik, a költő, Cion dalnokát szívébe véste a megújhódó csidóság. . .

Néhány jellemző apróság Bialik életéből.

Tel-Avivban egy orosz zeneszerző hangversenyezett, aki évekig Berlinben működött.

Túlnyomórészen régi liturgiai melódiák szerepeltek a műsoron.

A művész excellált.

A hallgatóság tombolt.

Csak **Bialik** viselkedett egykedvűen. A hangverseny után egyik barátja az iránt érdeklődött, hogyan tetszett neki az előadás.

— Nálunk **Ukrajnában** — válaszolt **Bialik** — mondják: ha az elnyútt cipőt cukorba befőzik, befőttes lesz abból. Ez azt jelenti a jelen eset-

ben, — folytatta a mester — hogy a művész régi, jelentéktelen kántor melódiákat, ragyogó habitusban adott elő. Az ilyenekkel azonban csak azokat lehet elkápráztatni, akik nem ismerik az igazi héber dalokat . . .

*

A gyászos emlékezetű 1929-ik évben, midőn Jeruzsálemben több mint 100 zsidót koncoltak fel az arabok, **Bialik** éppen irodalmi köruton volt Európában.

Egyik városban tisztelők kíséretében sétálgatott a halhatatlan költő.

A beszélgetés leginkább a zsidóság

vigasztalan sorsáról folyt és a friss események hatása alatt természetesen arról is, hogy a zsidó élet és vagyonbiztonság és egzisztencia milyen gyenge pilléreken nyugszik a Galathban, de sajnos — még Erechen is . . .

— Súlyosan téves ez a megállapítás! — szólt izgalomtól remegő hangon Bialik — Önök teljesen figyelmen kívül hagyják a tulajdonképeni célt és elmulasztják a legfontosabbat mérelegelni: az esélyt.

— Minden teremtményt veszély fenyeget és ez alól a zsidó sem lehet kivétel.

— Önök, ha a hatóságok jóvoltából és kegyelméből a veszélyeken szerencsésen átesnek, örülnek a megmentett életnek és vagyonnak. Ez csak látszólagos siker, amely azonban csak pillanatnyi szélcsendet jelent az Önök számára, mert megfélekeznek arról, hogy továbbra is változatlanul megmaradt a galuth ezernyi szenvedése.

— Ezzel szemben Palesztinában a zsidó nép jövője érdekében folyik a küzdelem és azért szenvedünk és vérezzünk, hogy az elnyomott zsidó lelkek felszabadulhassanak.

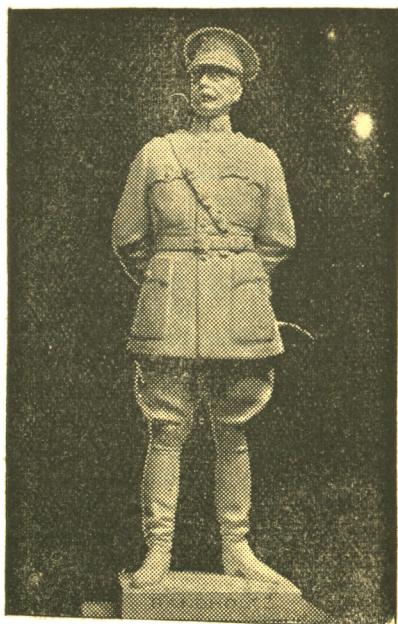
A küzdelem igazi értékét a cél és főképen az esély adja meg!

Mi Palesztinában céllal és eséllyel küzdünk. De Önök a galuthban?! ...

Kálmán Imre, a világhírű (zsidó vallású) komponista, aki nem régen kapta meg a magyar másodosztályú polgári érdemkeresztet, most a becsületrend rangjával tüntette ki a francia kormány.

*

Spira, a csehszlovákiai orth. zsidók korozátlan grand rabbinje, akinek magasztos hivatása lenne a béke hirdetése és annak megteremtése, ahelyett állandóan egyenlenségeket szít. A kétségtelenül nagy tudású rabbi tavaly egyik templomi szónoklata keretében sértő módon kritizálta a cionistákat és a munkácsi héber gimnáziumot, s emiatt a bíróság 1000 korona pénzbírsággal sújtotta.

BANDHOLZ amerikai tábornok szobra.

Néhány hónappal ezelőtt közöltük, hogy *Bandholz*, amerikai tábornoknak, aki a zavaros időkben megmentette a *Nemzeti Múzeum* felbecsülhetetlen értékeit, szobrot emelnek Budapesten.

A szobor már el is készült és azt a Múzeum-kertben állítják fel.

Ez az első szobor, amelyet *külföldi zsidónak* emelnek Magyarországon.

Lengyel Samu, ny. iskolaigazgató, a „Bikur Cholim Egylet” megalapítója és örökös elnöke sabbosz náchmu utáni napon tartotta meg aranylakodalmát, amely alkalomból a homonnai polgárság, felekezetre való tekintet nélkül, meleg ünnepeltetésben részesítette a boldogan élő házaspárt.

*

Costa Foru, román kiváló publicista, az Emberi Jogok Ligájának volt elnöke, 79 éves korában elhunyt Bukarestben. Ember volt a szó legnemesebb értelmében, aki gyenge fizikuma dacára, gyakran életveszélyek között szembeszállt a felusztott csőcselékkel és megvédelte a zsidókat.

Könyvekről

Szántó Lajos: „Jöjj velem”.

Dr. Kiss Arnold, budai vezető főrabbi bírálata:

Szántó Lajos most megjelent „Jöjj velem” című könyve zordon prófécijának, keserű, de egyben igaz világ és emberlátásának vizionárius szárnyalásával dobbanatosan sötét fátyaltűzekkel világít belé a jelen és a jövő sors alakulások örvényeibe.

Koheleti kételyek visszhangja. Az ő idők prédikátorának „hűségok hűségának” lemondó embert és világot ismerő, lelkiismeret felrázó, sikoltó hangja, Istentől való elszakadás fölpanaszolása, az élet üzletes felfogásának kalmárhitelenségének ostromlása, a lélek nagy szabadságharcának sürgetése, az egyetlen nagy feladatnak az Isten országának, az embernek önmagában való megteremtésének hívása, a világi kultúrának, sötétségének, az isteni kultúra világossága alá helyezésének divinációja, a léleknek az Isten énségétől való függése, annak a nagy gondolatnak a kifejtése, hogy az önzetlen, tiszta életöröm a tisztalelkűség boldogító jutalma faj és nemzetgyűlölet elítélése, a porbasúlyedt, megsűfolt legnemesebb eszmények feltámasztásának invokációja; mind megannyi gyöngyszemek fekete, művészi keretbe ötvözötten, de jövődőt megismerésében csodálatos ékköve a sötét foglalatban.

S amint a prédikátor írása: könyvének befejezésében ihlett szemmel ráakad az ökör, az egyetlen igazságra, hogy a dolgoknak végén megismerhető az egyetlen igazság: félni az Istent és követni az ő törvényeit, mert ez az egész ember”, úgy a Szántó Lajos prófécias könyve is az Isten, a becsület, a tiszta élet bizonyágtételével záródik. Mintha mély bányatárnákba vezetné olvasóit a szerző, ahol csupa fekete gyémánt alszik a feneketlen sziklatözegek csilámtalan ölében, de érezzük azt, hogy azok a sötét gyémántigazságok százados nap-sugarakat kötnék le magukban, amelyek majdan fényszikrákra fognak kirobbanni; úgy érezzük Szántó Lajos könyvében is az Isten igazság eljövendő fénypázmáit, mert „elmulnak a sötétségek, megszűnnek a keserűségek, mert a világosság nem lehet sötétség, a sötétség pedig nem lehet világos-

ság.” A bánya tárnák sötét homálya fölött Szántó Lajos meglátja az örökkévalóságot.” csillagait, amik a mennyből sugároznak alá a tátongó örvényszakadékokba.

Csillagvilágos ez a könyv, mentes minden elkülönítő politikumtól, minden felekezeti egyoldalúságtól. Az igaz emberiség, az Isten országának gyönyörű lelket igéző írása. Igaz ember Istenben lélekző ember ébresztő szava, igaz emberekhez Istent kereső emberekhez.

*

Dr. Goiten Zsolt: „Az én zsidóságom”.

Szerény méretű könyv, amely népszerű stílusban foglalkozik az egyetemes zsidóság és főleg a cionizmussal kapcsolatos problémákkal. Helyes meglátásak, új érvek vonulnak végig a könyvben. Különösen érdekes az a levelezés, amely megdönthetetlenül igazolja, hogy a **zsidóság igenis nemzet**. Dr. Goiten Zsoltnak ez a negyedik műve, amelynek előrelátható cikkére bizvást egy nagyobb léleketű könyv megindítására fogja serkenteni a kiváló szerzőt. **M.**

*

Szinte hihetetlen: a magyar zsidó sivár szekrényéből felbecsülhetetlen értékű könyv futott kalászbába. Hosszú, több mint tíz éves szorgalmas és kitartó munka után most jelent meg **Mannheim Mór**, a debreceni zsidó leány polgári és **Grosz Ernő**, a debreceni zsidó reálgymnázium héber nyelvtanárok szerkesztésében a **héber-magyar szótár**.

Tökéletes munka, amely felöleli a teljes héber nyelvet a legrégibb kortól a legújabbig.

Egyéb méltatás felesleges, csupán a szerzőknek azt a határtalan lelkesedését csodáljuk, amely megalkotta ezt a nagy munkát, amellyel igaz érdemeket szereztek.

A héber-magyar szótár igen tesztös habitusban jelent meg. Teljes vászonkötésben, aranyozott nyomással ára 10. — pengő. Kiadóhivatalunkban is kapható. **(M.)**

~~~~~

Hirsch László, a dévai közélet egyik kiváló egyénisége fiatalon és sajnos váratlanul meghalt. Általános részvét mellett temették el a köztiszteletben álló férfit. Lapunk őszintén és fájdalmasan gyászolja legrégibb és hűséges olvasóját.

Amadeo Modigliani

(Emlékezés a nagy olasz-zsidó művész-barátomra.)

Kis nyomtatott papírlapot őrzök tárcámban — huszonöt év óta. Ez áll rajta: A. de SOUSA CARDOZO, MODIGLIANI, RODOLPHE BÁLINT FREEGROVE — WINZER, reunissent quelques oeuvres et sollicitent l'honneur de votre visite. — 3, rue du Colonel Combes (Pont de l'Alma.) 1910.

E kis emlékem 1922-ben hatványozott jelentőséget nyert, midőn Budapesten a lapokból értesültem Modigliani haláláról.

Amadeo Modigliani született Livornóban, 1884-ben. Meghalt Párisban 1920-ban a Charité kórházban.

Felesége Juliette Hebuterne, terhes állapotban, közvetlen halála után kiugrott a kórház ablakán és szörnyet halt.

Fivére, Emanuel Modigliani volt olasz szocialista képviselő, ezt sürgönyözte Párisba barátainak: „Faites lui des funeraillles comme á un prince!”

És hercegi temetést rendeztek számára. Egész Páris izgalma kísérte utolsó útjára.

Kevéssel halála után barátai kiállítást rendeztek műveiből. Hihetetlen értékelésére talán egyedül is jellemző, hogy egyik képét a milanoi múzeum egy millió frankért váltotta magához.

Modigliani élete és művészete körül igen sok regényt és memoárt írtak, vele kapcsolatos történeteket kiszinezve, kiszélesítve szinpadra és cynematografiára dolgoztak fel.

Az eddig megjelent művekből azonban hiányoznak életének eddig ismeretlen, de kétségtelenül legérdekesebb intimitásai, amelyek hűséges fotografiát adnak hívságos, szemérmes, gögtől-dactól fojtott, elzárkózott, lázadó lelkéről.

*

Huszonöt év után Párisba kerülván elsőnek a Cité Falguière 14. alatti házhoz, az akkori közös műtermünk helyére mentem.

Zsákutca torkolatában állt a régi ház. A vasrácsos kapu annakidején éjjel-nappal kitámasztottan állt. Ma is tárva nyitva áll. Pálmafabokor élénkíti a szürke udvarát. Úgy mint akkor.

A baloldali műterem ajtó előtt megálltam. Az ajtón névjegy, japán betűkkel.

Az udvaron ténfergő asszony kerül mellém, megkérdezte, hogy kit keresek?

— Modiglianit. . . — feleltem.

— Pauvre Modigliani! . . . Hát nem tudja? . . . Hisz' több tíz évnél, hogy meghalt szegény, — mondja sűrű sóhajok között, sremeit törölgetve. Majd kezével a concierge ablaka felé int, fenyegetően. — De él még a régi parton! Ő az oka, ő dobta ki éjnek idején, ősszel hideg kövön aludt, azért halt meg szegény . . . Nem igaz, hogy a fia dobta ki!

Bemegyek a patronhoz. Az ablak mellett ül Mme T., úgy mint annakidején. Nagy, kövér teste az ablak mélyedését csaknem betölti. Megöregedett. Nem ismer. Kutatva nézi arcomat. Modiglianit említem, a műtermet, ahol laktunk. Mintha egyszerre megvilágosodna előtte minden.

Pauvre Modigliani! . . . — mélyen felsóhajt és könnyek jelennek meg szemében. — Higgye el, nem igaz amit mondanak, írnak. Nem én dobtam

ki szegényt! Hiszen úgy bántam vele, mint mint a fiammal. A fiam, aki elesett a háborúban, Isten nyugtassa szegényt, ő mondta: Anyám, minek tartjuk ezt a részegest?! Nem akar ez fizetni, nem is fog soha! . . . Kizárta . . . és dühében összevagdalta a képeket és szalmazsákokat varratott azokból . . .

*

A rue de la Grand-Chaumiére egyik ódondász könyvesboltba vetődöm. Modigliani könyvet keresek, — mondom a könyveket kotorászva.

— Nálam nincs. Ujakat kaphat, máshol — mondta furcsán a könyvkereskedő.

Talán volna rajz tőle? . . .

— Rajz?! . . . Rajzom is volt, vagy ötven . . . Látja azt a sarkot? . . . Modigliani úgyszólván naponta bejárt hozzám. Mindig képet hozott. Pár frankot kért. Adtam neki. Később a képet meg sem néztem, oda a sarokba dobtam. A kutyám aludt rajtuk. A Dómba sietett inni. Aztán hirtelenül meghalt. Én ezt persze későn tudtam meg. Egyik napon egy lennyel vevő a könyvek között turkálva, kérdezte mik azok ott a sarokban? Megmondtam. Felvette, nézte azokat. Azután megkérdezte, hogy mennyiért adom az egészet. Kétszáz frankot kértem. Azonnal kifizette. Akkor örültem, hogy visszakaptam az apró kölcsönöket. Persze nem tudtam! . . . Voilà c'est tout!

Megrántva vállát újabb Marylandra gyujtott. A szomszédos festéküzletet ajánlja, hol Modigliani színes műlapjai kaphatók. Ő nem tartja azokat . . . Túl drágák! . . .

*

A csillogó Montparnasset járom, a Rotondeban, a Dómban ülök.

Modigliani neve mindenütt: élő szóban körülöttem, kirakatokban testes kötetek címlapjain, előkelő kép szalónok foglalatában.

Egy kiállításon, a rue de la Boissie-ban Marcell Bernheiméknél kb. ötven Modigliani képet láttam. Párat ismertem közülük — annakidején műtermem falán függték. Azokat azonban, amelyeket 1912-től — haláláig, 1920-ig festett — nem ismertem.

Döbbenetese! Tragikusak . . .

Végtelenbe iramló, egyetlen jellegzetes nagy vonala van: ezzel írja páthosát. A kora renaissance nagy mesterével, Botticelli kissé még aszketikus, újraéledő pogányságának karcsúságával is vonatkozásba hozható művészete. Különös érzékenységgel, csaknem perversus raffineriával vezetett rajza tulajdonképpen folytatása az ősi, vulgaris mélységű negrizmusnak, a kiteljesedés felé ívelő renaissance kapcsolatával. Nincs nyoma, „technikája” festési előadásának. Mintha minden színpászmát, melyet gömbölyded ecsetjére vett, ujjai görcsös szorításával vásznára kalapálta volna. Milliméternyi pontozással és pontossággal, ahogyan szobrait faragta. Egy kétségbeesett akarát bélyegét véste, kalapálta: ez volt belső hírhozója, közlőformája.

Végigmegyek a Montparnasse-on, a rue Campagne-Première sarkára érek. Pár lépésnyire Mme. Rozalie kis étkezője előtt állok. Most cipész-műhely foglalja el. Nézelődöm, a szemközti oldalon feltűnő betűk ötlenek szemembe: restaurant Mme. Rozalie. Tágas helyiség, új tulajdonos. Mme. Rozalie, nemrégén meghalt.

Végigmegyek a kis utcán, a perifériák felé, a Bld. Pasteur-felé tartok. Minden szöglet, kis bisztró ismerősöm. Itt, ezeken a köveken naponta kószáltunk Mme. Rozalehez, vagy a Dómba menet. Emlékeim felelevened-

nek, az az érzésem, mintha gyűrött, bársony ruhájában, hóna alá szorított kék vázlatkönyvével, zsebredugott kezeivel, vállaközé húzott nyakával most is mellettem menne . . .

*

A rue Campagne Premiere. Mme. Rozalie kis étkezdéje. Itt ismerkedtem meg vele.

Mindössze két asztalkból állott az étkező, alig nyolcan tizen fértünk el abban.

Sokféle foglalkozású ember járt ide: mérnök, iparos, hivatalnok, modell, kokott, főleg azonban festők, szobrászok, írók látogatták: Pascin, Brauncusi, Mlle Anders, Mlle Schmidt, Le Fauconière, Delaunay, Leger, Lheimbrück, Archipenko — és Modigliani.

Alacsony, zömök termetű, elefántcsontszínű, inkább kerek, világító fényű arca volt. Néha szakállt növesztett. Szemei barnák, melegfényűek voltak. Barna körszakállával assir férfiszépségként hatott. Olasz kőfaragóknál szokásos sötétzöld bársony ruhát hordott, amely egyetlen ruhája volt. Mindig tiszta, sajátosan lompos volt, sosem hanyag. Jellegzetes, kékfödélű vázlatkönyvét mindig hóna alá szorítva, magánál hordta. Társaságban, kávéházban, műtermében fesztelenül, mindenre tekintet nélkül rajzolt. Arisztokrata kézzel, művész szívvel, ajándékozta el sokszor rajzait, csillogó szellemességű aforizmák ornamenseivel írva körül azokat.

Asztali szomszédságban ismerkedtünk — barátkoztunk, rövidesen együvé költöztünk. Tizenöt hónapig tartó igaz barátságban éltünk.

Alig négy éve, hogy meghalt Cezanne és már halott volt Henri Rousseau, az új, nagy ós. Még élt Renoir, Degas, Rodin, — de már itt voltak az újrakezdők: Picasso, Matisse, Braque, Derain, a futuristák, a negrizmus . . .

És itt volt ő. Egyedül. Megbújva, művészetében is izoláltan a Cité Falguière 10. alatt. Művészetének alig ismert átmeneti ideje volt az együtt-

Könnyen
emészthető

אכיל
Ceres

100%-OS TISZTA NÖVÉNYZSÍR

töltött 1910-es évek alatti működése. Párisba érkezésétől 1905-910 közötti idejében a kezdeti években Toulouse-Lantrec, később Cézanne hatása érezhető. Ez években festett munkáiban Picassóval rokon fejlődési vonalat mutat. Együtt tartózkodásunk idejében kizáróan szobrászattal foglalkozott, eltekintve rajzaitól, melyek egyrészt szobrászi elgondolásokat, vagy festményeihez készült bevezetéseket jelentettek.

Ebben az időben az udvaron alacsony fatönkre helyezve faragta szobrai. Hosszú hónapokon át, nyári hőségben, télbehajló hidegben mámoros fejjel, görnyedten kalapált a két szobron. Körülötte rumos üvegek hevertek. Sokszor alétan támolgott be hozzám, szinte élettelenül terült végig a kerevetemen.

Műterme inkább kőfaragó helyiséghez volt hasonló. Felgyűrt ingujjal, kötényt kötve dolgozott, hogy ruháját kímélje. Fehérneműjére különös gondot fordított. A mesterséggel járó hulladékkal azonban nem törődött. Kődaraboktól és kőportól zsúfolt helyiségében képek, vásznak között vésők, kalapácsok, ecsetek, üvegek, festék tubusok garmadája hevertek, amelyeket kőpor lepett el. Gyakran valóságos harcot vívott a „Femme de ménage”-al, hogy helyiségét a hulladékoktól megtisztítsa.

A falakon köröskörül szabályos közökben olcsó bazári gyertyatartókban gyertyákat helyezett el, melyeket esténként meggyújtott. Festményeit, rajzait közéjük szögelve, fűrkészte hatásukat. A közeli fűszerestől sajtot, kenyeret, teát, cukrot és főleg rumot, gyertyákat vásárolt. Ha vendéget várt, világítási próbát is tartott: némileg a sarokba söpörve hulladékait, meggyújtotta a gyertyákat és az udvarból, a nyitott ajtón keresztül vizsgálta a fényhatást.

A félelemleti folyosóról sokszor néztem izgalmas készülődéseit, lekiáltva hozzá:

— Mikor kezdődik az előadás, Modi? . . .

Válaszul gipszdarabokat hajított felém nevetve.

Hónapokig függtek képei műtermem falán. Azok, melyek még többé-kevésbé Cézanne kék-zöld rózsás-tégla színezését, aquarellszerűen iktatott forma-foltozását tükrözték. Mondtam ezt neki, csodálkozva nézte a képeket, kezével erélyes lendülettel szólt:

— Cézanne? . . . Je m'en fous . . . Egész közel az arcomba kiabálva ismételte: — Je m'en fous! Comprenez vous? . . . Allors! . . . Dühösen rándította meg vállát, leszaladt a vaslépcsőn, az udvarról kiabálta: — Jöjj! . . .

A tuskón álló szoborra mutatott. Néztem a kő felett, amelyet hónapok óta láttam. Hallgattam. A hosszan megnyújtott fej, középen az orr háromszögű, élesen megvont vonalával, a lezárt szemek, az ajkak összeszorított gravírozásával, a néger maszkok bizonyos típusát mutatta. Valamit mormoltam, inkább magam felé mintegy érintve éppen — a négerekről.

— A négerek! — Felkapta a szobrot, műtermébe cipelte, állványra állította. Izgatottan forgatta a különböző világításokban. Hosszan beszélt, magyarázott. Már nem az ő munkájáról volt szó, inkább mint valami elemi, természeti tüneményről beszélt.

Csak ma, Modigliani kialakult művészetében érzem ezt a felfogását, ahogyan akkoriban erről beszélt. És meg kell említenem, hogy rajta kívül ekkor egyedül Picasso egyes munkáiban jutott kifejezésre ugyancsak a néger befolyás.

Amíg Picassónál egyes képeiben a formák kihangsúlyozásaiban

tott kifejezésre: Modiglianinál bizonyos típus átviteléről volt szó. Úgy is mondhatnám, egy vonaltörvényszerűségnek a szellemében kereste az összefüggést. Hosszan megnyújtott arctypusa, amely végig megnyújtott lineáris kivetítéseiben drámai kiteljesedésig fejlődött, ahogyan akkor mutatkozott: eldobta ecseteit, szobrásznak készült.

Egy évig dolgozott a kőszobron, folyton szaporodó rajzait falra szögezte, régibb képeit sarokba állította. Csak az érdekelte, kétségbeesetten, ami még „benne volt”.

*

Hirtelen lobbanékony, sokszor zárkózott, legmélyén, elkeseredetten gőgös volt. Arisztokratikusan különálló, átmenet nélkül gyermekmód kedves, szeretetreméltó. Szferikusan emelkedett — ritkán, kevesek előtt. Színészkedett — különösen nők előtt — határtalanul fokozva alaptermészetét, kedvességét. Sokan szerették, sokan félték hirtelen változó, indulatvégleteitől. Mint embert kiszámíthatatlannak ismerték, művésznek rendkívüli értéként becsülték.

Sokan éltünk körülötte, kevesen tartottak ki mellette. Egy portugál festő A. de Scuja Cardozo, akinek anyagi segítségével kiállítást rendeztünk, volt egyetlen bizalmas és megértő barátja, aki segítette. Sok rajzot, képet vásárolt tőle. Mai tudatom szerint akkor az egyetlen, aki ösztönös megérzéssel, kivételes értéként becsülte. Egyszer kékfedelű vázlatkönyvét lapozgatva egyik rajzára mutatva „érdekesnek” említettem. Kitépte a lapot, pamlagomra hajította.

*

Egyik éjjel erős dörömbölésre riadtam. Ágyamból kiugorva az ajtó felé kiáltottam.

— Modigliani — dörmögte kívülről.

Kinyitottam az ajtót, visszafeküdtem. Ágyamhoz támoalgott, fölém hajolt: — Jöjj! — Az ajtó felé mutatott, másik kezével takarómat fogta, hogy lerántsa.

— Hova? — kérdeztem és kellenetlenül néztem italtól felhevült arcát.

— Atmospherát cserélni — türelmetlenül topogott. — Nem jössz! ? . . . — Összeszorított fogakkal, közvetlen fölém hajolt, hirtelen mozdulattal torkomat fogta át, jobb kabátujjából hosszú, csillogó tört kapott elő, tűhegyét mellemnek szegezte.

Pillanatok alatt kapkodtam magamra ruhámat, ő a nyitott ajtónál várt és furcsa vigyorral sürgetett. . .

Metroval mentünk, a Montmartre elején a Folies Bergére-nél szálltunk ki.

Pár pillanatilag tétován állt a csillogó bejárat előtt, aztán bement. Én utána.

A foyerban ültünk le, ahonnan a szinpadra lehetett látni.

Abszintot rendelt. Pár hörpintés után alig gyujtva a cigarettájára, hirtelen íveléssel, mint olvadó gyertya, az asztal alá bukott.

Riadalom támadt. Vízze mosták, ecettel szagoltatták. Majd pincérek segítségével kocsiba tettük.

Lassú, hosszú poroszkálás után keresztül szelve csaknem egész Párist, végre hazaértünk.

A kocsissal fekvőhelyére helyezve, egyedül maradtam az önkivületben heverő testtel. Helyette és gyujtottam meg a falakon levő gyertyákat. Halottfehér arca versenyt világított a gyertyák fényével. Kisérteties mozdulatlanságban hevert körülötte minden: vésők, kalapácsok, kődarabok, palettája.

Hozzáléptem, fölé hajoltam, alig észrevehetően lélegzett.

A falakról képei meredtek rám. Síri feketékből fojtott, mégis tüzelő vörösek, hosszan megnyújtott testek éles körvonalaiiba zárva. Ő mozdulatlanságában halottként nyúlt el. Képei, szobrai némaságukban a tragédia döbbenetes erejével éltek.

Eloltottam a gyertyákat, lábujjhegyen botorkálva, műtermembe mentem . . .

*

Ügyszólván közös kasszán éltünk. Gyakran kínos anyagi helyzetbe kerülünk. Egy huzamosabb idő óta tartó helyzetben, mikor már Mml. Rozalinál is betelt a kis fekete táblán a számlánk.

Éppen egy restaurant előtt álltunk. Belépett. Én utána.

Asztalhoz ültünk, bort, vacsorát rendeltünk.

Vacsora végén, már feketét szürcsöltük, csendesen kérdezte: — Van pénzed?

— Ijedten ráztam a fejemet; egy soum nem volt. (Párszor ismétlődtek ezek a helyzetek, a legkülönbözőbb megoldásokban végződve.)

Kis ideig elgondolkodott, majd hirtelen felpattant székéről. Azután szónélkül elsietett.

Én szorongva vártam.

Csakhamar visszajött, hóna alatt nagy gomolyag vászonnal. Szétcsavarta a képet és a vendéglős elé tárta:

— Ezt a képet pár napig itt hagyom, amíg pénzt kapok és abból a számlát kiegyenlítem. A vászon egymaga is fedezi, — az elfogyasztott vacsora árát . . .

Fejcsóválva forgatta a vendéglős a képet. Láthatóan nem tetszett neki az ügy.

Székemen feszengve, mentő ötletem támadt. Zsebemből cédulát vettem elő, mely a tisztítóba adott fehérneműkről szólt.

— Még ezt az elismervényt is itthagyjuk uram . . . És átadtam a cédulát.

Nézte, forgatta a patron a papírost, majd fiókjába tette. A képet pedig Modigliani felé nyújtotta:

— Ez nekem nem kell . . . elvihetik! . . .

A vörös-sárga „Csellózó férfi” képe volt ez, amely a brooklyni-i muzeum tulajdonába került . . .

Alapítatott: 1872. évben

KOHN ARNOLD
Sirkő raktár — Grabstein-Lager

Budapest, Károly-körút 15 — Karls-ring № 15.

A Központi Városházzal szemben — vis-a-vis dem Central Stadthause

TELEFON: 41-5-08.

Szombat, vasárnap és ünnepnapokon zárva.

Egy eldobott kő története

Csodálatos erővel élnek a gyermekkor emlékei az emberi szív mélyén. A későbbi idők emlékei hamar elfakulnak — hamar kihullnak a lélekből. Az őszi verőfény kései mérlegéből kihajtott lonc csak immel-ámmal fogja körül a tölgyek derekát, de a tavaszi repkény szoros, szerelmes öleléssel fűződik a fasudár köré.

A tél folyamán felolvasásra hívtak meg az ungvári zsidó hitközség tagjai. A szívem feldobogott az örömtől. Két és fél éves koromban kerültem el Ungvárról, szülővárosomból, ahol édesapám lelkészkedett — azóta több mint hat évtized múlt el, s én ennyi idő óta sohasem láttam viszont szülőhelyemet legzsengőbb gyermekkorom boldog játékeinak egykori színhelyét.

Homályos álmoképek éltek csak bennem a városról, amelyben születtem. Szüleim alig beszéltek felőle valamit, hiszen újabb és újabb események háttérébe szorították a róla való emlékezést, de meg különben is szüleim szívét nem egy fájdalmas megpróbáltatás érte e helyen. Nagyapámat ott temették, egy kis öcsém ott talált örök nyugovót. Nem szívesen beszéltek volna hát amúgysem róla.

És mégis, amikor harminchat év után végigmentem az ungvári utcákon, mintha csak valamely varázsszessző érintette volna szemeimet: álmélkodva ismertem rá álombeli utcákra, terekre, udvarokra, ahol valamikor játszadoztam. Kisérőm, egy ungvári öreg úr, szüleim jóbarátja, megállt velem egy nagy, régi ház előtt a főtéren: „Látja! ebben a házban született ön!” És énelőttem olyan világosan állt egyszeriben gyermekkoromból kiemelkedve a szülői hajlék, mintha csak ködpárák szakadtak volna fel valamely bűvös táj felől.

Felkiáltottam, s így szóltam kísérőmhöz halkabbra vált hangon, majdnem hogy ünnepélyesen:

— Jöjjön velem, én kísérem önt tovább. A mi egykori lakásunkhoz az udvari hátsó zugában egy régi csigalépcső vezet fel. Emlékezem, amikor a dajkámat elküldték, annak a csigalépcsőnek a legelső fokán ülve: órákon át sirattam eltávozott dadámat. Emlékezem egy nagy búboskemencére a konyhában, amely mögött a gyermekkori altató nótámat hallgattam, amit el nem tudtam felejteni.

És megtaláltam vezetés nélkül a csigalépcsőt, meg a buboskemencét. Ráismertem a temetőbe vezető útra. Előre megmondtam, hogy egy árnyas alleé, nagy lombos fákkal szegélyezett út vezet oda. Azon az úton láttam gyermekszememmel a menetet, amely halott nagyapámat vitte el tőlünk.

Későbbi gyermekkorom emlékei már élénkebb, biztosabb színekkel ragyognak előttem. Eseményekre, nevekre emlékezem. Apám Ungvárról Pápára készült, a zsidó kongresszust követő első években. Az ottani haladó hitközség hívta meg rabbijának.

Amilyen nagy lelkesedéssel fogadta művelt hitközsége, amilyen nagy szeretettel fogadták hívei a lángajkú és egyúttal nagy zsidó és jámbor lelkületű fiatal papot — annál nagyobb fanatizmus és ellenségeskedés töltötte el az ottani orthodox hitközség tagjainak egy részét a papjában megerősödött fiatal kongresszusi hitközséggel szemben.

Ki lett adva a jelszó: A „forschittok” nem zsidók! Renegátok! A zsidóság veszedelmei!

Templomukat minden „igaz hívőnek”, minden orthodoxnak kerülni kellett. A társas érintkezést betiltották „posim”-mal.

Reb Sime Gold — az orthodox hitközség akkori másodelnöke egy hitközségi gyűlésen olyan iszonyú indulattal csapott a zöld asztalra, hogy az menten kettérepedt és dühtől fuldokló hangon jelentette ki, hogy a „fortschritt”) irányzat „smád” előcsarnoka. A fortschrittok gyermekei már mind ki fognak térni, el fogják hagyni apáik vallását.

Az ellenségeskedés, a gyűlölet az apákról átragadt a gyermekekre is. Gúnynévvel illették bennünket, haladó zsidók gyermekeit az orthodox fiúk, mi meg őket gúnyoltuk. Valóságos vallásháború tört ki közöttünk, gyermekek, iskolás fiúk között. Az elhagyatott, félreeső kis pápai zúgutcákon, az úgynevezett „közléken” alig mertünk végigmenni, mi fortschritt fiúk, mert jaj volt nekünk, ha a reánk leselkedő orthodox fiúk ránküttettek. Iszonyúan eldorongoltak bennünket „az apró rókákat, — amint az orthodox rabbi kiprédikált bennünket — akik tönkreteszik Izrael szőlőhegyeit.”

Az orthodox fiúk voltak a fanatikusabbak, mi a türelmesebbek, a szelídebbek. Ők voltak a támadó fél, mi csak védekeztünk.

Végre is tenni kellett valamit. Nem voltunk tömörülve; az orthodox gyerekek csapatban leselkedtek reánk, és sok kék folt dísztelenkedett már szervezetlen hadaink katonáinak homlokán.

Hadsereget szerveztünk, mi haladó gyermekek. Engem, a rabbi fiát (sovány, vézna, 10 éves gyerek voltam akkor) kiáltottak ki fővezérnek. És azóta apró guerillaharcok folytak a két párt között, több-kevesebb szerencsével és több-kevesebb verekedéssel és verésekkel egyetemben.

Egy napon aztán döntő fordulat állott be. Az orthodox fiúk hadserege hadüzenetet küldött nekünk. Döntő csatára hívtak az óvoda mögötti városdombra.

Az óvodadomb egyik lejtőjén a fortschritt hadsereg, a másikon az orthodox. Szép, őszi alkonyat hintette reánk sugarait. A szelíden suttogó falombok köröttünk alig sejtették a véres csatát, mely a mai estén a plátánok tövében fog lefolyni. Változó szerencsével harcoltunk. A háború kődobálásból állott, majd egy-egy rohamból, amelyet kölcsönösen minduntalan visszavertünk. A háború kimenetelét sehogysem tudtuk eldönteni, s nem tudtuk ünnepélyesen megállapítani, hogy melyik fél oldalán van a győzelem.

Végre bibliai jelenet ismétlődött meg. Dávid és Góliát történetéhez hasonlatos, ami a csatának végzetes fordulatot adott.

A domb csúcán megjelent az orthodox csapat fővezére, gyanus fehérségű zsebkendőt lobogtatva kezében s így kiáltott:

„Halljátok ti fortschritt fiúk! Felhívom vezéreteket, a fősmád fiút, rabbitok fiát, hogy álljon ki velem mérkőzésre. Aki közülünk győz, annak a pártja győztes.”

Nagy, hatalmas gyerek volt az orthodox fővezér. A főntemlített Reb Sime Gold, az orthodox hitközségi alelnök fia.

Mint Dávid a szentírásban, úgy feleltem a káromló Gold Góliátnak:

„Nem félek téled! Megverekszem veled!”

S megindultam egymagam, vele szemben, föl a dombsíkra.

Az orthodox Góliáth szidalommal és gúnykacajjal várta jöttömet.

Látom magam előtt akkori gyermekarcképemet. Szüleim dédelgetett, halványarcú, gyöngeszemű, álmodószemű kicsinytermetű fiúgyermekét. Csakúgy hullt reám a szitok özöne:

— Te smádvirág! te „moslák”! (az orthodox fiúk a fortschritt szót erre a zamatos kifejezésre torzították, mi meg az „ochs” végzésre helyeztük elnevezésünkben a fősúlyt) te mersz velem kikötni! Hiszen egy fogamra se vagy elég! te „pose”!

Én nem féltém. Merészen indultam ellene. Dávidnak éreztem magam, aki igazságos ügyért szállt síkra. Az apám Istenét hallottam káromolni.

Hajh! de nem jártam úgy, mint a biblia Dávidja. Visszájára fordult a bibliai elbeszélés.

Az orthodoxok Góliátja, Gold Fülöp fővezér megszegte a genfi conventio szabályait.

Mielőtt elértem volna a domb síkját, a szitkok és gúnynevek özöne közé más is vegyült. Fülöp éles kőparittyát dobott felém és fejem talált.

A vér menten elborította arcomat. Ájultan estem össze. Az orthodox fiúk ijedten rebbentek szerte, társaim pedig hazavezettek megrémült szüleimhez. Heteken át sajgott a sebem, s talán éveken át a revanche követ szorongattam kezeimben.

Én nem tudom, Reb Sime Gold örült-e nagyon a fia győzelmének, hogy egy smádra nevelt fortschritt fiút úgy megfenyíthetett? Csak egyet tudok, hogy az életben lett volna alkalmam, ezt a kődobást valamelyes szomorú elégtétellel visszafizetni.

Ez pedig így történt.

Évtizedek multak el az óvoda-dombi csata óta. Pápáról szüleimmel együtt elkerültem én is; Reb Sime Goldról és Fülöp fiáról azóta nem hallottam semmit.

Élnek-e? meghaltak-e? hír nem jutott el hozzám felőlük.

Egy napon lelkészi hivatalomban dolgozgattam itt Budapesten. Hivatalos látogatóim érkeztek. Három úr jelentkezett.

Ketten tanuk. A harmadik, egy körülbelül negyven éves, meglehetősen kopott külsejű férfi beszélt:

„Nevem Gold Fülöp. Bejelentem, hogy elhagyom a zsidó hitet.”

Gold Fülöp volt Pápáról. Az orthodox fővezér. Akinek az apja smádot jóslott a fortschrittök fiainak.

Tudta-e Gold Fülöp, hogy kinél jelentkezik? Hogy az én kezemben egy el nem hajított kő szorong? Hogy gyermeklelkem és gyermekfejem egykor ő sebezte meg?

Én nem mondtam meg neki, hogy ki vagyok. A revanche kő nem röpített ki a kezemből.

Braun Gyula

כשר mészárszéke

Andrássy-ut 58.

(Csengery utca sarok)

*Állandóan elsőrendű friss
húsok legolcsóbb napi áron*

**Figyelmes és elő-
zékeny kiszolgálás**

Syderolit

nemesvakolat

és műkögyár

márványliszt - magnésit

Puchov n. V. (Csehszlovákia)

Nép faj-e a zsidóság?

Általában azt hiszik, — mondja Renan, — hogy a zsidók, úgy, amint tisztán megtartották vallásukat, úgy fajukat is érintetlenül megőrizték.

Vajjon igaz-e és történelmileg igazolt-e ez a vélemény? . . . Ezt a főproblémát, ami az általános felfogással ellenkezik, Renan, nagy tudós világítja meg.

Renan azért, hogy megállapításait alátámasszthassa a zsidóságot a parzizmussal és protestantizmussal hasonlítja össze.

Tudvalevő, hogy Bombayban élnek parzik, a régi perzsák utódai, akik a perzsa vallást tisztán és sértetlenül megőrizték. Ezek a parzik fajilag nem kevertek, homogének, minthogy igen kevés idegent térítettek meg hitükre. Még mostan is ugyanaz a nép, amely vallását valamikor magából kitermelte.

Ezzel szemben a protestantizmusnak egyáltalán nincs etnografikus jelentősége. A protestantizmus a 16. században racionális és erkölcsi okokból keletkezett és nincs olyan szorosan nemzetiséghez kötve, mint a parzizmus.

Mihez hasonlít tehát inkább a zsidóság, a parzizmushoz, vagy a protestantizmushoz?

A vallások lehetnek általánosak vagy helyiek, nemzetiek.

Általánosak például a buddhizmus — még inkább a hinduizmus, a buddhizmus előtt elterjedt brahmanizmus — a kereszténység és az izlám.

Helyi vagy nemzeti vallás van és volt igen sok: Athénnek, Spártának és általában az ókori népeknek mind volt saját és különös vallásuk.

Mikor Celsus a kereszténység ellen harcolt, arra hivatkozott, hogy az egyes országoknak saját isteneik vannak, akik az ő hazájukról gondoskodnak.

A helyi és nemzeti vallások azonban elmerültek. Az emberiségnek általánosabb vallási nézetekre volt szüksége, hogy megismerje általános kötelességeit és jövőjét. A nemzeti vallások megelégszenek korlátozottabb hatókörrel, hívóinek csupán hazafiságot szuggerálnak és azt a hitet, hogy minden vidéknek minden országnak megvan a maga védő istensége, amely külön szolgálatot kíván. Az ilyen vallások megszűntek, éppen mert korlátozottak voltak, csak a parzizmus maradt meg, — de ez a vallás is általánosnak tűnik a hívói számára — azonkívül még a judaizmus áll ellene az időknek és a megrázkódtatásoknak.

E tény a legtúzetesebb vizsgálatokat teszi szükségessé.

Minden kétségen felül áll az, hogy a zsidó vallás eredetileg nemzeti vallás volt. Beni Izráel vallása századokon át nem különbözött a szomszéd népek vallásától, például a moabitákétól. Jehova, Izrael Istene, úgy védi Izráelt, mint Chámos, a moabita isten védi Moabot. Isten mindent megtesz az ő népéért és a nép ezért őt imádja, egész egoista módon olyan mértékben fizet, ahogyan az isten szolgálta a népet (c'est la religion du prêtèrendu; ez a visszafizetett kölcsön vallása). Mesebu moabita királynak, egyik a Kr. e. 9. századból felírásából kitűnik, hogy az ő viszonya Cham istenhez éppen olyan, mintahogyan az írás beszél Dávid király valóságos érzelmeiről és nézeteiről.

A Kr. e. 8. századbéli prófétáknak, ill. Izráel valóságos dicsősége, hogy Jehova isten tisztelete a felvilágosult általános vallásává válhatott.

Ezek a próféták lényegesen különböznek a varázslóktól („nábi”), a zsidókkal rokon nemzetek varázslóitól, akik, például a főníciaiknál, azt a szerepet töltötték be, hogy tanácsot adtak, hol lehet megtalálni az eltévedt szamarat.

Tiszta vallás ez, amely egyedül áll az emberiség történetében. E vallás nem foglal magában semmi nemzetit: aki istent, mint az ég és föld teremőjét hiszi, aki szereti a jót és bünteti a gonoszt, az a szűk népi korlátokat áttörve, azon kívül a széles, általános emberi öntudatba lendül. Ez a tanítás nem volt könnyű a próféták számára, de ők megbirkóztak azzal. A zsidó próféták jól tudták, mit akarnak és következetesen háttérbe szorították az állatáldozatot és templomi szertartást.

E prófétai szellemnek a kereszténység megalapítói utolsó képviselői: Jezsaiás — körülbelül Kr. e. 725-ben — első alapvetője volt a kereszténységnek. A kereszténység az áldozatot szintén elavultnak tartotta.

A próféták a megtisztult valláson kívül még valamilyen aranykor eljövételét hirdették; hirdették, hogy közelednek az idők, amidőn a világon az igazság fog uralkodni és eltűnik a bálványimádás. Ezt a tanítást találhatjuk Jezsaiás ama részében, amelyet valódinak tartanak, a XI., XIX., XXXII. fejezetekben, ott, ahol Egyiptom, Tyrus, Assir megtéréséről beszél.

Nem tagadható, hogy ezekben az időkben is valami nemzeti büszkeség nyilatkozik meg, azonban ezt meg lehet találni má störténelmi megnyilatkozásban is.

Renan szerint, a zsidók fajilag nem kevésbé keverték, mint más nemzetek. Lehet, hogy már a fogságban keveredtek idegen népekkel, még valószínűbb, hogy a perzsa uralom alatt — 530-ban, Nagy Sándor után —, ez kitűnik Nehémiás és Ezra átkaiból, amiket a vegyes házasságok ellen szórtak.

Itt számolhatunk be Samárijáról is. A megszűnt asszír birodalmat idegenek népesítették be. Ha a Királyok-Könyvének előadása túlzott is, annyi kitűnik abból, hogy yaz Assziriából behozott telepések révén az idegen elem nagy mértékben uralkodóvá vált.

A görög és római időkben még inkább vegyültek idegen elemek a zsidóságha. Antiochiáról ezt kifejezetten mondja Josephus (A zsidó háború VII. 3, 3.). Alexandriából az egyiptomi-görög nemzetiség keveredett a zsidóval és a zsidók hamarosan elfelejtették saját nyelvüket. Alexandriában olyan könyveket írtak a zsidó vallás terjesztésére, mint az ismert sibyllai és egyéb álbölcseleti, monoteizmust hirdető könyvek, mint az ál-Phokylides és az ál-Heraklitos.

Igaz, hogy a judaizmus terjedésének az ideje alatt — Kr. e. 150 — Kr. u. 200 — inkább a vallás erősödött, mint a faj. Az új hívek csak ritkán vetették alá magukat körülmetélésnek, többségük csak éppen zsidó módra élt és később áttért a keresztény hitre. Rómában azt mondták: vitam judaicam agere, — ha valaki a szombati napot és a zsidó szokásokat betartotta. Ezek az emberek: „metuentes”, judaei inprofessi”, a judaizmuson át váltak keresztényekké. Mégis, a judaizmus e terjedése nemcsak a kereszténységet gyarapította, hanem a zsidóságot magát is. A zsidó vallás különösen Szíriában terjed. Biztos adatok vannak erről Palmyrára, Ituriára, Hauránra vonatkozóan; Helena királyné Adiabene-ben egész családjával zsidóvá lett. A Hasmoneusok és Herodes dinasztiaja szintén ez irányban hatottak, az előbbieket mint hódítók, az utóbbi inkább gazdagságával és fényűzésével.

Terjesztette a monoetizmust a kereszténység, azonban a zsidóság is.

Antonius Pius megengedi a zsidóknak, hogy fiaikat körülméltessék, de kifejezetten csak a saját fiaikat, amiből következtetni lehet arra, hogy a zsidó vallásnak milyen hajlandósága volt a terjeszkedésre.

A görög-római időkben a zsidó vallásnak nincs már etnografiai jelentősége. Galliában és Itáliában például voltak — és ma is vannak — zsidók; az áttért benszülöttek utódai.

Igaz, hogy ezután a túlzott „liberalizmus” után a talmudi reakció következett: a zsidók megéreztek, hogy önálló népi létüket ághágva, beolvadnak a kerszténységbe. Ezért megszűnik a prozzelitizmus, az új hívők Izraelnek „bélpoklosai”-vá lesznek. Mégis, a tudósok talmudizmusa se szakíthatta meg teljesen a neofiták felvételét; csak az orthodox talmudisták zárkóztak el, a laikusok nagyrésze megmaradt liberalisnak.

A gall zsidók ellen Toursi Gergely éppen úgy prédikál, mint az eretnekek ellen; a 16. században a zsidók Galliában többnyire csak vallásuk szerint voltak zsidók, születésük szerint gallok voltak. Ez a tény a még jelentősebb lesz, ha meggondoljuk, hogy az angol és német zsidó hitközségek Franciaországból származtak.

Arabia és Abesszinia zsidó vallásra tértek át. Mohamed ifjú korában még zsidó volt és „bizonyos tekintetben” zsidó maradt egész életén át. A Falaskok, abessziniai zsidók, afrikai népek, akik a bibliát saját nyelvükön olvasták.

Még jelentősebb esemény a kazárok áttérése a zsidó vallásra, Nagy Károly idejében.

Azok a zsidók, akik Oroszországban és a dunai államokban élnek, minden kétségen felül nem tiszta szemita fajúak.

Végül tekintettel kell lenni arra is, hogy a zsidók szolganépe és a keresztény rabszolgák hajlandók voltak uraik vallását felvenni.

Mindebből Renan azt következteti, hogy a zsidóság csak eleinte volt nemzet, hogy a zsidó vallás követői csak eleinte voltak kizárólag palesztinai szemita vérűek, a mai zsidókban azonban sok a nem szemita vér. Nem igaz az, hogy tiszta fajúak, hanem olyan keverték, mint a többi nép.

Eleinte a zsidóság nemzeti vallás volt. Ma megint zárt vallás; azonban a két korszak közt nyitva volt mindenki számára és ezért a „zsidó” szónak nincs etnografiai jelentősége.

Ennek nem lehet ellene vetni azt, hogy a „zsidó típus” annyira látható, állandósult, hogy annak egy külön, érintetlen nemzetiség felelne meg. Renan ilyen típust nem ismer el. Vannak zsidó típusok, azonban egyetlen, bizonyos zsidó típus nincs. Amit zsidó típusnak neveznek, annak eredete onnan magyarázható, hogy hogyan bántak a zsidókkal. Tulajdonuk rendszeres elkobzása, a vegyes házasság megtiltása és a gettó, egyforma értékeket és szokásokat alakított ki köztük. A francia protestánsok és általában minden vallási kisebbség sok „hasonló”, tulajdonságot tüntet fel.

Franciaországban a zsidók Szép Fülöp ideje utánig ugyanazokat a foglalkozásokat űzték, mint a többi franciák, csak a későbbi időben különböztek a foglalkozás dolgában.

Ezt Renan döntőnek vélt példájával illusztrálja. Szíriában, Damaszkuszról északra, néhány községben még most is régi szíriai nyelven beszélnek, amely másutt már teljesen eltűnt. E faluk lakosai mohamedánok és szokásaikban nem különböznek a többi szíriai mohamedánoktól. A szíriai mohamedánok és keresztények azonban egymástól teljesen különbözők. A keresztény félénk, a mohamedán fegyverhordozó uri nép, harcos.

Azok a szíriai mohamedánok, akik még saját nyelvüket beszélik, egész más szokásokkal bírnak, mint a keresztények, holott egy eredetűek; ez a különbség a különböző életmódból keletkezett. Ugyanígy a zsidóknál is, különböző szokások, erkölcsök nem a külön fajiság, hanem a más életmód következménye.

Franciaországot nem fenyegeti — fejezi be Renan meglegedetten tanulmányát — a zsidókérdés. A franciák nem látnak a nemzetben fajt, legfeljebb jelentéktelen értékben. Amikor 1791-ben a nemzetgyűlés a zsidókat felszabadította, nem kérdezte, milyen vér folyik ereikben. A 19. századnak az a kötelessége, hogy megszüntesse a nagy gettókat. Izrael faja valaha nagy szolgálatot tett a világnak; más népekbe olvadva, tovább is teljesíteni fogja, amit eddig teljesített és a többi liberális erővel az emberiség fejlődését viszi előre.

A zsidó-kérdést, vagy világosabban szólva: az antiszemitizmust Renan csak indirekte érinti, úgylátszik tulajdonképpen azért bizonygatja a zsidók kevert nép voltát, hogy azzal védje őket.

Ezzel azonban a valóban létező problémát egyáltalán nem tünteti el.

Az a karakterek különbségén alapul és a népek ellenszenve nem kérdezi, az ellenfél vére tiszta-e vagy sem.

Ezért mind a két félnek, szemitának és nem-szemitának, meg kell ismernie, mely karaktertulajdonságaik ellenkeeznek egymással és megismervén saját hibáikat és hiányosságaikat, dolgozzanak együtt azon, hogy megtalálják azt a kapcsot, amelyet idáig nem sikerült megtalálniok.

Csak mindkét részről való elfogulatlan tanulmányozása ennek a szociális fogas kérdésnek tanít meg azokra az eszközökre, amelyekkel a fenyegető társadalmi kórt gyógyítani lehet; de ha a beteg ki akar gyógyulni, nem szabad betegségét orvosa előtt eltitkolnia.

Josue Jéhouda:

Az egység tana

Izraelnek, történelme valamennyi korszakában, mindig megvoltak a maga elkeseredetett, vesztét áhító ellenségei. Már Ábrahámnak is menekülnie kellett Kaldeából és egész életét folytonos vándorlással tölti: Aramból az Eufrates partjaira, innen Kánaánba és végül Egyiptomba költözött. Egyistent hívő tanításaival épp úgy elvakította az egyiptomi királyt, mint Kánaán lakosságát és kortársai elől is jól elrejtette tanításait, hogy annál tisztábban adhassa át a jövő nemzedékeknek.

Ezen rég mult korszak után, az Egyistenhit megközelíthetetlen maradt, egyrészt eszmei tartalmánál fogva; másrészt, azok a népek miatt, akik az elfogadott tanokat magukénak vallották. Igaz, hogy a külszin megváltozott, de csak annyiban, hogy a bálványimádás elleni küzdelem, amelyet Ábrahám indított meg és aki a Talmud szerint, minden modern nemzetnek atyja a felületen, jelentősen megnövekedett a mozgalom. Ez a küzdelem, amely manapság is tart az egész földön, 40.000 esztendő óta folyik azonos módon. Korunkban, csak úgy, mint a régebbieken, állandóan ugyanaz a harc folyik az Egy-Isten érdekében, aki egyesíti magában úgy a külső, mint belső tulajdonságokat; szemben a több-isten hittel, amely különválasztja a bensőt, a külsőtől. Az emberben lévő kettősség, amelynek tragikus tehetetlenségét a modern lélektan írta le; épp úgy meglát-szik az embereknek szekták szerinti elkülönülésében, mint az aktuális po-

litikai zűrzavarban; mindkét ténynek azonban okai: a bálványimádás, azaz az istenség megsokszorosodása magában az emberben, ami képtelenné teszi őt a bensőséges egységre, képtelenné egy egységes életfelfogás elérésére.

Egység alatt természetesen nem egyformaságot értünk. Ellenkezően, egység képezi alápját, mind ama csodás változatosságnak, amelyet az emberi nem (miként maga a természet) egyáltalában kifejtteni képes. Az ipari civilizáció monoton egyformasága, amely intelligenciát és akaraterőt elnyomva, kizáróan az anyagi gazdagodást tudja megteremteni, ez a civilizáció az, amely hiteles produktuma a dualizmusnak és nem az egységnek. Az a változatosság, amely alapja a szellemi életnek, lendületét nem veheti máshonnan, csakis az egységre épült civilizációból és hogy az egyhangúságtól, amely megöli a szellemi életnek, elmenekülhessen az ember, vissza kell térnie az egységhez.

A modern ember szellemi bizonytalanságában úgy képzei, hogy nyugodtan elmehet a dogmatikus idealizmus mellett. Ez a jóindulatú semlegesség, amely különbség nélkül, fennáll minden dogmával szemben voltaképpen arra szolgál, hogy az ember magát bölcsnek, nemeslelkűnek képzelje, azonban ez a politeisztikus tagadó szellem nem eredményez mást, mint az agy kifáradását, amidőn is az ember képtelen arra, hogy koncentrálja magát, hogy kifejezhesse úgy az egyéni, mint a collectív élet célját és értelmét. Nem lévén meg a **képesség, hogy egy** határozott életfelfogáshoz kapcsolódjék, elfogadja az **összes** **véleményeket** és lelkesedik minden eszméért, amely mint múló divat szállong éppen a levegőben. Ez a szellemi rendetlenség az, amely előkészítője a társadalom hanyatlásának, amely most vagy később, de végzetes biztossággal, háborúhoz, vagy forradalomhoz vezet. Napjaink eszménye, amikor az egyén nem éli ki magát a szimpla jótékonykodásban, avagy nem azonosítja saját aspirációit a gazdaságiakkal, egyszerűen elvész az érzelmi megnyilatkozásnak, többé-kevésbé ellentmondó tömegében. Az eszmék helyét, rövid életű vélemények foglalják el; ezek lettek a bálványai egy olyan társadalomnak, amely tudatlan akar maradni. A civilizáltnak mondott ember, nem veti magát alá többé, bizonyos magasabb eszméknek. Az egyéni vélemények zűrzavarából, megszületett a szellemi anarchia, amely zilált korunknak jellemzője, amelyben csak úgy hemzseg a vallási szekták sokasága, a filozófiai rendszerek megszámlálhatatlan tömege, valamint a gyorsan tűnő tudományos feltevések légioja. Világi helyzetünknek ez a fenyegető volta, amely egyének és népek egymás iránti kölcsönös és gyógyíthatatlan bizalmatlanságából folyik, nagyszerű bizonyosság Izráel monotheizmusa mellett, mely egyensúlyban tartja az időszerűt a szellemiséggel és amely ha nem is teremti meg véglegesen az ember belső egységét, de mutatja az egység felé vezető utat, úgy az egyén, mint az összességnek. Az egységesség olyan kiindulási pont, mint amilyen végpont a monoteizmus.

Az egységnek ezt a tanításait, Mózes népének élő húsába véste. És a lassú fájdalmas kialakulás folyamán, amelyben Izráelnek része volt, csak még jobban vált vérévé a monoteizmus, úgyannyira, hogy a tan, a kiválasztott népnek egyszerűen sorsává lőn és amely nép ezáltal és kizáróan csak ezáltal; mindig megszentelt nép marad az Örökkévalóság előtt. . . Ez az ok, hogy miért sikerült Izráelnek odáig eljutnia annyi sok fájdalmas állomás után, hogy tanításaival egybeforrott.

Annyi sok keserves megpróbáltatás és annyi sok széthúzás után, Izráel ma is meg van győződve arról, hogy összenőtt a monoteizmussal,

azzal a tannal, amely hirdeti az egységet az emberben belül és hirdeti az egységet az emberen kívül. És ezt a tant bármily hihetetlennek is hangzik; továbbra is félreismerik, kicsúfolják, elnyomják, nemcsak ellenségei, a naturalizmus hívói, a meggondolatlan „realisták” és minden korok Sancho Panzái, hanem maguk a monoteisták is, az idealisták is, akik az egységes és jobb világról álmodoznak, azok a Don Quihote-ok is, akik áligazságok káprázatában, nem tudnak különbséget tenni barát és ellenség között. És elvakultságuk dacára, ezek az eltévelyedett idealisták és Don Quihote-ok azok, akik szenvedések, kudarcok árán, rohannak a tisztultabb világelfogás felé az élet egységességét hirdető monoteizmus felé, Mózes monoteizmusa felé.

Ugyancsak Izráel örzi meg örök optimizmusával, az emberek tökéletességébe vetett örök hitét. Dacára azoknak a zsidóknak, akik előtt a tan elvesztette értelmét és akik bizonyos korokban habozók voltak, mégis Izráel van hivatva arra, hogy megvalósítsa egy szép napon, az emberben élő egység-gondolat eszméjét, amely megteremti majd a népek társadalmi egységét, azt amit prófétáink évezredekken keresztül hirdettek oly fölényes biztonsággal, amely egyedül áll: az egész világ irodalmában. Ez az a rejtély, amelyet Izráel örökségül hagy egyik nemzedékről a másiknak. Él és szenved azért, hogy megvalósíthassa az emberekben élő egység gondolatát, még itt a földön és nem az égen, szem előtt tartva a békét, az egyéni békét épp úgy, mint a társadalmi békét. Azt mondják, hogy monoteizmusa nehézkes, mert hősies és hogy nem csupán Isten egységét hirdeti, hanem az emberekét is, hirdeti a származás egységét, minden ember testvériségét, lévén mindnyájan egy apának gyermekei és hirdeti főleg az ember benső életének egységességét, amelyet mindenképpen meg kell valósítani, az anyag tiszteletben tartása mellett. Az egység mint már mondtuk az a végpont, ahová a monoteizmus, mint végcélhoz el akar jutni.

A belső egységből következik az emberben a test és szellem közötti egyensúly és csakis ebből az egységből születhetik meg a társadalmi egyensúly, amely nem egyéb, mint egyensúlyban tartása az időszerű és örök szellemi megnyilvánulásoknak. Minthogy az emberi nemnek több mint felerősze monoteistának vallja magát, azt hinné az ember, hogy mai előrehaladt korunkban Izráel nincs már messz céljától. Sajnos a látszat jobban csal, mint valaha. A jövő feladata lesz felfedezni a monoteizmust, örökké változatlan metafizikájával, társadalomtudományával, napjaira alkalmazott életbölcseletével, amely ugyanilyen helytálló volt az ókorban is; tehát fel kell fedezni azt a monoteizmust, amelyet Ábrahám mentett meg, amit átadott Mózesnek és amely örökké élni fog a zsidó nép által. A feledéstől megmentett tan nem szóbeli; amely a valódi egységet tartalmazza, azért, hogy minden nép és nemzedék részesüljön benne — ez Izráel küldetése. „Ezer esztendő Isten előtt egy nap csupán” — éneklí a Zsol-táros, míg az embernél ezer esztendő csupán arra elég, hogy elfeledje származását és életének célját. A mi korunkban, amely szellemiek szerint bárbarinak nevezhető, a monoteizmusnak még álarcot kell felvenni, máskülönben éppúgy fenyegeti az elpusztulás, mint Ábrahám idejében. De Izráel szenvedése, nem hiába való. Montesquieu mondja: A kereszténység és mohamedánság csupán két hatalmas háló, amellyel Mózes kelet és nyugat bálványimádóit fogta meg indulatlanul, azért hogy így könnyebben vezethesse őket tanaihoz.

Jól értsük meg „magához vezetni” nem azt jelenti, hogy a zsidósághoz vezetni, mert hiszen a vallásunk nem helyesli a térítő buzgalmat, ha-

nem azt jelenti, hogy a monoteizmushoz. A történelem eléggé igazolja, hogy Izráel nem keresi a pogányok meghódolását. A modern ember megosztja és részekre bontja saját énjét, nem elégszik meg csupán egyetlen egy, egyedülvaló Istennel, hanem változó hangulatainak megfelelően — több istent imád. Nem képes összhangba hozni a pogányság realista szellemét, a kereszténység földöntúli eszméivel. Éppen ezért, a nyugati civilizáció elpusztulásának veszélye, nem csupán gazdaság-politikai okok miatt áll fenn. Bármily erőfeszítéseket tesz is a béke, a Nyugat, alapjaiban van részekre osztva, amint hogy a nyugati ember is, bensejében többrétű. Következésképpen a modern államok is részekre vannak bontva, miként valamikor a pogányok országai. Ezen megosztásnak oka — úgy az ember bensőjében, mint az államokban — ott keresendő, hogy még mindig nem sikerült elsimítani azokat az ellentéteket, amelyek a pogányság és kereszténység között fennállanak. A nyugati gondolkodás még nem tudja összeegyeztetni a ucisticizmust a valósággal, a mindennapi élet szellemi törvényeit, a testiség parancsoló követelményeivel. Ez az ellentét, mindaddig megmarad az emberben, amíg helyre nem áll az egyensúly test és lélek között, amíg az ember kénytelen elnyomni lelki vágyait azért, hogy kielégítse testének kívánságait, amíg az emberiség ki van téve a legsúlyosabb megrázkódtatásoknak: a háborúnak és forradalomnak. Süket az, aki nem hallja a szót és vak aki nem lát előre. Gyenge vagy kevés küzdelem — írja kitünő előrelátással Izoulet — a kereszténység és pogányság között, 2000 év óta ebben merül ki egész belső történelmünk. És hallatlan, hogy ezt az alapvető tényezőt nem vették és nem veszik tekintetbe a kiválasztott szellemek, inkább félreismerik”. Ez a borzalmas konfliktus, egész a halál kapujáig kísér bennünket. De mint Izoulet tovább írja — a Mozaizmus örökké él és magánál hordja a nyugati civilizáció üdvének, nélkülözhetetlen balzsamát. Mert a zsidó szikra az, amely megeremti az egységet — mindig csak egység — a kereszténység és pogányság között. A nyugati gondolkodás akkor fog megváltozni, amikor megértik majd, mint Izoulet, hogy „a modern szellem nem egyéb az antik pogányság és a középkori kereszténység synthesise, az örökkön élő Mózes alapvető munkásságán felépítve.” És ha majd ez a zsidó szikra, világosságot fog terjeszteni a modern világban, eloszlatja majd az ellentéteket — századunk tagikumát — amelyet a röghöz kötött pogány realizmus és a felszabadult keresztény spirituálizmus között fennáll. Csak ez képes egységbe olvasztani a pogányság és kereszténység közötti antagonizmust. Csak ez képes helyreállítani az ember belső egységét. A monoteizmus nem egyébb, mint e két ellentét egységesítése, amely nem elvont területen mozog, az égben, hanem az ember benső énjében. Izráel monoteizmusa megoldotta már akkor a konfliktusokat, amelyek modern korunk szenvedéseit okozzák és amelyeknek folyománya a politikai, társadalmi és gazdasági válság. Izráel egyszerre világias vallásosság és egyben világi vallás; mert nem választja el a lelket a testől. Ugyanazt a vallásos elgondolást alkalmazza egyidőben saját egyéniségére, valamint a gazdasági, társadalmi és politikai életre is.

SIRKÖVEK

**Városi üzlet: Budapest, VII.,
Károly-kr. 3 c. Dob-u. sarok
Telefon 34-9-95**

PFEIFER ÉS HESZKY

kőfaragómesterek sirkőraktára

Budapest, X, Ujtemetőnél.

Telefon: 48-6-47

De a modern ember megszokta a bálványimádást, a maga sok istenével, a maga feslett életével, az állandó megosztását annak, ami feloszthatatlan, nem képes elérkezni a Mosaismus nagyságához, amely legjobb kiegyenlítője testnek és léleknek. Izráel összhangot létesít az önzés és a polgáriság között, az emberi természet e két alapvető jelensége között, amely az önzési és társadalmi politikai ösztön között fennáll. Megmutatja, hogy miként kapcsolódik össze ez a két összeférhetetlennek látszó ösztön egyetlen egy ösztönné: a vallási ösztönné.

Izráel népének kötelessége, éppúgy mint Ábrahámnak az egység tanát örökségül hagyni a jövődő nemzedékek számára, de nem csak a népek közötti egység gondolatát, hanem elsősorban azt az egységet, amelynek az ember belsejében kell lenni, amely fönmarad a föld minden részén és minden népének, amely alkalmazódik az élet legkülönbözőbb körülményeihez és amely megtartja egyéniségét, szilárdan nyugodva a mózesi szellemen. Életet adván a világ e legfontosabb vallásnak, és munkálkodván azoknak kifejlődésén — a zsidó nép még mindig nem merült ki. Gazdag multja dacára türelmetlenül várja az időt, amidőn nem csak egyes egyének által, hanem egész népségével, mint független nemzet résztvehessen az emberiség javát szolgáló új értékek megteremtésében.

Dr. Weisz Arnold fordítása.

Csermely Gyula:

Régi tükör - mai élet

Mikor Borcsányi Gábor úr, egyik tekintélyes pesti bank vezére, méltóságos kormányfőtanácsos lett, ezren is felkeresték, ki személyesen, ki írással és meggratulálták a kitüntetéshez, amiben részesült. Palotája portásától a nyugalmazott miniszter-titkos tanácsosig, aki házában szerény négyszobás lakással bírt; bankja kapusától is fölfelé mindenki, akinek ő főnöke volt s aki az ő jóindulatára rászorult, azután a jóbarátok dandára s minden közeli s távoli rokona, ki szóval, ki levélben áradozott, hogy méltó férfiút ért a kitüntetés s a többi.

Denique mindenki gratulált, csak Bergheimer Éliás; az ujdonsült méltóságos úr atyja, nem állt be a szerencsekivánók sorába, sőt még válaszolni sem válaszolt a levélre, amibe tudatta vele a fia, hogy ő mivé lett. Ahogy Bergheimer Éliás, aki vagyonos, de egyszerű és Isten útjain járó öreg zsidó és Tolna-megye egyik falujában birtokos volt, fia egyetlen más levelére sem válaszolt.

Hogy a semmitmondó, üres, három-négysoros leveleire, amiket a titkára gépelt s ő úgyszólván csak cégszerűen aláírt — egészséges vagyok, csak rengeteg sok dolgom van, azért nem írhatok hosszabban — az öreg úr sohasem válaszolt: nem érintette valami közléről a bankvezért. Ami írás az öregtől érkezne, azt úgyis a titkára bontotta fel, ahogy minden más levelet is felbont, aztán minek tudja meg az ő benfentese, szentjánosi és avarjai Dús Keresztély, milyen végigvágású zsidó az atyja?

De ez a mostani mélységes hallgatás már rosszul esett Borcsányi Gábornak. Most kivételesen nem a titkárával íratott, hanem ő maga írt saját kezével az atyjának: nagy kitüntetés érte a fiadat, méltóságos úr lett a fiadból . . . s erre csak megtehetette volna, hogy életjelet adjon magáról az öreg úr. Vagy ha levelet nem, hát egy tiszta szavas sürgönyt csak menesztetett volna fiának az atyja!

Vagy beteg volna az öreg? Hetvenhároméves emberről ez feltehető. Az ujdonsült méltás úr tehát megtette, hogy a legközelebbi szombaton nem ment fel „dupla vasárnap”-ra a Svábhegyre, hanem autójába ült és lement abba a tolnamegyei faluba, amelyben az édes atyja tisztos otthona volt.

Délután félháromkor érkezett. Hetyke túlköléssel állt meg az autó a Bergheimer Éliás háza előtt, de az öreg, noha látta, hogy a fia jött, mégis kiüzentette a szolgálóval, hogy ő most nincs otthon. Zsidó embernek, aki szombaton autózik és úgy jön haza látogatóba, ő nincs otthon. Csak este, ávdole után, ha úgy tetszik.

Hát, nem nagyon tetszett, azért estére mégis csak benyitott s ahogy szóból szó lett és mondatból mondat, a méltás úr a megsértettet adta.

— Hogy délután nem engedél be magadhoz, ezt utóvégre érhetőnek találok. Te istenfélő vallásos zsidó vagy és részemről mindenesetre „tán nem volt szép”, hogy éppen egy szombati napon . . .

— Mi az, hogy nem volt szép, mi az, hogy tán nem volt szép? — vágott közbe az öreg úr pattogva. — Megszentségtelenítése a szombatnak „nem volt szép”, sőt úgy, ahogy te mondtad: tán nem volt szép? Tudod-e, hogy a törvény szerint ezért halál járt?

— Hát, bocsáss meg, apa. Nos, részemről mindenesetre nagy vétek volt, hogy nem tartottam tiszteletben a szombatot s így érhetőnek találok, hogy nem engedél magad elé e szent napon; de nem értem meg sehogysem, miért nem vettél tudomást róla két sorral sem, egyedül csak te nem, az apám, hogy nagyot léptem felfelé az életben? Minden zsidó apa boldog és büszke, ha karriért csinál a fia, miért hogy éppen te teszel kivételt?

— Szóval: elvártad volna, hogy a legmelegebben meggratuláljalak, fiam. Én, az apa, téged, az ő gyermekét. De most kérdezek valamit tőled, „Gávriale”. Hogy én az apád vagyok „bis hundert Jahr”, azt tudom, de te, méltóságos Borcsányi Gábor úr: még mindig az én fiam vagy-e vagy csak voltál?

— Nem értem ezt a kérdést, apa . . .

— Elég fájó az én szívemnek, hogy nem érted. De meg fogod érteni nyomban, mihamar meg hallod kérdéseimet, Gávriale. A zsidó vallás törvényei és hagyományai hű megtartásával neveltelek. Most mond meg, vajjon hány éve annak, hogy utoljára imádkoztál tfillinnel, hány éve, hogy nem voltál templomban? A mária-celli éjféli misén talán te is ott szorongtál a templomban, de Kolnidré este és másnap vajjon voltál-e? Művelt ember vagy, nem kétlem. Könyvtáradban minden klasszikusa a világnak, de van-e benne a klasszikusok klasszikusa, van-e benne csak egyetlen biblia is? Amit mi öregek úgy hívunk, hogy chümes. És van-e a könyvtárban, vagy egyáltalán a házában, csak egyetlenegy héberbetűs imakönyv?

— Hallgatsz, Gávriale? Nos, folytatom kérdéseimet, hogy felelhess: a fiam vagy-e most is, vagy csak voltál-e? Boldogult édes anyád utolsó „Jahrzeitja” vajjon mikor volt? Te társadalmi tényező vagy, Gávriale, azt mindenesetre evidenciában tartod, melyik nagy úrnak a nevenapja mikor van, csak az édes anyád halála napja kivétel? Hja, a zsidó dátumhoz zsidó kalendárium is kellene, de a házában éppen csak ez nincs meg. Hogy meg tudnád nézni: márchesván tizenhétcadika, mely napján van a világi hónapnak . . .

— S zsidó kalendáriumod nem lévén, csak világi: nagyon jól tudod,

mikor van karácsony, mikor van vízkereszt és úrnapja; de mikor van svüesz és szüikesz, azt legfeljebb ha véletlenül tudod meg. És mondssza csak, te méltóságos Borcsányi úr: amióta nős vagy, tartottál-e csak egyszer is szédert?

— Még mindig nem jött meg a beszéded? Nos, mindegy, még van egy-két kérdésem. Mivé neveltetted két gyermekedet, Gávrile?

— Három gyermekem van, apa, nem kettő . . .

— Én jobban tudom: csak kettő van: Gávrile. Mert a harmadiknak, a legkisebbiknek, a Gabinak — ez is zsidó szokás, nemde? az apa? Gábor, a lánya: Gabriella — nos, a tavaly született Gabinak már zsidó nevet sem adattál, így van-e? Maradjunk hát a kettőnél, akiről én tudok. Elsőszülötted, leányod, a most tízéves Alma, az Angol kisasszonyok zárdájában kap nevelést, fiad pedig, a most nyolcéves Péter, nem tudja, hogy őt zsidóul hogy hívják.

— Mindezeket, fájdalom, nagyon jól tudom, — fejezte bekönnyezve az öregúr — s most felelhetsz a kérdéseimre, Gávrile: te, aki annyira zsidótlannul élsz: még mindig az én fiam vagy, vagy csak voltál-e?

Nagy hallgatás következett e kérdésre, s hogy Borcsányi méltóság úr nem válaszolt, atyja felelt helyette, zokogva.

— Csak voltál az én fiam, most már nem vagy az. Mi köze hát a szívemnek ahhoz, hogy nagyot léptél fölfelé az életben? S miért legyek boldog és büszke, hogy karriert csináltál és méltóságos uraság lett belőled?

Csak most tört ki az emberből a beismerő szó.

— Igazságod van, apám, de hát mit tegyek? Mond te, hogy mit csináljak . . . adj tanácsot.

Megint csend lett a szobában; várakozóan hallgatott az egyik, töprengedve hallgatott a másik. Adjon tanácsot . . . de hát mit mondjon a fiának?

Öreg Bergheimernek is az volt a szokása, ami sok más igazhívó, tanult zsidónak van. Hogyha válaszütra kerül az életben és útmutató tanácsra van szüksége, akkor előveszi a bibliát, találomra felüti és Isten vagy Mózes vagy a próféták szent szavától kér tanácsot. Bergheimer tehát odament a szekrényhez, leemelte egyik polcáról a bibliát és tán azért, mert izgatott volt, vagy talán azért, mert kissé nehéz volt a vaskos könyv, mely egy kötetben foglalta magában a Tórát, a prófétákat és az Írásokat, kissé hevesebben ejtette le az asztalra.

Azaán találomra felütötte a könyvet. Vastagot fogott ezt is tán azért, mert izgatott volt, úgy hogy a kötet a Krónikák könyvére, a Szentírás utolsó könyvére nyílt. És Bergheimer Éliás, mert odatalált a nézése, a 34. fejezetet kezdte olvasni. Ben smaune sönim Jausijáhu vömolchau, nyolcéves volt Jausijáhu, mikor király lett . . . vájáász hájósor böéné adonáj, olyat művelt, ami Istennek kedves volt . . . vöhu audenu náár, és még fiúsorban vala . . . héchéli lidraus dóvid óviv, kezdte keresni ősenek, Dávidnak Istenét.

És az istenfélő Bergheimer Éliás, ahogy kapdosta e töredékeket a szeme, egyszerre maga előtt látta egy mai zsidó nemzedék életét. Szakaszott olyat, mint amilyen a Krónikák könyvében van. Jausijáhu nagyatyja, Chizkijáhu, a legistenesebb királyok egyike volt, de fia, Mánásseh, már förtelmes bálványoknak áldozott, míg unokája, Jausijáhu, megint visszatért az egy igaz Istenhez, de semmiesetre sem magától, hanem alkalmasint azért, mert vezették. Ha nem lett volna senki, aki vezesse, elveszett

volna minden bizonnyal ő is... Hát manapság nem hajszálnyira ugyan-
azt látjuk? A nagyapa — más legyen a neve, vagy Bergheimer — még
jóraaló, törvénytisztelő zsidó, a fia már kikerül az életbe s messze el-
hajlik az ősei útjától . . . hát a serdületlen, még hajlítható unoka? Ha
akad, aki vezesse, mint akadt, aki Jausijáhut vezette, még megmenthető
a zsidóságnak az unoka, de ha nem akad, akkor útja idegen oltárhoz visz.

— Kérte volt a fia: adj tanácsot?! No hát adok is, — gondolta Berg-
heimer és felállt.

Odalépett a fia elé és így szólt: — Te már megszűntél a fiam lenni,
Gávrile, s ezen nem bírok változtatni . . . késő; de engedd, hogy az uno-
kám, a te fiad, igazán az unokám lehessen. Most purim után vagyunk egy
héttel; küld ide én hozzám a fiadat s hagyd nálam, hogy zsidóvá nevel-
jem. És az első, amit itt lásson, a peszách legyen, a széder, a zsidó élet
melegsége és fénye. Jausijáhu is még fiú volt, mikor kereste az ősei Iste-
nét, s mikor megtalálta, megülte a peszáchot, mint írva van a Krónikák
könyvében. Engedd meg hát te is, hogy megtalálja Istenét a fiad s hogy ez
által nekem unokám lehessen.

Szívából jött, könnyekből lett beszéd volt, meg is tette a fiúra a maga
hatását.

— Most hazamegyek, apa, — felelt megrendülten a méltás úr — s
otthon megbeszélem az asszonnyal a dolgot. Hiszen tudod, hogy ez hogy
van; az asszonynak is van beleszólása az ilyenbe.

— Hát csak erigy Isten áldásával, Gávrile. Ezt a szót: fiam, majd
csak akkor fogod hallani a szájamból, ha unokámmá mentem meg a fia-
dat . . .

Este tíz órakor megint Pesten volt a méltás úr s mert a méltóságos
asszonynál éppen társaság volt, nem beszélhetett vele a dologról. Másnap
küldöttségeket fogadott a méltás úr, a banktisztviselők országos körét
s egy csomó kis együletét, melynek „dísztagja” volt, és harmadnap, ne-
gyednap és ötödnapi is mindig valami közbejött. Közben persze, hogy már
behamvazódott az a megrendültség, amit érzett, mikor sírni látta az aty-
ját, s mikor mégis csak elmondotta az asszonynak, hogy mit akar tőle az
öreg úr s az asszony erre azt mondta:

— Hát még mit? . . . Óméltósága csak legyintett a kezével. — N'en
parlons plus, ne beszéljünk többet a dologról . . .

S maradt minden a régiben, mint addig volt: minden második hónap-
ban a titkár úr levelet gépelt: egészséges vagyok, csak rengeteg sok dol-
gom van, azért nem írhatok hosszabban — a méltás úr aláírta cégszerűen
és többet nem törődött levélnek a sorsával.

Választ úgysem várt s nem is kapott az atyjától. . .

HOTEL TÁTRA TRENCIN OLCSÓ TISZTA KÉNYELMES	HOTEL CENTRAL BRATISLAVA (A főpályaudvartól néhány percnnyire.) Állandó melegvízszolgáltatás Központi fűtés Mérsékelt polgári árak
HOTEL EURÓPA KOSICE Ujonan berendezve. ════════ JÓ. ════════ Olcsó.	

Vándorbot

Az én nagyapám, aki immár vagy negyven esztendeje megbékélten nyugszik a sziládi kis temetőben, úgy jelenik meg még ma is képzeletemben, ahogyan hajdanvaló gyermekkoromban megismertem.

Minden szeredi hetivásárkor, amikor eladta portékáját betoppant hozzánk. Vállán volt a a boltja s kampós végiben batyu lógott.

Nekem így jelenik meg nagyapám.

Igy jött és így ment haza a szomszédos faluba. Gyalog, ha nem akadt alkalmatosság.

Ez a batyu sok-sok örömet rejtegetett a számunkra, mert abból került elő minden kedves ajándékom, ami a szelíd, mosolygó arcú öreg ember a piacról, vagy hazulról hozott.

A zsidó nagyapákat én tehát csak így képzelem el, hogy bot van a vállukon és batyu lóg a végében. De úgy ballaghatott a dédapám, — az úkapám s bizonyára Ádámgig visszamenőleg minden ősom.

Maga Ádám is a furkósbottal járhatta a Paradicsom napsugaras berkeit, mert hiszen a legrégebb mesterek is így jelentették meg képeken szobrokban.

Nyilván onnan öröklődött az a hajlandóságom, hogy nem tudok bot nélkül járni.

A bot és a batyu mindenesetre jobban illik a zsidó kezébe, mint a galutban megtollasodott bolygó utódjának zsebkendőjén az ötágú korona.

A bottal kapcsolatban eszembe jut egyik barátom, aki jó másfél évtizeddel ezelőtt eltűnt a szemem elől.

Tehetséges ember volt, fürge eszű, találékony, aki mindig megállta helyét az életben.

Utolsó találkozásunk idején így szólt hozzám:

— Te úgy jársz, mint egy öreg zsidó ezzel az ormótlan bottal. Nem stilosos. Kultúrember ne baktasson ilyen bottal a városi flaszteren. Dobd a fenébe azt a csúnya botot s helyette keztyűt fogj a kezedbe, úgy mint én!

És mutatja sárga, finom keztyűjét. S még hozzátette:

— Aki érvényesülni akar, annak a külsőre is kell adnia. A társadalmi formákat nem szabad negligálni . . .

Barátomnak kereken csak azt válaszoltam, hogy én már csak ilyen egyszerű zsidó maradok. Mindig vándorútra készen, ahogyan elődeim járták ezt a kemény kérgű világot. . .

Barátom jót nevetett és fejcsóválva elköszönt.

Azóta eltűnt a szemeim elől.

Tizenöt esztendeje nem láttam.

Időközben jó híreket hallottam felőle. Kint élt külföldön, megjárta Amerikát, Angliát s végül Berlinben vert gyökeret. Nagy áruházat nyitott, Kereskedelmi tanácsosi rangot kapott. Egyszóval elérte mindazt, amire tört.

És én maradtam aki voltam: egyszerű zsidó, aki botjával mindig útra kész . . .

Később azt is hallottam felőle, hogy asszonyostul gyermekestől, elszakadt ősei vallásától, hogy egészen beolvadhasson a germán fajtába.

A német zavaros események ismét emlékezetembe hozta a már szinte feledésbe ment barátomat.

Ugy vélekedtem róla, hogy ez a tehetséges és alkalmazkodó ember bizonyára ügyesen játsza a tiszta németet.

Mélyen elgondolkodva bandukoltam az Andrásy-úton, öreg botom minden lépésemre koppant a flaszteren. Valaki megérintette vállamat.

Megfordulok. Elnyűtt, kopottas ruhában barátom, aki Berlinben karriert csinált állt velem szemben.

— Megjöttem — szolt csüggedten. — Nekem is ott kellett hagynom Németországot. Pedig nagyon befolyásos ember voltam ott. Most — itt vagyok. Mindenemet elvesztettem. Kezdek mindent előlről.

— Mint a szárazra kisodort hal — jegyeztem meg.

Barátom szomorúan bólintgatott.

Kis szünet után újra megszólalt:

— Berlinből Londonba utaztam. Összeköttetéseim révén csakhamar álláshoz jutottam. De mint idegen állampolgár el kellett hagynom Londont. Feleségemet a gyerekekkel hazaküldtem Lengyelországba, mert odavaló. . .

Szétszóródtunk, mint viharban a szalmakazal.

Részvételt hallgattam barátomat s láttam, hogy szemében sötéten borong a gond és a szomorúság.

A finom keztyűk már nem voltak a kezében s csupaszon hadonásztak a kezek a levegőben mialatt beszélt.

— És most mihez kezdel itt? — Kérdezem némi nyomasztó szünet után.

— Nem tudom . . .

Kis darabig szótlanul állt. Azután vállamra tette kezét ismét meg-eredt a szava:

— Noked volt igazad. Nekünk bottal kell járnunk, mindig útra készen . . . Most már én is veszek botot, azzal fogok járni, emlékeztessen rá, hogy zsidó vagyok . . .

Elbúcsúztunk.

Tovább róttam az utamat. Elgondolkodtam a zsidóság szomorú során és öregapámtól örökölt kampós botom talán évezredes egyformasággal koppant minden lépésemre . . .

A régi naptárakban január elsején a *circum cisio*, mint katolikus ünnep szerepelt.

A kalendárium, nem is olyan régen az egyetlen olvasmánya volt a parasztnak, aki — nem tudván e latin szó értelmét — rendszerint a paphoz fordult magyarázatért.

A pap természetesen leplezni akarván Jézus származását és különösképen azt, hogy rajta is végrehajtották a speciálisan zsidó műtétet, kitérő választ adott.

Későbbben néhányan mégis csak megtudták az ünnep jelentőségét és ezekre mondta azután mókásan a nép, hogy „érti már a csiziót! . . .”

*

Egyik magyar orth. hetilap mindössze 9 sorban számol be a XIX. Cionista Világkongresszusról és felkiáltó jellel aposztrófálja, hogy azt a Városi Színházban nyitották meg.

Nem volna érdektelen megtudni azt a pikáns háttérü okot, hogy ez a vallási szempontból annyira kényes és felette érzékeny orth. lap, miért nem ütközött meg és még legenyhébben sem tiltakozott az ellen, midőn a pesti neolog zsinagógákban profán hangversenyeket adtak nemzsidó programmal?! . . .

*

Strassburgban zsidó kórházat létesítettek, amelvnek költségeihez fél-millió frankkal járult hozzá a francia kormány.

Diszpenzáció

A pontos hivatalnokok valóságos megtestesülése volt Pásthly István, a MÁV elnöki osztályának főnöke.

Az ötven év körüli agglegény csak munkájában lelte örömét.

Dolgozott túlzott pedantériával és ezt szigoruan megkívánta alárendeltjeitől is.

Tisztviselői tisztelték, de az igazat megvallva rettegtek is tőle.

— Pedig nem bánt ő senkit — védte gazdáját Deutsch Móric hivatali altiszt, aki mellette teljesített szolgálatot, — arany annak az embernek a szíve ... Csak bántni kell tudni vele.

S Deutsch tudott a rettegett főnökkel bántni.

A hivatali szoba ragyogott a tisztaságtól, az asztalon és mindenütt példás rend volt.

A hivatali szolgálat gondjain kívül csupán egy öröme volt: érettségi előtt álló jó fia és hűséges felesége.

Érezte, hogy annak az egyedülálló embernek életét valamiképpen kedvessé kell tenni. Nemcsak elleste minden kívánságát, de reggelenként friss virágot tett asztalára.

Pásthly tanácsos teljesen meg volt elégedve ezzel a háboruban megrokkant emberrel.

Ma azonban különösen mogorván érekezett hivatalába. Zsábája egész éjjel kínoztta. Alig viszonozta hűséges szolgálja köszöntését.

Pásthly kis ideig csak ült asztala mellett, majd fáradt mozdulattal nyult a reákszignált akták után.

Hirtelen megtorpant tekintete. Majd reszkető kézzel tette le az aktát asztalára.

Keze szinte ösztönszerűen érintette meg a szolgájának szóló csengő gombját.

Deutsch Móric pillanat múlva előtte állt.

— Parancsol tanácsos úr!

Pásthly mélyen elgondolkodva hallgatott.

Az altiszt értelmetlenül nézett főnökére.

— Nézze fiam, — szólt könnyelábadt szemmel kisvártatva a tanácsos — én mindig meg voltam magával elégedve ... s most mégis ... nem bírom megérteni ...

— B lista? — kérdezte szivszorongva Deutsch.

— Sajnos! ... Nem értem ... igazán nem értem ...

— Én értem tanácsos úr ... — szólt sóhajtván Deutsch Móric — nem azért mert a háboruban öt esztendő alatt két golyót, három kitüntetéskaptam ... hanem azért, mert zsidó vagyok ...

— Nézze fiam, — szólt Pásthly — maga felvilágosult ember ... a kor szelleme ... megérti? ...

— Értem tanácsos úr ... én értem ...

— No, nem kell azért kétségbeesni ... — próbálta vigasztalni altisztjét a tanácsos minden meggyőződés nélkül — majd csak megél valahogyan a nyugdíjából.

Deutsch rövid kínos csend után mély tisztelettel meghajtván magát, elhagyta a hivatali szobát.

Nem ment haza.

Addig, addig rózta a Dunapartot, míg elkeseredése tetőpontra hágott.

... Holttestét nyolc nap múlva vetette ki a víz.

*

A boldog kis családot szerteüzlesztette az élet.

Az apa a rákosi temetőben pihent, az anya kis nyugdíjából Pesten nyomorgott, a család reménységét pedig a numerus clausus következtében nem vették fel az egyetemre, Bolognaban tanult.

Többet tanult, mint evett, mert hazulról nem kaphatott semmit.

Hosszú-hosszú, végtelennek látszó szenvedések után végre várta a hónap végét, amikor megkapja diplomáját és visszatérhet hazájába.

Lelke ábrándokba merült.

Végre viszontláthatja szegény édesanyját, felkeresheti az édes-keserves sirhalmot a rákosi temetőben...

A postás zökkentette ki álmodozásából.

Izgalommal tépte fel a borítékot.

Kedves Dezső!

Nehéz szívvel határoztam el, hogy írjak Magának. Nem akartam tanulmányaiban megzavarni. Én ugyan már akkor szerettem volna írni, midőn szegény Deutsch néni ágynak esett, de ő hallani sem akart erről és az ő kívánsága volt az is, hogy ezzel a levelemmel csak akkor keressem fel, midőn már valószínű, hogy tanulmányait befejezte.

Fáj, hogy nekem kell tudatnom a Maga számára olyan fájdalmas hírt, hogy szegény Deutsch nénit elszólította az Ur közülünk.

Nem is vigasztalom. Mert tudom, hogy az anyát vesztett gyermek fájdalma milyen véghetetlen.

Midőn erre a levélírássra vállalkoztam, csak azért tettem, hogy egyuttal azt is megírjam Magának, hogyha Pestre jön, okvetlen bennünket keressen fel, akik igyekezni fogunk a nagy veszteséget enyhíteni.

Adjon Magának vigasztalást az Ur!

Szeretettel köszönti

Schwarcz Margit.

Keze lehanyatlott, a levél halk zizegéssel hullott le a földre...

Ösztöndíja utolsó részét a vonatra költötte s gyalog indult a Déli pályaudvarról a Dobozi utca felé Schwarcz Jakab szatócs lakásába.

— Hozott Isten, édes fiam, — szólt Schwarcz — kerülj beljebb a lakásba. Feleségem és Margit leányom is már napok óta várják érkezésedet.

A kis Margitka...

— No-no, nem olyan kicsi már, — válaszolt mosolyogva a szatócs — majd meglátod...

A fiatal doktor belépett a jól ismert lakásba.

— Kezét csókolom Schwartz néni... jó estét Margitka...

— Isten hozott, fiam, — szólt kedvesen az asszony.

Helyet foglaltak az asztal körül és a két nő elmondta szegény édesanyja élete folyását attól fogva, midőn neki a numerus clausus miatt el kellett válnia tőle.

Időközben Schwartz is zárt, leült az asztal mellé.

Figyelmesen hallgatta a beszélgetést, majd ő szólalt meg.

— Boldogult édesanyádat nagyon szerettük és téged se hagyunk el fiam... Mivel egyelőre nincs lakásod, itt maradsz nálunk... A kis udvari szoba a tied lesz, majd Margit alszik addig itt velünk... Ha pedig arra kerül a sor, hogy önálló lehetsz, jól állok érted és megszerzed a szükséges műszereket részletre.

Deutsch dr. hálálkodva vált el vacsora után az áldott szivü családtól és pihenni tért.

Másnap első útja a temetőbe vezetett.

A következő napon a nosztrifikálás elnyerése után lótás-futással tellett el.

De minden fáradozása meddő maradt volna, ha nem gondol atyja jó-akarójára, Pásthly Istvánra, aki kijárta, hogy végre megengedte neki a minisztérium, hogy keservesen szerzett tudásából meg is élhessen.

A rendelő kérdését Schwartz intézte el úgy, hogy most már különbejáratu szobáját engedte át neki erre a célra, s az első pácienseket is ő szerezte vevői köréből, kiknek elbeszélte, hogy ő Deutsch néninek a fia, kit a környéken mindenki tisztelt és szeretett.

A várakozónak berendezett előszoba csakhamar kicsinek bizonyult.

— Fiam — mondta egyik napon az öreg Schwartz — ahogyan látom kinőttél a mi lakásunkból. Bár ha holtomiglan is szívesen látlak itt, de véleményem szerint jó lesz nagyobb rendelő után nézni.

— Igaza van kedves Schwartz bátyám, de őszintén megvallva nem hagyom el szívesen magukat.

— Attól mi nem félünk — szólt mosolyogva Schwartz — mi boldogok vagyunk, hogy rendelőd ilyen hamar fellendült, — és szemét hunyorgatva fűzte hozzá — ha ilyen arányban fejlődik tovább praxisod, még fogadónőre is lesz szükséged. Aztán még álláshoz is jut az én Margitkám...

— Nagyon helyes!... — kapott a szón az ifju doktor — úgyvan! fogadónőre van máris szükségem. Erre az állásra pedig még lámpával sem tudnék alkalmasabbat találni, mint Margitka...

*

Néhány hét múlva a Váci utcába helyezte át rendelőjét Deutsch dr.

A kiválóan ügyes fogorvos pacienturája félév alatt olyannyira megnőtt, hogy Margitot asszisztenssé vette maga mellé és egy fogadónőt alkalmazott.

Egyik napon, jóval rendelési órája után egy urat jelentett be a fogadónő.

— Kérem kérdezze meg az urat — szólt kelletlenül az orvos — hogy okvetlen szükséges-e a beavatkozás, mert a rendelésórája letelt és a színházba készülök.

Néhány perc után visszatért a fogadónő.

— Az úr nem mint beteg jött. Nem éppen sürgős az ügy, de néhány percig diszkrét beszélőnivalója volna az orvos urral.

— Bocsássa be!...

— Rozenblatt vagyok... bocsásson meg, hogy zavarom... diszkréten szeretnék Önnel beszélni...

— Kérem szépen. Méltóztassék.

— De csak négy szemközött...

— Kérem nekem nincsenek titkaim. Az én asszisztensnőm egyszersmind titkárnőm is. Nyugodtan beszélhet előtte mindenről.

— Nem lehet kérem szépen — szólt a látogató...

Margit felkérés nélkül szótlanul elhagyta a rendelőt...

*

A színházig menet a napi eseményekről beszélgettek és megbeszélték a másnapi teendőket.

Csak éppen a diszkrét látogatóról nem esett szó.

— Különös nő maga, Margitka — szólt mosolyogva a doktor, fel-

vonás közben — nem is kérdezi, hogy mit akart tőlem az a diszkrét látogató?

— Engem minden érdekel, ami orvos ural kapcsolatban van. Hozzászoktam, hogy eddig mindent elmondott nekem. De édes Istenem, végtére lehetnek és bizonyára eljön az idő, amikor lesznek majd olyan magánügyek is, amelyeket nem mondhat el nékem...

— Margitka!... szólt szinte ünnepélyesen az orvos — nekem olyan ügyek ebben az életben nem lesznek és nem is lehetnek!... Pedig ez az ügy speciálisan érdekelhetné...

— Kiváncsivá tett... Azaz... már sejtem... bizonyára valami házassági ajánlat...

— Eltalálta!... Nos és mit szól hozzá?...

— Csak annyit — felelt a leány komolyan — ha azzal boldogulását elősegítheti és boldogságát megtalálja: tétovázás nélkül nősüljön meg...

Deutsch dr. arcán szinte megfagyott a mosoly. Ő nem ezt a választ várta.

És megfogadta magában, hogy próbára teszi ezt a bájos, de büszke teremtet.

— Nos hát jól van... akkor hát e napokban leánynézőbe megyek...

*

Néhány nap múlva bizalmasan közölte Margittal, hogy tegnap este háztüznézőben volt.

A leány elsápadt.

— És?... — kérdezte némi nyugtalansággal.

— A menyasszonyjelölt csinos, körülményei megfelelőek, a familia előkelő és dúsgazdag. A ház fejével közöltem is, hogy hajlandó vagyok leányát feleségül venni, de elfoglaltságomra való tekintettel csak diszpenzációval. Kikötésem az apa elfogadta.

Margit körül forgott a világ, s a szék támlájába kapaszkodott.

— A házasságom gyorsabb lebonyolításához — folytatta az orvos — a maga támogatására van szükségem.

A leány torkát sírás fojtogatta.

— Parancsoljon doktor úr!... — szólt elhaló hangon.

— Köszönöm szépen. Megkérem tehát, hogy vásároljon két karikagyűrűt és valami igen értékes nászajándékot. Mindenesetre megbízom kipróbált izlésében...

Margit szemébe könnyek tódultak, de hátra vetette fejét, hogy azok ki ne csordulhassanak...

*

— Megvan!... Megvan!... — szólt lelkesedve az orvos — megvan a diszpenzáció!... Vasárnap délelőtt megtarthatom az esküvőt a VI. kerületi anyakönyvvezető előtt... Erre úgy magát Margitka, mint kedves szüleit őszinte szeretettel meghívom...

— Köszönjük szépen a meghívást... — szólt alig hallhatóan a leány. Édesatyja lesz az én tanum. E tisztséget már tavaly vállalta...

*

Schwartzék lakásába a szomorúság és bánat ütötte fel tanyáját.

Margit étvágytalan és buskomorra lett és egy hét leforgása alatt feltűnően lesóványodott.

Vasárnap reggel annyira elbágyadt, hogy a család elhatározta, hogy csupán az apa jelenik meg az esküvőn.

Schwartz Jakab felvette még legénykorából származó fekete ruháját és Deutsch dr. lakására sietett.

— Jó reggelt, Schwartz bácsi!... — fogadta örömmel az orvos.
— Jó reggelt, édes fiam!... Csak egyedül jöttem. Margitka nagyon gyöngélkedik és ezért feleségem mellette maradt...
— Nem oda Buda!... — pattogott az orvos — kedves felesége és Margitka nélkül nem tartom meg az esküvőt... Úljön azonnal autóba és most már hozza el őket egyenesen az anyakönyvi hivatalba... Ehhez ragaszkodom...

Az orvos kérése szinte parancsolóan hangzott, de egyben annyi melegség és ragaszkodás áradt ki belőle, hogy az öreg Schwartz ellenállás nélkül sietett haza családjáért.

*

Az anyakönyvi hivatalban éppen zajos nap volt. Vagy tíz pár, akik házasságot akartak kötni gyülemllett össze. Boldog és víg beszélgetés töltötte meg a várakozó helyiséget.

Pontosan tíz órakor érkezett meg a Schwartz család is.

Margitka sápadt és bánatos volt.

Egymás után mentek be a párok és rövid ceremónia után boldogan távoztak.

Utolsónak maradt az orvos esküvője.

— Hol a menyasszony?... — türelmetlenkedett Schwartz — hiszen már csak a te esküvőd van hátra!...

— Ne türelmetlenkedjék Schwartz bácsi!... — felelt az orvos.

— A következő pár!... — szólta ki az ajtón a hivatali altiszt.

— Induljunk a terembe... — szólta az orvos.

— Menyasszony nélkül?!... — kérdezte mosolyogva Schwartz.

— Igen, mert menyasszony nélkül is lehet házasságot kötni.

— Én úgy élek, ilyet én még nem hallottam!... — jegyezte meg Schwartz — erre aztán igazán kíváncsi vagyok.

Bementek.

— Álljon elém a jegyespár — szólta az anyakönyvvezető.

Deutsch dr. a leányba karolt és az anyakönyvvezető asztala elé vezette.

Az anyakönyvvezető megkezdte a ceremóniát.

... és kértem dr. Deutsch Dezső urat, hogy minden befolyástól mentesen feleségül veszi-e Schwartz Margitot?

— Igen!... — felelte határozottan az orvos.

— ... és felteszem a kérdést, hogy Schwartz Margit hajadon szabad akaratából akar-e dr. Deutsch Dezsővel házasságot kötni?

A leányból kitört a zokogás és ájultan rogyott a székre.

Az anyakönyvvezető felfüggesztette az esküvőt abban a hitben, hogy itt valami hiba van.

Deutsch dr. félrevonult az anyakönyvvezetővel és feltárta előtte az előzményeket és elárulta, hogy a leány tudta nélkül szerezte meg a diszpenzációt.

Margit csakhamar magához tért és az anyakönyvvezető összeadta a párt.

— Nos édes apám — szólta az orvos a boldogságtól áradó Schwartz Jakabhoz, — most meggyőződtem, hogy menyasszony nélkül is lehet házasságot kötni...

Az Új Út az öntudatos zsidóság lapja!

Zsidó ujságíró meglátogatja Hitlert

És hogyan folya le ez a látogatás, ha őszintén beszélgethetnénk a vezérrel és kancellárral . . .

A londoni jegybank elnökétől, *Normann Angeltől* kaptam ajánlólevelet *Hitler* kancellár és vezérhez. A zsidószármazású angol finacman az utóbbi hónapokban tudvalevőleg nagyobb angol-amerikai kölcsönt közvetített *önzetlenül* Németországnak és ez a magyarázata, hogy egy nappal az ajánlólevél átnyújtása után a vezér és kancellár fogadott.

Előzően közöltem *Meissner* államtitkárral, a kabinetiroda főnökével, hogy nagyon természetes zsidó létemre a fajomat leginkább érdeklő kérdésekről szeretnék a kancellárral beszélni.

Másnap délelőtti féltilenkenkéntkor dolgozószobájában fogadott *Hitler*. Váson házikabát volt rajta vadászgombokkal, bajor módra. Csak a térdnadrág hiányzott. Ezt viszont bricsesszel és csizmával cserélte fel a kancellár . . .

Kétségkívül erő sugárzik belőle, ha itt-ott beszélgetés közben bizonyos egyenetlenséget és a biztonság másodpercekre való elvesztését érzi is az ember.

Legérdekesebb és legfigyelemreméltóbb *Hitler* két szeme. Fanatikus láng lobog bennük, nyugtalan, izzó, néha szinte ijesztő: bizonyos, hogy *Hitler* hisz abban, amit hirdet. Érzelmi élete és fanatizmusa dominálják cselekvéseit.

Van benne valami a saskeselyűből. Villámgyorsan határoz, másodperceken belül talál megoldást és nem érdekli, hogy ez a megoldás jó-e, vagy nem. A tettek embere, az akarat zsenije *Hitler*.

Első kérdésem: vajjon a vezér és kancellár hiszi-e őszintén és belülről, hogy a zsidók okozói a világon minden bajnak?

— Ha nem hinném — hangzott a válasz — nem csinálnék zsidóellenes politikát. Az ön kérdése is tipikusan zsidó. Feltételezi rólam, hogy meggyőződés nélkül követek valamilyen irányt. Erre csak a zsidó képes, aki hozzásimul ravaszul ahhoz a néphez, amelynek fiai között él. Franciaországban francia, Angliában angol, Amerikában amerikai, igyekszik faji jellegzetességeit eltítkolni és mindenütt nemzetiszínűre festi magát. A zsidóság véleménye szerint ugyanis megmaradt *egyetlen* népnek, mintha ugyanazon területen élne. Közös zsidó érdekek irányítják a világ minden zsidóját. A zsidóság egyetlen fia sem felejt el, hogy közös céljaik vannak. Meri-e ön tagadni, hogy barátságot és otthont talál fajtestvéreinél, ha a föld bármely pontjára is megy? Ez tehát a zsidó internacionalizmus, amely ellen küzdök és ami ellen rövidesen az egész világ harcolni fog.

— Engedje meg vezér és kancellár úr, hogy pontról pontra válaszoljak. Excellenciád először megállapítja, hogy a zsidó Amerikában amerikai, Angliában angol és így tovább. Hát milyen legyen? Ha igaz polgára akar lenni a nemzetnek, nem is érezhet másképpen, mint ahogyan a nemzet egésze érez. Hiszen ez az, amit hazafiságnak hívnak. A következő mondatban Excellenciád azt állítja, hogy a zsidóság mégis megmarad egyetlen fajnak, amelynek tagjai túl az országhatárokon szolidárisak egymással. Ha ez igaz, akkor nem lehet valóság, hogy a zsidó akárhogyan is, de beleilleszkedik idegen nemzetek testébe. Vagy hazafi valaki, vagy kozmopolita. Tegyük fel azonban, hogy Excellenciád szerint a zsidóság csak látszólagosan hazafias érzésű egyes országokban, valójában azonban tényleg nemzetek-fölötti faji öntudatot árul el és fiai országhatároktól függet-

lenül szolidárisak. Miért volna ez bűn, amikor éppen Excellenciád hirdeti, hogy a németszármazásúak, bármely nemzet testében élnek is, a német birodalom gyermekei. Excellenciád Romániából, a balti államokból és máshonnet Berlinbe hozatja a német anyanyelvű fiatalságot és kiképez-teti őket, átnevelteti őket az új német szellem értelmében. Ha ez nem bűn, miért volna bűn, hogy a zsidó is testvérének érzi azt a másik zsidót, akivel idegen országban találkozik.

— Válasza ismét példája anaak, hogy a zsidó milyen ügyesen és ra-vaszul képes a való tényekről elfordítani a figyelmet. Nem tagadhatja, hogy lényeges és alapvető különbség van a világ németiségének általam fontosnak vélt szellemi egységesítése és a zsidóság faji szolidaritása kö-zött. Mi a németiség nemzetek közötti jelentőségét és szerepét akarjuk erősíteni, a németajkúak német kultúráját alátámasztani, mert az a meg-győződésünk, hogy mi, árják hivatottak vagyunk a nemzetek részleges irányítására. A németiség világszerepe azt bizonyítja, hogy igazunk van. A zsidóság viszont nem alkotni akar, hanem rombolni. Világhatalmat kí-ván felépíteni más nemzetek egyidejű pusztulásából.

— Excellenciád alapvető tévedése, hogy átveszi az antiszemitizmus hosszú idő óta hangoztatott jelszavait a zsidóság állítólagos romboló szán-dékáról, amelyet soha senki még nem bizonyított. Ellenkezően, a zsidóság nagy szerepe a világ gazdasági életében, amelyet egy pillanatig sem vita-tunk, azt bizonyítja, hogy fontos érdekünk a nemzetek egészséges fejlő-dése és fennmaradása. Nem rombolni akarunk, hanem építeni segítünk. Mi ugyanazt az álláspontot valljuk, amit a németiség: hogy ugyanis vezető-szerepre születünk. Nemcsak jogunk, hanem kötelességünk a zsidó misz-sziót elvégezni, amely ugyanaz, mint volt ezer és ezer év előtt: az embe-riségnek az erkölcsi törvényekkel való maradéktalan átítatása.

Hitler vezér és kancellár idegesen állt fel íróasztala mellől és pár má-sodpercig hallgatott. Kinézett kancellári palota ablakán, le a Wilhelm strassera, ahol hajnaltól késő éjszakáig száz és száz ember álldogál, hogy egy percig láthassa a miniszterek egyikét, vagy magát a vezért. Majd fe-lém fordult Hitler:

— Nem akarok önnek kemény választ adni. De mégis csak merész-ség, ha a zsidóság erkölcsi törvényekre mer hivatkozni és misszióról be-szél. A zsidóságnak nincsenek erkölcei, a zsidóság az a faj, amely tör-vénnyé iktatta az erkölcstelenséget. Branauban, ahol születtem, egyszerű falusi nép lakott. Szegények voltak. Csak a zsidók gazdagodtak meg kö-rükben. A zsidó ész és a zsidó üzleti képességek gyöngévé és bátortalanná tették az egyszerű parasztokat. Ki voltak szolgáltatva néhány zsidónak, akik kiemelkedtek a falu keretein, a városokba költöztek és gyermekeikből ügyvédek, orvosok, bankigazgatók lettek. A szegény paraszt fia pedig sze-gény paraszt maradt. Mit felel ön erre?

— Azt válaszolom Excellenciádnak, hogy nem látom sehol az erkölcs-telenséget. A vagyonszerzés kapitalista államban nem bűn és éppen az ál-lítólagos „zsidó” bolsevizmus az, amely a vagyonszerzést eltiltja és a va-gyonszerzést megsemmisítette. Excellenciád a bolsevizmus legnagyobb el-lenfele, tehát védelmezője a vagyonnak és a vagyonszerzésnek. Ugytudom egyébként, hogy Németországban 1930-ból származó statisztika szerint a bankigazgatók között 92.9% a nemzsidó és csak 1.1% a zsidó. Látnivaló, hogy nemcsak zsidókból lesznek bankigazgatók. Hogy a parasztok fia-ikat nem taníttatták, annak ellenére, hogy itt, Németországban nagy anyagi erők vannak a parasztság kezén, annak egyszerűen az a magyará-zata, hogy a parasztság nem érez szomjúságot a művelődés iránt. A zsidó

viszont érez: ha ez bűn, szívesen vállaljuk, ugyanigy, mint a többi „erkölcstelenséget”. És most engedje meg Excellenciád, hogy azt a kérdést vessem fel: nem erkölcstelenebb-e a hetvenmilliós németiség kemény és brutális harca az ötszázhuszezer főre leapadt, védtelen zsidóság ellen? Üldözések és koncentrációs táborok, az egzisztenciák százezreinek megsemmisítése, az iskolákból való kizárás, az életveszedelem, amelyben a német zsidóság ma él, a tragikus kiszolgáltatottság: nem indokolják-e, hogy a világ német barbarizmusáról beszél?

— A világ nem beszél semmiről. Legfeljebb a világ zsidó sajtója. A világ sajnálatos rosszulinformáltságát és elvakultságát a nemzetközi zsidó sajtónak köszönhetjük. Nekünk minden eszköz jó, hogy népünket megszabadítsuk a zsidóságtól. Ezek az eszközök lehetnek kemények, talán brutálisak, de bennünket a német birodalom és a német nép jövője irányít. Jogunk van zsidómentes Németországot teremteni. Egyedül akarunk lenni és magunk között ebben az országban, amelyet mi szereztünk és amelyeket a magunk izlése szerint kívánunk berendezni. Ezt a jogot csak nem akarja a zsidóság elvitatni tőlünk?

— Semmiesetre sem. A zsidóság csak azon csodálkozik, hogy a német sajtó Berlinben felhördül, ha a legkisebb, legjelentéktelenebb jogfosztás éri a németiséget Amerikában vagy bárhol másutt. Ha német iskolákat nem engedélyeznek teljes számban, ha a nagynémet politika és az új német kultúra kiterjedését más nemzetek meg akarják akadályozni, a berlini sajtó azonnal az idegen országokban élő németiség rabszolga-sorsáról beszél. Ha Excellenciádnak az az álláspontja, hogy a zsidóságnak, mint idegen fajnak, semmi keresnivalója Németországban, akkor mit keresnek milliós német tömegek Amerikában, és a világ sok más államában? És ha ezek az idegen államok védekezni akarnak az országukban kifejlődő propaganda ellen, miért tiltakozik ezellen Excellenciád, amikor a zsidóság önvédelmi harcát szintén elnyomja Németországban? Amit Excellenciád a világon szétszórta élő németiség számára követel, azt nem volna szabad megtagadnia a tragikus kisebbségben élő német zsidóságtól sem: az élethez való jog elismerését és egy darab kenyeret.

Hitler vezér és kancellár elutasítóan int:

— Látom már, soha nem fogjuk megérteni egymást. Ön is olyan zsidó, mint a többi. Fajtájának érdekeit védi hihetetlen szívóssággal. De én megmutatom a világnak, hogy a zsidó szívósságot meg fogom semmisíteni!

— A zsidó szívósság nem lehet bűn, ha nem bűn Excellenciád szándéka, hogy ezt a szívósságot megtörje. Sőt: az élethez való ragaszkodás mindig szimpatikusabb és emberibb valami, mintha valakitől megtagadjuk az élethez való jogot. De nem teszünk szemrehányást Excellenciádnak. A zsidóságnak talán szüksége volt a mai Németországra, hogy felismerje, mennyire előrehaladt népüktől való eltávolodásunk és fajunk atomizálódása. Erős és tragikus lecke volt, de tanultunk belőle. Excellenciádra nem nézünk gyűlölettel, csak megerősödtünk lélekben és testben ellenfeinkkel szemben. El tudom képzelni, hogy amiképpen van Tel-Avivben Rotschild-Avenue és Weizmann-Street, lesz egyszer egy Hitler-emlékoszlop is, ahová késő generációk fognak járni és azt mondják majd: ettől az embertől tanultuk a keménységet ellenfeinkkel szemben és a bátorságot, az erőt fennmaradásunkhoz, országunk felépítéséhez.

Hitler vezér és kancellár a mondat utolsó szavait már nem igen hallotta. Kézfogás nélkül, fejével rövidet biccentve elhagyta a szobát.

Berend Pál.

Találkozás az élettel

Áhitatkárpítjait a zárkózott misztériumnak, óh, ha megnyithatnám. . . Itt zihál a lelkem, a megnyílt világ vérző közepében. Élet, ember, örök mindenség a pillanat örvényében látogatva megmutatkozik a februári napsütés zengő betűket ír a szívem falára.

Február tizenhetideke.

Amikor én születtem.

Öröm, szomorúság, idegen vonaglások most mind én vagyok?

Kített szívem, a dobogó határ, amerre most zárandokol a leplét ejtő fölismerés, a pillanat kapuján táruló régiesség, a messziről lendült eljövendő?

A két szemem a balzsammal elvarázsolt? és rémült sikoltással, a vágyak kínjaival, már magamat keresgélem?

Ki vagyok én?

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

És idáig én nem éltem?

És az idő, míglen a sejt idézve engem, az ismeretlenből elindult, hogy megillesse az édesanyám örvendező testét?

És az idő, mikoron az anyámmal együtt voltam, a szívem volt, a vére a vérem volt?

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

És érzem ezt az éjszakát.

*

Amikor már értegettem az anyám szavát, mindjárt megtanultam, hogy egy árvízveszedelmes éjszaka történt a megszületésem. A szigeti határoknál a gátakat áttörte a nagy víz és kintről népriasztó mozsarak és harangok ijesztgették szenvedő anyámat, akit a terjedő ár elől ezen éjszakán a földszintről fölvittek az emeletre.

Én még élet nélkül pihegtem az anyám őriző testében, de már hosszú betegséget vittem szegényre.

Alig, hogy két nagy gyermekszemem meglátta, amit látott, fejem fölött, a kicsi utcákon, a sárga falakon, mindenfelé találok, a márványtáblákkal, rajtuk a merev, hideg ujjakkal, amint mutatnak egy számvonalra és számra: 1876 február 17-én . . .

Ma éjszaka lesz harminckilenc éve, hogy megszülettem.

Én érzem ezt az éjszakát.

Elszomorodott, árnyékos este van, a petróleumlámpa félvilágossággal bóbiskol, leterített anyám a forró ágyban, az ijedelmek törös szorítójában gyávultan várakozik.

Óh, ismerem a kegyetlen, a gyöngéd, a viharzó és ájtatos képzeletét. . .

Roskad a fájdalom nyoszolyájában, az ébredő, harcos gondolatot elfojtja a vérhullám, de föltántorog az eszmélete és a dobogó szíve kérdezősködik:

— Fiú vagy leány? . . .

a szegénység fekete lobogói kitűzve mindenfelől és a kiszáradt ajkán vonaglik a némult harag.

— Már megint gyerek . . .

— Megint egy gyerek . . .

kínjai közül felnyög az érzés.

— Csak lány ne legyen.

Egy nedves, csúnya, szegény leány . . .

Megzavart fejében a láz, az elgondolás, gyöngülten összerosódik, a félelem tikkadt árnyéka szenvedő teste fölött elkereng, alázattal és reménykedve csüggedezik.

— Ha az Isten úgy rendelte . . .

— Ha az Isten úgy akarta . . .

— Maradjon már itten . . .

És belövel szemébe újra a szilaj értelem és kinyílt tekintetében a mély indulattal, a szomszédos szoba felé réved.

Túl az ajtón, a szobában, egy emberke szaladgál, föl-alá lépeget és megugrik, amint rárajong az anyám szakadó hangja. Szép, gömbölyű fejében céltalan spekulációk ingerkednek, megvillan az óhaj:

— Talán még se lesz fiú . . .

— Bár a cukrász mondta, hogy ad hitelbe tortát, likört, satöbbit.

— Ám, nem bizonyos . . .

— A másik keresztelővel tartozunk még neki . . .

Az emberke két sovány keze a nadrágzsebben idegeskedik, a meleg újjai zongorás nyugtalansággal fürgélkednek, vörös négykrajcárosokkal játszadoznak.

— Azt a két hordó bort még se sikerült eladni . . .

— A filoxera tisztára megöli a hegyeket . . .

— Új pályát kellene tán próbálni . . .

Az anyám sikolt, az emberke megtorpan.

Álló lélekzettel figyelgeti a hang elhalkulását, a nagy homlokán megbabrálja a verejtéket és a fájdalom hangja feljajgat újra . . . Az emberke áll, tétováz, sarokból sarokba szaladgál. Imádkozik . . . és odakünn feldörögnek az ágyúk, üvöltenek a harangok, a szaladó emberke az ablak felé sandít, a szoba sarkából a riadalomra neszel . . .

Durrognak az ágyúk, bolondulnak a harangok, szívverő kiáltásokkal panaszkodik az anyám és az ijedelmes éjszakában, szepegve, megsemmisülten imádkozik az apám.

— Mit tettem . . .

— Mit tettem . . .

*

Harminckilenc év előtti éjszaka . . . amihez visszahajlik a mai éjszaka.

És idáig én nem éltem?

*

Sürgő, ajándékozó imákba hunyó nap lehetett akkor . . .

A vásár állott. A reggeli levegőben ugrándoztak a rőt borjacskák, búzazsákjaikkal cepekedtek a barna parasztok, árnyékos sátorokból kiragyogtak a jószágú ráncos csizmák, erről, arról harangszoknyás menyecskék a rőfös polcok előtt, perlekedve alkudoztak, a nedves kövezeten elhozott virágágyak tarkállottak, a pénzecske virág, az árvácskapalánták a napsütésben bóbiskoltak, a zsírszagok, a halszagok, a lacikonyhákból inynyálázó kövérséggel kiúszkáltak, a vásár peremén a tüsszentő porban, fölterelt csikók, hetyke paripák fölnyargaltak; alkuszkodó izgalomban, ügyeskedő buzgalommal itt szaladgál, mérgeledik, már könnyűtlen humorizál az én dolgos apám. És elindítja a rőt borjacskát a mészároshoz, az öt zsák búzát lefoglalozza a gabonakereskedőnek, a kácsát, a bárányt

megvásárolja a szállodásnak és nyugtató estére összependерülnek a szaporább hatosok, a ritkább forintok; csakhogy szelíd, hízelkedő lett az este.

*

Szombat este . . .

Barna árnyékok szűkítik a kicsiny szobát, a szürkület ölében az asztalon libegnek, rezegnek a szeszlángok, lilás tarajok fölremegnek, az aranyvilágosságot a magasban gyújtogatják, asztalig érő gyermekecskék bábmész szemeit csillanva csillogtatják; bélelt, bűvő kalitka most a kicsiny szoba, az árnyékszőnyegek sétálgat és énekelget az apám, az ablak baldachinja alatt ül és hallgat az én sugár anyám.

Énekelget az apám.

Zümmögve morzsolja az imádkozó sorokat, a hangja ájtatos bággyal elpihen, boldog lépegetéssel föl és alá jár a borulatlugasban, a hajszolt esze a békével játszadozik, a héber ének újra kicsalogatja a hangját és dalolgat, bánatoskodik, mint a sok, sok öreg ember, akik iziglen átadogatták egymásnak az istenes örömeket, a szomorúságoktól félénk melódiákat.

Sétifikálva dalolgat az apám, a szent kántorok hevületétől lejtőzik, erősködik a hangja, a tudós értelme külön-külön izlelgeti az elsírdogált héber szavakat, az üldözött képzelete szent könyvek titkait repdesve sűrölja és zökkenő gondok integető ijedtségeit érintgeti; énekelget az apám; a holnap kínjai, a szégyen ígérete, a filoxéra rémülete, ügyesebb alkuszoknak győztes intrikája, baj, fájdalom és riadt gyávaság, a fehér bódulatban gonoszkozva, most is mutogatja magát, ám zavart szívére rávonja az imát az apám és vággyal, könnyörgéssel, énekelget az apám.

— CsendesüljeteK, Szelah . . .

*

— CsendesüljeteK, Szelah . . .

Lankadj sajgó bizonytalanság, gyöngülj oktalan ijesztgetés, ritkulj leszálló komorság, pénz, baj, riadozás, gyűgyődve nyugösködjeteK, szegény emberek hajlékában békül az este, a hunyó lángokat imádkozva felöntik az asztalon, a szagos szesz, a füledt muskátli, olajfának ezüstös, fürtje fonódva ömlik, lebeg az áldozati asztalkán, pávatollas lángok lobbannak föl az esti homályban, az apám virgoncan, feledt derülten énekelget:

— Aki teremted az illatos fűszereket . . .

Gurgulázik, nekilendül a hangja:

— Dicsértessél . . .

Két fiatal, nehéz kezét a lángok fölé kitarja, dülöngélő fáradással a kalitkás messziséget méri, csak méregeti; dalolgat az apám keleti fűszerekről, magyar illat mennevezeteskedik összebujt emberek fölé, az ecetfa porzó esőjében, illatköntösökkel a szép fiatal testén ül az ablak alatt az én merengő anyám; ünnepeL, búcsúzkodik, az apám dalolása, áldó kezei a mélyült árnyékban összehanyatlanak, mint fáradt madarak, ha szédülnek a kéjelgő beteltségből; libeg-lobog a fonott viaszgyertya, csipkés fejét altatóan belemártogatják az asztalon hánykodó lángocskáKba; dalol az apám, gyerekecskék hangocskáK övezve felénekelnek, zeng a kas, bélelt fészekben csipegő fiókák örvendeznek; halkul, hűnyik a kúszó világosság az áldozati asztalkán föllibeg, megbűvik a küzködő fényesség és az elborult barnaságba összehajlik az este.

Imádkozó apám lassú kezei simogatva állanak.

Elszenderült éjszaka óvd a titkaidat, barnaság mélyítsd a lepleidet; valaki testetlen élete vizionáriuskodik már az életkárpiton.

Egymásba csillanó csillagok kocódjatok, kóbor nyári szellők egymásba suhogva suhanjatok, érett fák, táruló virágok sóhajtván egymásba csak lengedeztetek. Szent Dávid a sápadt trónuson, az éji trónuson az éji kórus fölött, szép zsidó zsoltárokat csak zenélj, zenélj, valaki egyszer (amiért érdemes születni), a tiszta örömet rákarolja megszédült emberekre. Vér, mely melegedtél az Eufrat melegétől, képzelet, mely bujálkodtál a lótuszok bujtoztatásától, szív, melyet úsztattak a büszkeség, a szomorúság, szégyenek gályáin, gyulladatok; süllyedt ösiség, nagyszemű főpapok, beduinpogányok, gettó álomszövők kerekedjete; istenes titkok hüvelyéből kilövell a rezgő élet.

*

Gyerekszagú dunyhák között kis testvérekim az álmohintákon, csak rugdalóztatok.

Jövök, jövök . . .

A cionizmus végnapjai(?)...

Egyik pesti zsidófelekezeti lap kététes múltú tulajdonosa abból tartja fenn lapját, hogy az „érdemdús” asszimilánsok fényképét közli öt pengőtől fel és lefelé.

Programját a pénzforrás irányítja. Azelőtt ellenzéki párti volt.

Nem régen leköszölte a „**hervadtatlan érdemdús**” Vértés előljáró fényképét, aki ellenszolgáltatás fejében, 1800 pengős szubvenciót járt ki számára a hitközségtől.

Ezidőszerint tehát **még** hitközségi párti.

Ez a zsidóközélet vámszedője a következő bizarr tervet és ötletet vetet-

te fel lapjának e heti számában:

„**Palesztinát ki kell hagyni a számításból, ellenben igen kitűnő lenne zsidóország számára — Madagaszkár szigete. Mert . . .**

Igen, mert — horribile diktó — Stern Samu a pesti hitközség elnökének megvannak a „**kitűnő összeköttetései**” ahhoz, hogy az odatelepítés gyakorlati tervének megvalósítását elősegíthesse.

Ilyen terv csak olyan kótyagos agyban születhet, amelyet az a bizonyos „**csillag**” ígézett meg, amely csupán asszimilánsok felé löveli sugarait. (Flp.)

Poderewski, volt lengyel miniszterelnök beszélgetésbe elegyedett Wilsonnal, a Népszövetség folyósóján.

— Kérem szépen — mondta Paderewski — ha a Népszövetség nem teljesíti maradéktalanul országom követeléseit, úgy ez a beláthatatlan egyéb következményeken felül a zsidó lakosság üldöztetésére fog vezetni . . .

— És mi történik akkor — kérdezte Wilson — ha Lengyelország kívánságait magunkévá tesszük? . . .

— A lengyel nép a boldogságtól leissza magát és részeges jókedvében, legfeljebb elveri a zsidókat . . .

3

SZÓ CSUPÁN:
SIRKÓ
LÖWY-nél
BUDÁN

II., FŐ-UTCA 79.
TELEFON: 51-5-81.

Alkalmi vételek
legolcsóbb áron!

II., ZÁRDA-utca

Margit körút sarok

3

A zsidó hónapok nevei

A mostan használatos zsidó hónapnevek eredetét és bevezetésének idejét nehéz meghatározni. Eredetileg a hónapokat így jelölték meg: első, második hónap stb. Későbbiek az ily elnevezések: „Koraérés hava” (Niszan), „Fény hónapja” (Szivan), „Betakarítás hava” (Tisri), „Gyümölcs hava” (Ab) stb. Még későbbiek a mostan használt arameus nevek: Niszan Ijjár stb.

A Tamuz szót legelőször Ezekiel prófétánál találjuk: „És vitt engem a kapu bejáratához, az Ur házában észak felé és ime ott ültek asszonyok siratván Tamuzt” (8. fejr. 14.).

Hasonlítsuk ehhez Zaharia próféta szavait: „E napon oly nagy lesz a jajveszékelés Jeruzsálemben, mint a jajveszékelés Hadadranionért. Megidő völgyében” (12. fejr. 11.).

Az összehasonlító vallástudomány szerint Tamuz syr istenség, melyet a görögök Adonistnak neveztek és amelyet a görögöknél éppenúgy mint a keletiekénél, nők jajgató csoportjával tisztelték.

A „Tamuz” szó etimológiája körülbelül eltűnést, szétfolyást jelent.

Adonistról a görög mitológia a következőket meséli:

A csodaszép Adonist Ares isten ölette meg, mivel úgy Afrodite (Astarte), mint Persofone istennők egyaránt szerették, tehát halála után Adonis az év felét fölváltva, hol Afroditenél, hol Persefionenél tölté.

7 mitosz értelmében Adonis sorsa megismerésére a Földnek évenként elhaló és újjáéledő vegetációs erejét. Ezért Tamuz-Adonis hónapja a nyár közepére esik, midőn a nap megfordul égi pályáján és a napok rövidülni kezdenek. (A bibliában a Tamuz, mint hónap neve nem fordul elő, Zaharia próféta „negyedik”-nek nevezi.)

A Tanaiták, a Misna korszakának tanítómesterei nem kegyelték a Tamuz hónapot. Valóságos szerencsétlenség hónapjának tekintették. Különösen hirhedt a 17. nap. E napon: 1. szüntették meg a templomban a mindennapi álozatot,

2. e napon törte össze Mózes a kőtáblákat, látván az aranyborjú körüli táncot,

3. e napon égette el Apostomus a Tórást,

4. és helyezték bálványképet a szentélybe,

5. e napon törte át Nebuzaradon babilon vezér Jeruzsálem falait.

Vajjon ki volt ezen Aposztomusz?

Ugy a jeruzsálemi Talmud, valamint a Misna kommentátorai különböző nézeteket vallanak.

Némelyek egy szirus királynak tartják, mások Manassenek, Juda királyának.

A szirus királyról Daniel könyvében van szó (11. fejr. 32.); ki a „sikuc mesomem” „borzalmas gyalázatot” helyezte az oltárra.

Legújabbban Hadrian császár egyik vezérét gyanítják benne.

E naptól kezdődnek a „bén hamcarim” nevű gyásznapok, melyek Ab 9-ig, a nagy nemzeti napig tartanak: (bén-hamcarim, a szorosos között, a siralmak kifejezése 1. fejr. 3.).

Megható a panasza annak a „Pizmonnak”, melyet Tamuz 17-én a templomban recitálnak.

Három nappal pedig utána, a hónap 20-án. Herzl halála napját gyászoljuk, aki meg nem érte eszméje megvalósulásának napját.

Alamizsna

Magyarországon nem igen tudnak arról a szokásról, mely a betegsegélyezés terén régebben külföldi hitközségekben általános volt. Ott úgy oldották meg a betegsegélyezés kérdését, hogy akár gazdag, akár szegény hitközségi tag betegedett meg, orvosi és gyógyszerári költségeinek fedezése céljából két perselyt vitt a beteg házába a hitközség pénztárosa: egyet, amelyben bizonyos pénzösszeg és egyet, mely üres volt.

Még a vagyonos beteg is köteles volt, hogy a pénzes perselyből annyit vegyen ki, amennyit akart, viszont az üres perselybe annyit tettek vissza, amennyit jónak láttak.

Az eredmény minden esetben kielégítő volt; a gazdag emberek sokkal több pénzt tettek vissza az üres perselybe, mint amennyit a másiktól kivettek és ez a jelentékeny plus a szegény betegeknek jutott.

Jellemző, hogy a zsidó nép nem ösmeri ezt a fogalmat: alamizsna. Minden más nyelv szójárása szerint alamizsnát adnak a szegénynek, a zsidó azonban „nedovó”-t ad, ami önkéntes adományt jelent. És azt is, a Talmud meghagyása szerint, nem mint ajándékot szabad adni, hanem mint kölcsönt, hogy a szegény embernek ne kelljen pirulni a vagyonos előtt. Adósnak érezze magát, nem pedig olyannak, akinek alamizsnát juttattak.

Ám találunk a zsidó erkölcstanban a szegény embert kötelező előírásokat is.

Igy például, — mondja Maimonidesz, — az ember, ameddig csak lehet, túrjön inséget és nélkülözéseket, csakhogy mások segélyezését ne kelljen igénybe vennie, vagy hogy a társadalomnak terhévé ne legyen.

Még a tudós vagy a tekintélyes ember is, ha elszegényedik, inkább kétkézi munkával foglalkozzék, de a mások segélyét ne kérje. Ne mondja valaki: és nagy tudós vagyok, én Kohén vagyok, kötelességtek, hogy engem tápláljatok.

Talmudi bölcseink közt is hány favágó, vízhordó és kovács volt, de a jótékony adományt akkor sem fogadták el, ha kínálva kínálták is.

Ezek az előírások nem vonatkoznak a munkaképtelen aggastyánra, nyomorékra vagy betegre. Ezeknek kötelességük elfogadni a mások adományait, hogy saját életüket ne veszélyeztessék. De aki bír dolgozni, az dolgozzék és remélje sorsának jobbrafordulását; az Írás ezt mondja: áldott az, aki Istenbe helyezi reménységét.

Spinoza lelkének egy zsidó fényvillanását látjuk ott, ahol a jótékonyagnak szívesen és örömmel való gyakorlását (bene agere et laetari) dicsőíti. Hálanyilatkozatot sem kíván attól, akivel jót teszünk.

A zsidó jótékonyág minden elképzelhető alkalommal megnyilatkozik. Hétfőn és csütörtökön a reggeli istentiszteletnél gyűjtenek, esküvőknél, ünnepi lakomáknál szintén; akit a Tóra elé szólítanak, jótékony adományokat ajánl fel és így tovább. Még a temetéseknél is megzörgetik a gyűjtőperselyeket és a chevra kadisa emberei mormolják az intő szót: cédókó tácil mimóvesz — és ahol halottat gyászolnak, a gyászoló család asztalán ott a persely és minden

részvétlátogató kisebb-nagyobb pénzösszeget csusztat a perselybe.

Ugyancsak Maimonidesz mondja, hogy a cedókó törvényei elébbrevalók a Tóra minden más törvényénél. És annyira a zsidó lélek legfőbb vonása a jótékonyági ösztön, hogy még olyan zsidók is, akik egyáltalán nem élnek vallásos életet, sokszor gyakorolnak. De még kikeresztelkedett zsidók gyermekeiben és unokáiban is megtaláljuk a jótékonyág ősi ösztönét, mely átöröklődik apáról fiúra s amelyet nem öl ki sem a felvett új vallás, sem a megváltozott élet és környezet.

Ujévi köszöntő- képeslapok mindig közkedveltségnek örvendtek a zsidóság körében.

Mostanáig mindössze az volt az ilyen, — főleg Németországból hozzáunk került — ábrázolásoknak hibája, hogy a héber betűs felírások rendszerint értelmetlenek, vagy hibásak voltak, az öltözetek és egyéb ábrázolások mindenféle nemzet sajátosságait magukban foglalták, csak éppen az ősi bibliai zsidókét nem, kivitelük pedig primitív, vásárias volt.

Még a legsikerültebben is meglátzott, hogy jó üzleti lehetőségekre alapított tömegmunka, mely mindenre inkább alkalmas, mint az ujévi áhítat emelésére.

Végre most akadt egy alapos bibliai tudású zsidó ember, aki művészember munkájába öntötte a saját tudását s élénk tárt egy valóban korszakelkötő ujévi lapsorozatot.

A hozzánk beküldött minta sorozat nem *szorul dicséretre*, mert izléses, rézkarcszerű kivitele, a bibliai ábrázolások szigorú alkalmazása, a precíz héber szövege *tökéletes*.

Semmi anakronizmus, semmi vásáriasság sincs ebben a 17 darab bibliai és 8 darab kegyeletes zsidó jelenetet ábrázoló sorozatban, mely (összesen 25 darab) P. 2.50 filléres kedvezményes áron előfizetőink kiadóhivatalunkban is beszerezhetik.

Tervezték és forgalomba hozzák *Ehrenfeld Testvérek*, Budapest, VII.

Garay-utca 2.

A szerkesztő üzen

Dr. Antal József, Nové Zamky. Bischitz Ernő (Cluj) az Ön szíves ajánlata folytán e hónapban lépett m. t. előfizetőink sorába. Hálás köszönettel és sok szívélyes üdvözléssel köszönjük Önt.

Jakub Schäffer, Tek. Sarluchy. A kérdett sorsjegy úgyszólván elértéktelenedett. A magánforgalomban 6 fillérért árusítják darabját.

Spitzer Vilmos, Reghin. A rejtvény megfejtésért járó jutalom-könyvet munkatársunk legközelebbi látogatásakor átnyújtja.

Grünfeld Gyula, Abony. Jóleső üzenetért és elismerésért hálás köszönet. Köszöntését szívélyesen viszonzom.

Seidner Eugénne, Zsolca. Munkatársunktól értesültünk arról a szörnyű csapásról, amely édesatyja elhalálozásával érte Önt. Fogadja úgy a magam, mint a szerkesztőség nevében őszinte részvétünket.

Horovitz Sándor, Sala. A protegált vers tehetséget árul el, de egyelőre még nem üti meg lapunk mértékét. Szívélyesen üdvözlöm Önt.

Özv. Déry Lajosné, Cluj. Fia barmicvohja alkalmából zsidó szeretettel gratulálok.

Szigeti Oszkár, Arad. Házassága alkalmából szívünk és lelkünk teljes melegével gratuláljuk Önt és maradéktalan boldogságot kívánunk.

Keller József Tinca

Habermann Testvérek, Tinca

azért a kivételes előzékenyséért, amelyben feleségemet részesíteni méltóztattak, hálás köszönetemet juttatom kifejezésre.

Kővári Dezső, gyógyszerész, A. Julia. Házassága alkalmából fogadja úgy a magam, mint szerkesztőségem őszinte gratulációját.

Engelstern Dezső, Lupen. Eljegyzése alkalmából szívből gratulálok.

„... A kereszténység bizonyos fókig megfékezte a teuton háborús örületet, de véglegesen megszüntetni nem bírta. Ha majd egyszer a kereszt, ez a talizmán, amely béklyóba verte, eltörik, régi harcosok dühe ismét felszínre tör. A régi háborus Istenek feltámadnak mítoszsi sirboltjukból, kitörlik az évszázados port, amely szemüket ellepte és hatalmas pöröly-ütésekkel szétrombolják a góth templomokat...”

Ezt jósolta Heinrich Heine 100 évvel ezelőtt, pontosan 1835-ben, ami be is teljesedett Németországban.

Szerencsése lesz

ha nálunk egyszer
egy sorsjegyet vesz

B. B. B.

BENKŐ BANK BUDAPEST

Andrássy ut 56

Szerkesztésért és kiadásért felel: Márkusné Beer Erzsébet.

Előfizetési ár: Egész évre 12.— P. — Csehszlovákiában 80.— kc. — Jugoszláviában 160.— dinár. — Romániában 400 leu. — Másodrendű papíron 25%-kal olcsóbb. Intézményeknek 24.— pengő.

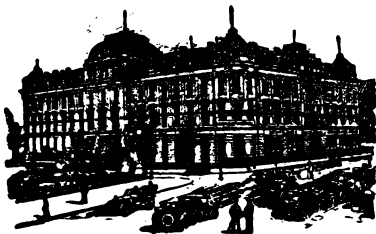
Szerkesztőség: Budapest, VI., Andrássy-út 84. **Telefon:** 10-7-12

Kiadóhivatal: Bukarest, N. Filipescu 57., Bratislava, Venturska 5.

Klein S. nyomda, Budapest, VI., Lovag-u. 14.

Telefon: 10-7-12.

Doprava a rozšírovaine casopisu „Uj Ut” (Nová cesta) povolilo csl. min. vnútra pod cisl. 9662 1932 5. dna 15. II. 1932. — A román királyság területére való bevitelt és terjesztést a bucaresti román kir. Sajtó-államtitkárság 1932. szept. 2-án kelt 6037 sz. alatt engedélyezte.

BUCAREST GRAND-HOTEL

„LAFAYETTE”

CALEA VICTORIEI, 11

A főváros legmodernebb, legtisztább,
legkényelmesebb és legolcsóbb száll-
lodája. Szobák 130 Lei-től.

EZÜST

disztárgyak,
evőeszközök
a legolcsóbb árban

Schleifer

ezüst
áruüzem

lerakatában,

Kazinczy-u. 10.

Telefon: 43—5—28

Használt ezüstitárgyakat és régi ezüst-
pénznemeket a legmagasabb áron veszünk

Ami a szülőket
legjobban érdekli!

**Leány- és fiúruha,
leány- és fiúkabát**

Litzmann Irma
Bpest, VI., Király-u. 18.

Prima hús, hizlalt baromfi

legolcsóbb napi árban

REICH JÓZSEF

כשר *mészárszékében*

VI., Hegedűs Sándor-utca 17. szám

Hunyadi téri csarnokkal szemben

Pontos kiszolgálás. Telefon: 29-1-10.

GEDULDIGER HUGÓ

BÉLYEGZŐGYÁRA

BUDAPEST, VI.,

Vilmos császár ut.

Telefon: 22-8-95

FURNÉROK

keményfa enyvezett lemezek legolcsóbban

GRÜN SÁNDOR

Budapest, VII., Kazinczy-u. 22.

Telefon: 42-6-97

KNAPP MIKSA

képesített szücsmester

szücs és szőrmeáru üzlete:

BUDAPEST, VI.,

Nagymező-utca 14. szám.

TELEFON: 20-4-53

Szőrmék, bundák, boák nagy vá-
lasztékban. Alakítások. javítások
jutányos áron készülnek.

Nyári megóvást felelősséggel vállalunk.